

Cangantu ih thuhla tawi

Rev. Dr. Hrang Hmung hi Rev. Charles Hrang Tin Khum le Daw Flavia Vum Thiam teih fapa upabik a si. Unau suahpi mipa 2 le farnu 2 a nei ih USA ram ah an um.

1985 kum ah Maths Distinction thawn Phunhra a ong. Yangon University ah phunsang tlawng a kai ih rampi buai in kum 3 lai a cawl hnu 1993 kum ah BSc (Physics) degree a ngah. 1996 kum ah India ram Serampore khua ih Serampore College (University) ah Baibal tlawng kai a thok ih 1999 kum ah BD degree a ngah. 2006 kum ah Myanmar Institute of Theology, Insein le Union Theological Seminary, Philippine kom ih an tuahmi Doctor of Ministry Program a kaiih 2009 kum ah DMin degree a ngah. 2011 kum November ihsin Philippine ram Manila khuapi ih ummi Philippine Christian University ah secular lam Doctor of Philosophy (PhD) a kai. Pathian lamhruainak in 2014 kum April 5 ni ah PhD (Development Administration) degree cu felfai zetin a ngah thei.

Toungphila Baptist Church ah Pastor a quan. 2004 kum March 7 ah LBA khawmpi, Sekan ah LBA in Ordination an pe. LBA ah Associate General Secretary termkhat a quan. 2006 -2010 tiang Bethel Theological Seminary ah Vice Principal, 2010 -2012 tiang BTS Principal a quan. Tuini tiang a nupi Dr. Deorah Zung Rem le a fapa Rick Hrang Lian Khim thawn rinsantlak le taimak zetin Pathian hnaquan sunglawi cu an quan rero lai a si. Cahram 230 tlun a ngan zo ih cabu khal tawkfang a suah zo.

CANGANTU IH SUAH ZOMI CABU PAWL:

1. Baptist Kaihhruai awk daan le Danglamnak (TplBC- 2001)
2. Jeim cakuat zirnak (TplBC- 2002)
3. Galati cakuat zirnak (TplBC- 2003)
4. Kawhhran dang pawlih zum daan le kaihhruai awk daan (@2004)
5. Kolose cakuat zirnak (TplBC- 2004)
6. A biography of Rev. C. Hrang Tin Khum (@2006)
7. Kawhhran Hruaitu Kutken (TplBC- 2008)
8. Baptist Thupom Hleicetnak pawl (FBP- 2008, 2009, 2015, 2016)
9. Thinsaunak ih huham (FBP- 2009)
10. 1 Piter cakuat zirnak (TplBC- 2009)
11. 1 Timote cakuat zirnak (TplBC- 2010)
12. Efesa cakuat zirnak (TplBC- 2011)
13. Hlawhtlinnak lamzin (@2011)
14. Nun cu Khrih a si (@2014)
15. Jeim, 1 & 2 Piter cakuat {Pastor Bawi Cung Nawl thawn} (FBA CE- 2015)
16. 1, 2, 3 Johan le Juda cakuat (FBA CE- 2016)
17. Kolose le Efesa simfiangnak {Hre Kio Commentary Series} (FBP- 2016)
18. Khristian Nun (Manna Ministry@2016)
19. Khrih ih pekmi cahnak in. (A suak cing ding...)

Khristian Nun

Hrang Hmung, PhD.,

KHRISTIAN NUN

(Christian Life)

Rev. Hrang Hmung, PhD.,

KHRIPTIAN NUN

Rev. Hrang Hmung, PhD.,

Toungphila, Kalaymyo
September 2016

KHRISTIAN NUN*Rev. Hrang Hmung, PhD.,*

Copyright © 2016

Hrang Hmung

No (1), Bogyoke Road,

Toungphila Block (1), Kalaymyo.

Email: cjhmung@gmail.com

FaceBook: C J Hrang Hmung

Tel: 09253597577, 09968622419

Vei khatnak

Copies 500

September 2016

Cabu Suahtu : Manna Ministry

Computer & Lay out : Salai Dar Thang

Printed at : MBC Offset, Yangon,
Myanmar**A sung um thu pawl**

<i>Bung</i>	<i>Cahmai</i>
~ Thuhmaihruai	1
1. Khristian Nun	3
2. Khristian Nun Lamtluan	17
3. Khristian le Peknak	21
4. Dungthluntu sinak	32
5. Zumtu ih quanvo pawl	49
6. Thlacam Nun	54
7. Zumtu le Thilqha tuahnak	61
8. Thianghlim Nun	65
9. Bawipai' Thuthlun hi...	70
10. Zumtu le Tangdornak	73
11. Zumtu le Khawvel Nun	77
12. Pathian mi pawl ih hruk dingmi hnipuan	80
13. Pathian Thungainak	84
14. Bawipai' duhmi nun daan	87
15. Zumnak Hrampi	90
16. Zumnak vekin	93
17. Bawipa hmai ah	96
18. Bawipa duhmi	99
19. Thinlung mit vang	102
20. Sihte hnen ihsin zirnak	105
21. Lei ih thil titheinak	108
22. Na lungthlitum a lo pe ding	111
23. Khristian Nun ih hmingsinnak pawl	114

Phundang in kan sim a sile Khristian Nun timi cu Jesuh Khrih ih nun zohqhim in amai' thuzirhmi bangin kan nunnak ah nunpi thei dingih ap aw le nung hi a si. Cuih nun ih a nunpi ringring mi pawl cu;

- (1) Duhdawtnak (love)
- (2) Thianglimnak (purity)
- (3) Tangdornak (humility)
- (4) Thinsau le suup aw theinak (patience)
- (5) Dingfelnak (fidelity)
- (6) Ruahsannak (hope)
- (7) Lungawinak (joy) le
- (8) Daihnak (peace) pawl tla an si.

Khristian Nun cu duhdawtnak parah hrambunmi nun daan a si. Duhdawtnak timi cu ngaithiamnak ah a famkim a si. Bawi Jesuh in kan hrangah a nunnak a liam tiang in duhdawt timi cu kan sualnak hmuahhmuah in ngaithiam ruangah a si. Pathian lam ah her tahrat ih a nungtu pawl cu theihnak tumpi neitu le a nun ah Pathian thuthuk ih cencilhmi a si. Pathian in a duhnak cu vancung ah a kim bangin a sersiammi hi leitlung tlun ah le minung pawl parah kim thei dingah a duh a si.

Piangthar nun

Thuthangqha Johan 3:3 sungah Jesuh Khrih in, "Thungaita in ka lo sim: zokhal hrin sal a si lo ahcun Pathian Uknak a hmu thei lo ding," tiah a sim. Himi qongfang kan zoh tikah tuah duh caan ah tuah ih, duh lo caan ahcun tuah lo ih um theih, timi a si lo. Tuah tengteng dingmi thupek a siih tuah lo theih lomi a si. Hrin salnak timi cu ziang a si? Ziangtin kan cohlang thei ding? timi pawl hi zumtu ih nun ah a thupi zetmi pawl an si. Hrin

Thuhmaihruai

Tulai ah zumtu mi piangthar kan tam sinsin ih lungawiza ngaingai a si. Sikhalsehla zumtu mi piangthar tampi in Khristian nun daan vekih a nung lotu kan tam tuk hi riahsiatza ngaingai a si. Kaa lawng piangthar kan tam zet pang maw ti hi ruah ding a qul nasa.

Kan nunnak hi mi piangthar kan si hnu ah a tluang zutzo ding ih ziangkim kan tuahmi poh hi a hlawh tling thluh ding tiah kan ruat qheu. Sikhalseh kan ruah vekin thil a cang lomi tampi a um. Cumi kan ton tikah piangthar taktak lo cun kan tlu sal mai. Jesuh Khrih ih dungthluntu kan sinak hi man tampi pek a qul. Mai' duhnak hnakin nitin thinglamtah phur in a dungthlun a qul. Nitin kan nunnak ah Jesuh Khrih ih in tanta mi Khristian nun ah kan nunpi a qul. Daan in in uk nawn lo, zaangfahnak in kan luat zo kan ti ko nain Khristian nun kan lamtluan ah kan tuah qulmi tampi a um. Cumi cu Baibal ih in zirhmi a si fawn.

Kawhhran tawkfang ah Khristian Nun thu ka zirhmi pawl le sermon ka nganmi sungin Khristian Nun thawn a pehparmi pawl komkhawm in cabu ka suah thei ruangah Pathian hmin ka thangqhat. A suahtu Manna Ministry par khalah ka lungawi ngaingai.

A siartu nan zate parah Pathian in thluasuah lo pe cio hramseh.

Duhdawtnak le duhsaknak thawn,

Rev. Hrang Hmung, PhD.,
October 1, 2016.

Bung 1 KCHRISTIAN NUN

Kan Baibal ca sungah Khristian nun daan ding thu in zirhmi tampi a um. Caan tawite sungah famkimtein theifiang thluh cawk a thei lo ding. Baibal ca cu mi hmuahhmuah hrangah Pathian ih pekmi laksawng tumbik a si. Baibal ca ih in zirhmi thu pawl cu nitin kan nunnak ah nuamte tein qhangso ter vivo ding kan qul.

Minung timi cu theih theinak, thuruat theinak a neimi kan si. Cutin nei dingah Pathian ih sersiammi kan si. Minung ah;

- (1) Taksa ruangpum (Physical)
- (2) Thilri neihsnak (Material)
- (3) Kiangkap thawn pawlkom nun (Social)
- (4) Miphun (Racial) le
- (5) Thlarau nun (Spiritual) tiah qhen a theih.

Cumi pawl cu anmah le sinak ciar ah famkimzet in cangvai in qhansonak ah kan hmang thei a si ahcun kan nunnak hrangah qhatnak tampi a um (Mat. 5:48; 10:19-20; Joh. 14:1-3; 2 Kor. 9:7; 12:10; Efe. 4:13; 6:12; Saam 23; 51:17; Is. 22:13).

Khristian Nun hi zumtu hrangah a thupi zetmi tla an si. Khristian Nun ih hleicetnak pawl cu;

- (1) Pathian rinsan ringring,
- (2) Duhdawtnak nei ringring,
- (3) Famkimnak, dingfelnak, thianhlimnak pawl thawn nung ringring thei timi pawl tla an si.

kan co thei ve. Kan nun sungah Jesuh Khrih a um ringring ahcun kan nun khal a nuam ringring ve a si.

- (9) *Zumtu cu "Pathian a sinak" (God's nature) ah kan qawm aw thei ve* (2 Pit. 1:4). Hrin tharmi pawl ih kan nunnak ah duhhiarnak thar, tumtahnak thar, sual huatnak le unau duhdawtnak thinlung a suak ter. Pathian a sinak in zumtu nun ah nitin in a siamthar ringring ruangah Khrih bangin kan nung vivo thei (2 Kor. 3:18). Cumi cu Pathian faate kan zate hrangah Pathian ih remruat ciami a si.
- (10) *Pathian ih kilhimnak ruangah lungawi nun kan nei* (Rom 8:28). Pathian ih lungkimnak tel loin mi zovek khal a siatsuah thei lo a si. Kan nun ih kan tonmi a zate in kan qhatnak ding hrangah Pathian ih remruat ciami a si. Cumi a theitu pawl cun hniksaknak, harsatnak a phunphun kan tong ko ding nain kan lung a awi thei thothe a si (Rom 5:1-5).

Zumtu kan nunnak ah man neihnak le nun thlengnak pawl cu a tanglam bangin kan nun ah kan langter thei a si.

- (1) Khrih thawngin kan comi Rundamnak laksawng ruangah Pathian hnenah cat loin lungawi thusim nun kan nei a qul.
- (2) Zumtu pakhat le pakhat pehzom pawlkom awknak neih ding (suak pek naute hi amah tein kan tanta ahcun a nung thei lo ding). Curuangah zumtu pawl pehzom pawlkom awknak kan neih a qul.
- (3) Baibal siar ringring, thlacam ringring le khawm ringring ding a qul (Kan taksa a qhan theinak dingah nitin tirawl ei ringring le thli hawp ringring kan qul vekin...).

salnak hi Khristian nun ah um lo theih lomi a si ruangah Baibal ih simmi bangin zoh tlang ding a thupi ngaingai.

Hrin salnak kan co theinak dingah mah le mah misual ka si ti hi theih awk hmaisai a qul. Cuih salnak in runtun a um lo ahcun kumkhua hremhmun ah in thlenpi thei a si ti theih awknak nei ding hi a thupi ngaingai. Misual ka si tiah kan cohlang thei lo ahcun hrin salnak hi sullam a um lo ding. Hrin salnak a co ngah zotu cun a nun ah cuih thu cu a caam tengteng ko ding.

Thlarau Thianghlim lawngin theih awknak thinlung kan neih theinak ding a suahpi thei a si. Cutin misual kan sinak kan theih awkmi pawl hrangah ngaithiam dil in misual kan si ruangah rundamtu kan qulzia kan hmu aw thei. Cuihnu ah Jesuh Khrih cu i rundamtu le ka Bawipa a si tiah kan nunnak ah kan cohlang. Cuihsin hrin salmi rundam fa kan si zo ruangah kan salnak hmuahmuah a zatein in ngaithiam. Cule sualthlahnak kan co. Cuticun Pathian hnen ihsin thlangamnak, remdaihnak le lungawinak sunglawi kan co ngah a si.

Tihnimnak hi hrin salnak a si lo. Hrin salnak ka co zo a si timi thu kha mipi hmai ah le Pathian hmaiah kan phuanlangnak a si sawn. Curuangah lenglam thleng awknak hnakin sunglam nun ih thleng awknak hi a thupi ngaingai. Cutin kan ti tikah lenglam thleng awknak a thupi lo tinak a si lo. Sunglam thleng awknak a neitu taktak cu lenglam ah hmuh theih in a langter ding a qul. Hrin salnak a cotu cu kan nunhlun taanta in nunthar sungah tlangleng in nung dingmi kan si (2 Kor. 5:17).

Piangthar Khristian Nun

A tlunih kan tarlangmi pawl hi nung thlengawknak hrangah a hramthok lawng an si hrih. Hrin salnak a cotu ih nunah thu a phunphun a ra thleng lai ding ti cu Baibal ah kan hmu thei. Cumi pawl cu mallai kan tarlang hnik ding.

- (1) *Zumtu pakhat cu Pathian in a fa sinak a co ter* (Efe. 1:5-6). Cutin Pathian in cuih zumtu ih nun ah Jesuh Khrih cu a hmu. Phundang in kan sim a sile zumtu pakhat cu Pathian hmaiah Jesuh Khrih kan cohlang ruangah Pathian khalin in cohlang ih cat loin a ko ringring a si (Efe. 2:6-7).
- (2) *Zumnak in Pathian faate ah kan cang*. Mi qhenkhat cun an saang ih an zum; curuangah Pathian ih faate cantheinak thu a pek (Joh. 1:12). Hi leitlun uktu pawlih faate pawl hi an sinak parah an porh aw zet qheu. Lei le van le ziangkim sersiam ih a neitu Pathian faate cantheinak hi thil dang thawn tahqhim theih a si nawn lo (Gal. 3:26). Vancung mi pawl hmanin upat an pek a si.
- (3) *Zumnak in thiam cotermin kan si zo* (Rom 5:1; 8:30-33). Thuqhentu Bawibik a simi Pathian in zumtu pawlih sualnak cu sualnak nei loin thu a qhensak hnu ah cuih zumtu cu sualnak nei dah lo vekin a hmu. Cutin a tuahnak cu minung pawl ih kan tuar dingmi sualnak ih man cu Jesuh Khrih in a tuar thluh zo ruangah a si. Curuangah zumtu pawl cu Pathian hmai ah miding bangin kan um thei ih sualnak kan neihmi ruangah ziangtik khalah thuqhennak kan co dah lo ding (Rom 8:1).
- (4) *Zumtu pawlih thinlung sungah Thlarau Thianghlim a um ringring a si* (1 Joh. 4:13). Kan ruangpum cu Thlarau

Thianghlim biakinn a si (1 Kor. 6:19). Curuangah zumtu pawl cu kan qong ah siseh, kan quan ah siseh, kan feh ah siseh ralringtein kan nung ding a qul a si.

- (5) *Zumtu cu a dikmi Kawhhran sungtel kan si; taksa ruangpum ih ummi taksa qhen kan si* (1 Kor. 12:13). Kolose 1:18 sungah Kawhhran cu Khrih ruangpum a siih Khrih cu Kawhhran ih lu a si, a ti. Zumtu kan zatein Khrih ah kan pehzom aw thluh a si (Tirh. 2:43-47). Hi leitlun ah a dikmi Khrih ih Kawhhran sungtel si hnakh sunglawi sawnmi zianghman a um lo.
- (6) *Zumtu cu Pathian ro cotu faate kan si* (Rom 8:12-17). Pathian cu ziangkim sersiamtu a si ruangah ziangkim neitu a si. Ziangkim neitu Pathian ih faate kan si ruangah Khrih thawn fa sinak kan qawm aw thluh ve a si. Hlaphuahtu cun "Milian bik ih fahniang" tiah hla a phuah.
- (7) *Zumtu cu mithiang sinak cotu kan si* (1 Kor. 1:2). Kan Baibal ca sungah rundamnak laksawng a cotu pawl kha "mithiang" tiah a ko hngai. "Mithiang" pawl hi Pathian in amai' ta dingah a hril ciami pawl an si (Saam 4:3). Pathian hmai ah mithiang zate in kan thiang thluh a si. Zianghah tile kanmah ah a thianghlimmi Jesuh Khrih sawn a hmu ruangah a si.
- (8) *Zumtu cu Jesuh Khrih ah famkimmi kan si* (Kol. 2:10). Zumtu pawl cu Pathian hmai ah mi famkim bangin kan ding thei. Jesuh Khrih cu Pathian thawn hmunkhat an siih Pathian duhdawtnak a comi cu kannih zumtu pawlin

cohlan ding a thupi zet. Pathian in ka lo umpi ringring ding, timi a thukammi kha kaihngget ringring a qul. Amah ih kaihhruainak parah ring in kan um a qul. Kan thlacammi pawl hi kanmah duhnak lawnglawng dil ding si loin kan nunnak cio ah Pathian ih duhnak vekin lam in hruai ringring nak dingah le Pathian hmin sunlawinak hrangah siter ding hi a thupi ngaingai a si.

(4) Zir aw

Baibal ca ih in zirh bangin Pathian ih kaihhruainak le a duhnak pawl hi thei theinak dingah zir ringring a qul. Pathian thu cu kan ke hrangah mei-inn a siih, kan lamzin hrangah tleunak a si (Saam 119:105). Nitin kan nunnak lamzin ah cuih Pathian thu tleunak in lam in hruai ringring ding a thupi ngaingai. Cutin lam in hruai ringring theinak dingah Baibal ca hi catbang loin kan siar, kan zir tik lawngah Pathian ih duhnak lamzin cu ziang a si ti kan thei thei ding a si. Bawi Jesuh in, “Ka hnen ihsin zir uhla colhahdamnak nan ngah ding,” a ti (Mat. 11:29).

(5) Hngak aw

Pathian ih duhnak le kaihhruainak hi kan hngak thiam a qul. Saam cangantu in, “Bawipa ih hmaiah daitein um aw, Amah ih cangvaihna cu thinsau in hngak aw,” a ti (Saam 37:7). Kan dilnak vekin kan hnenah a ra thleng lohli lo caan tampi a um qheu ko ding. Cutikah mi tampi cun kan hngak paih qheu lo. Kan thin a sau thei lo. Kan qulmi pawl ngah lohli ding lawng kan duh. Sikhalsehla Pathian cu kanmah duh daan in hna a quan lo. Amah ih duh daan le tikcu vekin a quan ringring a si. Pathian ih a tuahmi le a khuaruahnak zate hi zumtu pawl kan qhatnak ding hrangah a si (Rom 8:28).

- (4) Calvary tlang thinglamtah parah kanmah nunnak ngah theinak ding hrangh thihnak in tuarsaktu Jesuh Khrih hrangah kan nun pek aw in a hnaquannak ah ap aw ding kan qul.

Tirhthlah san Kawhhran hnen ihsin zir dingmi pawl

“A thar ziangtluk in a qha khal le a hlun khal hngilh thei lo,” tiah Kawl qongfim a um. Himi sim duhmi cu hlanlai thuhla tampi ihsin zir in atu kan san thawn a milmi le a remcangmi hman thiam ding a qulzia langternak a si.

Kum zabi 21 ih ummi Kawhhran in kum zabi 1 ih ummi kawhhran hnen ihsin zir dingmi tampi a um ve. An san laiih thil ti sualmi le palhmi pawl hrial thiam in atu kan san thawn mil-awmi ah hman thiam ding a qul ngaingai. A qhatnak pawl khal pehzom in hman thiam vivo a qul. Thilri hmanmi pawl bang aw loin thleng aw thluh hman sehla kan thinlung le zumnak thu pawl cu a thleng aw thluh lo. Tirhthlah san ih an tonmi harsatnak pawl le tuih san ih kan tonmi harsatnak pawl hi an bang aw cekci lo nain thuhla um daan a bang awmi tampi in a um. Curuangah Tirhthlah san Kawhhran hnen ihsin zir dingmi pawl mal laiin kan tarlang hnik ding.

Tirhthlah san Kawhhran pawlih pianzia pawl (Tirh 2:40-47).

1. Zirh awknak an nei ringring.
2. Pehzom pawlkom awknak an nei ringring.
3. Thlacamnak an nei ringring.
4. Dingfel zetin an um.
5. Pakhat le pakhat bawm aw, qawm aw in an um.
6. Pathian biakkhawmnak ah thazaang an cak zet.
7. Lungrual le a nuamzetmi kawhhran a si.

8. Rundamnak thuthangqha karhzai ding hrangah hna a quantu kawhhran a si.
9. Zumfeknak thawn a khatmi kawhhran a si.
10. An neihmi zate'n siangzet ih a petu kawhhran a si.

Pathian duhnak bangih nung ding

Tuihni kan kiangkap kan zoh tikah "kaihhruaiawknak," "lamhruainak," "cin le daan" timi qongfang pawl kan hmang nasa. Ram khelnak (Politics), pursumnak (economics), fimthiamnak (education) le harhdamnak (health) pawl ah himi qongfang pawl hi a thupizetmi a si.

Tuihni minung pawl hi kaihhruai awknak, lamhruainak le cin le daan pawl a um lo ahcun a cang thei lomi a si. Ziangahthei cubang pawl a um lo ahcun in vaivuan ter thluh ding ruangah a si. Kannih zumtu pawl hrangah kan nun lamtluan ih kaihhruaitu, lamhruaitu dingah Jesuh Khrih kan nei. In hruiatu Bawi Jesuh ih hruiainak vekin nitin kan nun ah nung cio ding kan qul.

Jesuh Khrih ih kaihhruainak (Iole) Pathian duhnak cu ziangtin kan thei thei ding? Pathian duhnak pawl hi Baibal sungah kan hmu thei a si. Pathian in Baibal sungah a duhmi pawl famkimtein a ngan thluh (Joh. 7:17). Baibal ih simmi vekin kan thlun ding hi a thupi zet a si.

Pathian ih duhnak (Iole) a kaihhruainak kan theifiang theinak dingah a tanglam ih thu (5) pawl hi kan nun ah kan thlun vivo ding a qul. Cumi pawl cu; Naih, qhum, thlacam, zir le hngak pawl tla an si.

(1) Naih aw.

A hmaisabik ah Pathian hnenah kan naih a qul. "Naih" kan ti tikah kan nun zatein Pathian hnenah ap awknak nun kha sim duhmi a si. Kan nun sungih kan duhmi le kan ruahsanmi pawl cu Pathian hnenah a pumhlum in ap ih nun hi a si. Sim duhmi cu kan nunnak ah kanmai' duhnak vekin kan nung lo dingih Pathian duhnak sawn kha thupi ah ret in kan nun ding kha a si. Jeim in, "Pathian pan uhla a lo pan ve ding," a ti (Jeim 4:8). Tirthlah 9:6 sung kan zoh a sile Paul ih nunnak ah Pathian in ziangmi tuahter a duh timi kha sutin Pathian hnenah naih in a nun ap aw in a nung ringring ti kan hmu thei. Isaiah khalin "hinah ka um.. i thlah aw..." a tiih Pathian hnenah a naih aw (Is. 6:8). Tuini mi piangthar pawl kan nunnak khal Pathian kehram ah naih in, amai' duhnak bangin kan nung cio ding a thupi ngaingai.

(2) Qhum aw

Zumtu piangthar pakhat in Pathian lamhruainak le duhnak bangin kan nung theinak dingah kan sualnak le thilrit hmuahhmuah qhum aw a qul. Kan thinlung sungih sual ngaitiamnak kan dil hlan lo ngaitiamnak a um lo. 1 Johan 1:9 sungah, "Pathian hnenah kan sualnak kan phuan ahcun zumtlak le a dingmi a si ruangah kan sualnak in ngaidam dingih kan mawhnak hmuahhmuah a thiangfai ter ding," tiah kan hmu thei. Rintlak kan si lonak, kan famkim lonak pawl kan phuan hnu ah Pathian huham cahnak hnuai ah qhum aw ding kan qul a si (Saam 139:23-24; Mat. 11:28).

(3) Thlacam aw

Thlacam hi Pathian thawn kan pehzom awknak thukbik a si. Pathian hmai ah cat loin kan pan dingih a kaihhruainak vekin

ringring ding a qul. Atu ka nunnak sungih a nungtu hi keimah ka si lo, Khrih sawn a si (no longer I, but Christ), tiah a sim duhmi a si. Cutiin kan nunnak hi Khrih a si ahcun nun man nei, nunnak tlamtling in kan nung thei ding a si.

Kan nunnak ah Jesuh Khrih a tel tik lawngah a famkimmi lungawinak, nomnak pawl kan co thei ding. Kan nun a nuam tikah midang thawn khal nuamzet in kan umtlang thei ding.

Jesuh Khrih cu minung pawl hrangih nungtu dingah hi leitlun ah a rung qum bangun kannih khal Jesuh Khrih ih a duhdawtmi kan minungpi midang pawl hrangah kan nung cio ve a qul. Jesuh Khrih cu minung pawl hrangah a nunnak a liam bangun kannih khal kan minung pi pawl hrangah duhdawtnak nei in a qul ahcun nun liam ngamtu kan si cio ding a thupi ngaingai.

Pathian duhnak bangun Khristian Nun diktakih a nung theitu kan si cio theinak dingah Pathian in thluasuah in pe cio hram seh!

A tlun ih kan tarlangmi pawl hi nitin kan nunnak ah qhatein kan thlun ahcun Pathian ih duhnak le kaihhruainak hi ziang a si timi kan theifiang thei ringring ding. Cuticun Pathian ih duhmi kan theih cun Amai' kaihhruainak vekin kan thlun dingih kan nun thiam vivo ding a si. Cumi cu Khristian nun ah a thupi ngaingai. Curuangah zumtu pawl nitin kan nunnak ah:

- (1) Baibal thianghlim ih hruainak le lamhmuhnak kan cohlan a qul.
- (2) Zumtu pakhat le pakhat thazang pe aw in, ruahnak dik pe aw in, Pathian ih duhnak bangun kan cohlan thiam a qul.
- (3) Kan kiangkap ih thil cangmi pawl zohin Pathian ih duhnak le lamhruainak pawl hawlin kan cohlan thiam a qul.
- (4) Thlarau Thianghlim ih uknak le kaihhruainak cohlan in kan nung ding a qul.

Khristian pawlih kan nunnak ah Pathian ih kaihhruainak, lamhruainak um loin kan nung ahcun ziangtik khalah kan hlawhtling thei dah lo ding. Pathian rinsan lo ih nun cu qumsuknak a si, nun carnak a si. Cuihtlunah kan ruahsanmi le tumtahmi pawl a vaivuan dingih mangbang vansang in kan um ding phan a um ngaingai.

Man a neizetmi Khristian Nun

Minung kan nunnak hi caan tawite sung lawng a si. Baibal in minung kan nunnak hi pangpar, mero pawl thawn a tahqhim hngai a si. Cumi pawl cun minung ih kan nun a tawizia an langter. Sikhalsehla cuih nunnak caan tawite cu man a nei zet. Caan tawite lawng a neitu minung kan nunnak sungah man nei zetih a nungtu si ding hi a thupi ngaingai. "Nun man nei" timi hi kan duhduh ih ngah theihmi a si lo. Jesuh Khrih a tel lo ahcun ziangtik khalah "nun man nei" kan si thei dah lo ding.

Jesuh Khrih in, “Kei cu nunnak an ngah ih tlamtling zetih an neihsak dingah ka ra a si,” tiah in simcia zo (Joh. 10:10). Zumtu tampi cu zaangfahnak laksawng kan co ngah zo kan ti ko nain thinnomnak nei loin, sunralnak thawn a nung hrihtu mi tampi kan um. Kan kiangkap ih a ummi zum lotu tampi thawn zianghman danglamnak nei lo ih a nungmi tampi kan um thotho. Cutiuh a nungmi zumtu pawl cu nung cingih thi thawn an bang aw. Cumi cu “Nunnak tlamtling” (*abundant life*) an co ngah taktak hrih lo ruangah a si. Cuih nunnak tlamtling a ngah hrih lotu pawl cu “nun man nei zumtu” an si hrih lo. Curuangah Pathian thu cu an thei nain an nunnak ah cuih Pathian thu ih sungmuril an co ngah ngaingai lo ih nitin an nunnak ah an langter thei lo a si (Mat. 13:1-9; Mar. 4:1-9; Luk. 8:4-8).

Nun man nei, nunnak tlamtling neiin midang hrangah siseh, Pathian hrangah siseh a nung theitu kan si theinak dingah Baibal ih in zirhmi pawl a tanglam bangin kan zoh tlang hrih ding.

- (1) Zumtu kan zatein Pathian faate kan si thei nain dungthluntu qha kan si thluh lo men ding. Dungthluntu qha kan si theinak dingah leitlun thilri pawl dungah thlun loin, kan duhmi pawl tansan ding a qul. Kanmai’ duhnak hnakin midang ih duhnak kha a hmuhzia kan thiam a qul (Fil. 2:4). Mai’ duhnak tanta in thinglamtah phur in Bawi Jesuh dung kan thlun tik lawngah dungthluntu qha kan si thei ding a si (Mat. 16:24). Cuticun nun man neimi Khristian nun a cotu kan si thei ding a si.
- (2) Kan nun pumhlum kha Pathian kut sungah ap in kan nung a qul. Kanmai’ duhnak kha thupi ah ret loin Pathian duhnak sawn thupi bik ah kan ret ringring ding a qul. Pathian lawng kan nun pumhlum a nei thluhtu le lamhruaitu famkim a si.

- (3) Midang hrangah kan nung a qul. Tuihni kan leitlungtlun minung tampi cu thin nuam lo le daihsak um loin kan nung. Cumi cu kanmah hrang lawngah kan nung cio ruangah a si. “Ngahnak lam” ih kan ngahmi lungawinak hnakin “peknak lam” ih kan ngahmi lungawinak hi man a nei sawn ih duh a nung sawn tihi kan thei a qul. Midang hrangah thupi ih kan nung thiam ahcun a famkimmi lungawi hnangamnak kan co ngah thei ding a si.
- (4) A liamcia thu pawl kha tanta in hmailam a ralai ding caan hrangah timtuah thiam a qul. A liamcia caan ih duhnung lomi thimkhawzing ruangah hmailam ih a ummi man a neimi nunnak kha hlo ter lo dingah kan zuam ding a qul. Thimnak sungah kan vak ahcun lamzin kan hlo tengteng ko ding. Sikhalsehla tleunak sungah kan feh tik lawngah kan fehnak lamzin fiangtein kan hmu thei ding. Tleunak a simi lamhruaitu Jesuh Khrih kan nei ruangah lam kan palh nawn lo ding. Cuihtlunah lampalhmi pawl khal lamzin dik ah kan hruai thei ding a si.
- (5) Khristian nun kan zawh rero lai ah cuih lamzin ihsin zinpial zawh ter theitu thlemnak thil tampi a um thei. Cubang pawl kan ton tikah lam palh lonak dingah Jesuh Khrih ih kutnemte kaihngat ringring ding a thupi ngaingai.
- (6) Nun man nei, midang hrangih a nungmi nunnak kan nei theinak dingah hi leitlun minung hmuahhmuah hrangah a nunnak in liamsaktu Jesuh Khrih kha zohqhim in kan nung ringring a qul. A nun kan cawng tengteng ding tinak a si lo. Kan cawng tum khal le ziangtik hmanah kan bang thei cuang lo ding. Cutin si loin kan nunnak ah Jesuh Khrih kha kan ukter dingih amah ih lamhruainak vekih nung ding kha a si. Paul ih sim bangin, “Nun timi hi ziangso a si? Kei ka hangah cun nun cu Khrih a si” (Fil. 1:21) timi kan cingkeng

3. Dodalnak

Leitlun ah ziangtlukin dik le qha ih kan nun khalle huatu le dodaltu (*Opposition*) kan tong ringring ko ding. Curuanghai duhtu le huatu karlak ih a tlanglengmi kan si ti hi kan hngilh lo ding a thupi ngaingai. Dodalnak hi a hmang thiamtu hrangah cun sunnak a si lo, cahnak, nehnak le sangsin dinhmun thlen theinak hrangah a si sawn.

A sile dodalnak hi ziangtin kan hnenah a thleng thei pei? Dodalnak lamzin um theimi pawl cu: innsang nupi le pasal, sungkua unau hmangin siseh, rualpi qha hmangin siseh, kan hnaquanpi pawl hmangin siseh, kan innhnen le kiangkap hmangin in siseh, kanmah in iksiktu hmangin siseh, kanmah in huatu le raltu hmangin siseh, kanmah siatsuah duhtu pawl hmangin siseh, kan hnenah a thleng thei a si.

Dodalnak hi kan nun cak tertu, tathriamtu, pitlingtertu le hmailam ah ke in kar tertu a si. Curuanghai dodaltu le huatu pawl hi huat le do bet sal hrimhrim lo ding a thupi. Cuhnak in anmah kha ngaithiam in le an hrangih thlacam sak hi kan tuah ding umsun sawn a si (Mat. 5:44). Zianghatile in lehrul saktu ding cu Pathian sawn a si: "Ka duhdawtmi pawl, ziangtik khalah phulak tum hlah uh; Pathian thinhengnak sawn in cumi cu tuahseh. Zianghatile Ca Thianghlim sungah, 'Keimah in phu ka la ding; Keimah in ka lehrul ding, tiah Bawipa in a ti, 'tiah a um" (Rom 12:19).

Nitin kan nunnak ih kan ton ringringmi harsatnak, thlemnak, dodalnak pawl hi kan nun in siatsuahtu si loin kan nun caktertu, fektertu, Pathian in neih tertu le hmailam ke in karter sinsintu dingah hmang thiam cio ding hi a thupi ngaingai a si.

Bung 2 KHRISTIAN NUN LAMTLUAN

Khristian nun lamtluan hi ke thawn khaultlawng roero vek a si. Veihnih khat ah hmun rawn kan zawh ih, veihnih khat ah hmunsuk le hmunso ah tiin kan feh qheu. A caancaan ah lamzin ngil zet kan zawh vivo ih a caancaan ah lamzin hrap lakah kan zawh vivo qheu. Bawi Jesuh cu rundamtu ih kan co, kan neih ruanghai leitlun ih pek thei lomi nun lungawinak kan co-ngah. Curuanghai zumtu tampi cun kan piangthar vetein lungawinak le thluasuahnak hlir ih kan nun ah thleng thlang ding tiah kan ruat sual qheu. Sikhalsehla thlarau thuan in kan nung hrih lo, hi leitlun ah a nung hrih lai kan si ruanghai ton dingmi tampi a um hrih. Cumi pawl cun kan Khristian nun lamtluan ah pitling vivo thei dingah in bawmtu pawl tla an si.

Harsat tuarnak

Khristian kawhhran thuanthuan kan zoh tikah kawhhran a dinthok pek lai zumtu hmaisapawlhmsin thokin hremnak le harsatnak phunkim an tuar thu kan hmu thei. Kan Bawipa Jesuh Khrih Amah rori khal hi leitlun a tlanlen laiah harnak a phunphun a tuar. Mawhthluknak le relsiatnak a phunphun a tong. Cuticun Khristian thuanthuan hi tuarnak nun a si ticu el theih loin a fiangmi a si. An zawhmi lamzin cu harsatnak le tuarnak lamzin a si. Jesuh Khrih ih hmuhmi lamzin cu harsatnak lamzin, tuarnak lamzin a si. Curuanghai Khristian a simi pohpoh cu harsat tuarnak in an luat thei lo. Thinglamtah lamzin cu kan thlun, kan zawh ciomi lamzin a si.

Jeim cakuat kan siar tikah Khristian nun hi a ol lozia kan hmu thei (Jeim 1:12ff). Thlisa hrangzet lakih khaultlawng vek kan

si. Harsatnak phunkim tuarmi nun a si. Zohman ih hrial theih lomi nun khal a si fawn. Jesuh Khrih kan zumfek theinak dingah harsatnak tuar hrimhrim a qul. Ninghan riahsiatnak khal tuar tengteng ding a qul. Kan zumnak tiang hman cem zik cuahco in tuar a qul.

Profet Jeremiah ih nun kan zoh tikah Pathian ih fial ruangah profet a quan nain a mipfun pawlin thah an tum tikah Pathian hnenah thu a sut: "Ziangahso ka tuarnak hi a reh dah lo?" a ti (Jere. 15:18a). Job ih nun khal ah tuarnak a nasat tuk ruangah a nupi hmanin, "A hlan vek thotho in rinsantlak in na um lai hrih mawsi? Ziangahso Pathian cu cam tahratin na thih sawn lo!" (Job 2:9) ti tiang in a ti. Asinain Job cun, "Nunau aa vekin na qong a si cu! Pathian in thilqha in pek tikah kan lung a awi. Harsatnak kan hnenih a thlenter tikah ziangahso kan phunzai rero ding?" (Job 2:10) tiah a ti.

Zumtu kan nun ah a thleng ringring qheumi cu harsat tuarnak lawng hi a si. Leitlun mi kan zatein kan hrial theimi a si lo ih kan tonteh thluh cio mi a si. Cuih harsatnak ih tel theimi pawl cu: sumpai harsatnak, dam lonak, hnaquan remcang lonak, tumtahmi pelhsolhnak, hringtu nu le pa, suaipi unau, sungkua ih thihsannak, tuahmawh awknak, tuahmi zate sunral thluhnak, tvp. an si thei. Zumtu mi piangthar cun harsatnak kan tonmi hmuahhmuah hi a rangthei bikin Pathian hnen ah kan sim ringring ding a qul. Ziangahso Amah cu ziangtik caan khal ih kan zawn in ruattu a si (1 Pit. 5:7). Cu lawng si loin atu rori ih kan thilrit hmuahhmuah in sawng theitu umsun khal a si (Mat. 11:28-29).

2. Sualforhnak Iole Thlemnak

Zumtu nitin kan nunnak ih a thlengmi a dang pakhat cu sualforhnak Iole thlemnak (*temptation*) a si. "Sualforhnak/Thlemnak" timi cu phundang in kan sim a sile "bumnak" a si. Kan duh lomi duh koin in leem, in hruai ih a netnak ah siatnak ah in thlenpi. Curuangah sualforh thlemnak cu Satan hnenin a ra, kan ti khalle a palh lo ding. Bawi Jesuh tihnimnak a lak qheh hnu hramlak ah ni sawmli sung rawl loin a um hnu ah Jesuh hnenah Satan a ra ih sualforh a tuahnak thu kan hmu (Mat. 4:1-11).

Cuih thlemnak sung ih telpi pawl cu: Sumpai le leitlun thilri duh tuknak, tisa nom duhnak, hngal le puarthaunak, Pathian thawn caan hman thei lonak (Baibal siar, thlacam, khawm thei lonak tvp.), 1/10 pek duh lonak, peknak dang pawl khal pek duh lo ih um men, mai' duh daan vekih nung, zuk le hmawm ah daithlannak, zangzelnak, caan neihmi pawl man nei lomi hrangih hmangralnak, thlahdah tuk ih umnak, tvp. tla an si.

Thlemnak hi kan duh lomi a si ruangah kan tong lo ding ti a theih lo. Leitlun kan dam sungah thlemnak cu duh khal ah siseh, duh lo khalah siseh nitin kan ton ringring dingmi a si. Asinain cuih thlemnak sungah tla ih pil hlo lo dingin um a theih. Cumi cu thlemnak le thlemtu Satan parah in neh saktu Jesuh Khrih hnen ih thlacamnak thawn a si (Mat. 26:41). Thlemnak, soal le Satan cu Khrih ih neh ciami a si ruangah kannih cun do ding, neh ding kan si (1Pit. 5:8).

cun kan neihmi ziangkim pe ding hi kan siangzet. In dil lo khal le pe ding in kan tiar-aw cia qheu. Mi zovek khal sisehla Pathian ih zaangfahnak thawngin rundamnak ka co a si ti a theifiang tikah pek loin a um thei nawn lo. Curuangah lungawinak thawn kan pek, kan hlu theinak a si.

Baibal Ca Thianghlim in, "Zozo khal a thinlung a qhencat ngah hnu ah pe seh; sir awknak thawn pe hlah seh; ka quanvo a si, ti khalin pe hlah seh. Lungawi aipuangte ih a petu lawng Pathian in a duh a si," a ti (2 Kor. 9:7). Thilhlu timi cu fial ruangih hlu ding a si lo. Kan co ngahmi Pathian ih zaangfahnak kan theifiang ngah ruangah pek lo ih um thei nawn lo ruangih lungawinak thawn pek ding a si sawn. Cumi cu kan Baibal Ca ih in zirhmi khal a si. Cuih tlunah kan Bawipa Jesuh Khrih khalin "Ngah lam hnakin pek lamah lungawinak a tam sawn," tiah a ti (Tirh. 20:35). Curuangah Jesuh Khrih ih tefa pawl cun peknak nun hi nitin kan Khristian nun ah nunpi dingmi thil thupizet a si ti kan hmu thei.

A. Lungawi thusimnak thawn pek ding a si.

Paul in, "...Nan lungawinak hla in Pathian kha thangqhat uh. Kan Pa Pathian cu Khrih sungin nan thangqhat ruangah, ziang hmuahhmuah nan tuah ah siseh, nan simah siseh, Bawipa Jesuh hmin in tuah uhla sim uh," a ti (Kol. 3:17). Ziangvek thil kan tuahmi poh khal cu Pathian hnenah ka lungawi a si timi thinlungput thawn tuah ding kan qul a si.

Saam cangantu in, "Asi, kan hrangah thil nasa zetzet a tuah a si; Kan lung a awi zia cu!" tiah a lungawinak thu a langter (Saam 126:3). Thil nasa zetzet timi thawn peh aw in Isaiah cun, "Sikhalsehla kanmah ih sual ruangah hriamhma a pu. Thil

Bung 3 KHRISTIAN LE PEKNAK

Biaknak le peknak hi qhen a theih lo. A hleice in kannih Khristian pawl hrangah peknak hi a thupizet. Ziangahtile peknak hi in sersiamtu Pathian ih thokmi a si ruangah a si. Khristian timi hram a thoknak hi Pathian in a fapa neihsun in peknak ihsin thokmi a si. Curuangah kannih Khristian pawl cun Pathian hnenah kan ziangkim pek ve a qul. Pek ding quanvo kan neih ruangah si loin in pe hmaisatu Pathian kan duhdawt ruangah kan pek ve a qul hrimhrim a si.

Qhenhra Qhenkhat peknak thu

Qhenhra qhenkhat kan ti tikah sumsaw siseh, kan tikcu caan siseh a tel thluh. Asinain himi ca sungah sumsaw lam thuhla hoi in kan sim deuh ta ding.

Qhenhra qhenkhat thu thawn peh aw in kawhhran sungah zirh awknak a malzet in ka thei. Pastor pawl khalin rundamnak thu hmuah sim loin anmai' ngah duh ah hibang peknak thu an zirh rero tiin sungtel pawlih soiselnak tonding an phang ruangah an zirh dah lo. Thu qhatein kan ruat a sile Baibal ih simmi a si ruangah zirhnak nei tengteng ding a qha mi a si sawn. Fiangte ih zirh awknak a um lo ruangah zumtu kan si ko nain kan co ding thluasuah kan co-ngah thei lo. Zirh awknak kan nei lo ruangah pek a qulzia a thei lotu mi tampi kan um. Kan Baibal Ca Thianghlim sungah qhenhra ih qhenkhat cu pek tengteng dingin in zirh (Malakhi 3:6-12). Qhenhra qhenkhat cu ziang hrangah pek a qul? Kan Pathian hi a farah tuk maw si? A si lole kan pek copmi ringin kan Pathian hi hna a quan maw si? Zianghman a nei lo maw si?

Ziangruangah qhenhra qhenkhat kan pek a qul timi thawn peh aw in Baibal in a cekci a sim lo. Asinain simfiang daan a phunphun ummi sungin a tanglam thu pawl hi mallai zoh tlang hnik uhsi.

1. Kan Pathian cu ziangkim sersiamtu, thluasuah hmuahhmuah pe theitu, ziang hmuahhmuah neitu Pathian a si kha amah a biatu zumtu pawlin fiangtein kan theih theinak dingah;
2. Zumtu pawl rethei zonzai zetih nun dingah in siang lo. Thluasuah tinkim a simi fimthiamnak a phunphun, thil ti theinak, lennak, hlawhtlinnak le a dang thluasuah a phunphun in pek ciami pawl a lak daan kan thiam ih kan co theinak dingah;
3. Nitin kan nuntu khawsaknak hrangah Pathian in thluasuah in pekmi pawl hmang tahratin A ram karhzainak ding hrangah siseh, A hmin thannak dingah siseh, rethei zonzaihna a tuartu pawl hnenah siseh, hnaquan dingah ;
4. Pathian hnaquantu Pastor (Baibal cun puithiam tiin a ko) pawl innsangah, ei le in, hnipuan sinfen hrangah thinharzet ih ruah rero qul lotein Pathian hna an quan theinak ding hrangah siseh, Kawhhran sung kaihhruai-awknak qhatein a fehsuak vivo theinak dingah ti pawl tla an si.

Miphun dang le hnam dang pawl cun qhehbra qhenkhat lawng si loin qhenhra qhenli, qhennga tiang a petu an um thlang, ti a si. A hleice in kan unau Teddim mi pawl cun Pathian thluasuah an don hleicet deuh tiih kan hmuh theinak hi qhenhra qhenthum, qhenhra qhenli an peknak ruangah a si tiah an sim ringring.

Leitlun ah a larzetmi biaknak lam cabu hminthangzet pakhat a simi "Tumtahnak ih fehpiimi Nunnak {Purpose Driven Life}" a ngantu Rev. Rick Warren hi cabu a zuarman ngahmi

hmuahhmuah sungin qhenhra qhenkua Pathian a pek, tiah an simmi kan thei ko ding. Zumtu mi tampi cun cutin an pe thei si khawh, kannih in qhenhra qhenkhat pek ding kan sian lo tuk hi ziangruang ah a si pei? Pathian cun qhenhra qhenkhat lawng in dil. Qhatein kan ruat a sile kan sian lomi qhenhra qhenkhat kha kanmah nih co tahratin a dang qhenhra qhenkua hi Pathian pe ding ti bang sehla kan thinlung rethei in kan ril kungko mai ding tiah ka zum. Kan siang lamlam lo ding. Kan thin hman a heng lehlam men ding.

Mifim Pathian a rinsan taktak pawl cun qhenhra qhenkhat qhatein rak petu zumtu hmaisaw pawlih thuanthu an zingzoi sal tikah, an tu le fa pawl san tampi tiang thluasuah an dong vivo. Mifim, mithiam, mi sunglawi, mi thupi tampi an suakih Kawhhran, khawhtlang le innsang khalah mi hnaihnik hmang rerotu an um lo, ti a si.

Curuangah Pathian hnen ihsin thluasuhnak a phunphun kan don theinak dingah, qhenhra qhenkhat qhatein pek zuam cio uhsi.

Peknak nun

Zumtu ih nun cu peknak nun neih ding kan si qheh. Zianghatile peknak hram a thoktu cu kan Pathian a si kan ti zo. Curuangah kan Khristian nunnak ah peknak nun nei ding in kan zuam a qul. Pathian in kannih minung pawl hrangah a sunglawibikmi le a duhbikmi in pek. Cumi cu Jesuh Khrih kan hrangih a nunnak liam ding in a peknak kha a si. Zumtu a nun sungmuril ah Jesuh Khrih a neitu taktak cun pek loin a um men thei hrimhrim lo ding. Pek lo ih um thei lo ding in sunglam ih a nungmi Jesuh Khrih ih Thlarau cu a cangvai ih lungawi thusimnak thawn pek le hlu hi a rahsuah termi a si. Kan duhdawt taktakmi hrangah

C. Pathian hnenah neihmi zate pek tikih lungawinak.

Minung zoh daan in kan neihmi sumsaw zate Pathian hnenah kan pe thluh ahcun kan ei-in ding, hnipuan sinfen le umnak ding zianghman kan nei nawn lo ding, tiah kan ruat qheu ko ding. Asinain Pathian ih hmuh daan ah cubangtuk a si lo. Sumsaw kan neih lo khalle Pathian cun in cawm ringring qheu. Bawipa in, "Ra uh, ti a haalmi hmuahhmuah ra uh, hinah tidai a um. Ra uh, paisa a nei lomi pawl rawl ra lei uhla ei uh... I ngai uhla ka simmi vekin tuah uh; Rawl lakih a qhabikmi nan ei dingih nan nun a nuam ding," a ti (Isa. 55:1-29). Pathian cu in cawm ringringtu a si. Van ih a zuangmi vate hman Pathian in a hngilh siang lo. Sunqam pakhat hman Pathian ih thu loin leilung ah a tla lo. Cuih sunqam tampi hnakin minung hi kan man a khungsawn a si (Mat. 10:29-30).

Kan Baibal ca sungah neihmi zate Pathian hnen peknak ruangih a let tampi a co ngahtu tahqhimnak pawl kan hmu thei. Pathian in Elijah cu Sidon khua kiang Zarefath khua ah a fehter ih nuhmei pakhat hnen ah um dingin a fial. Nuhmei nu cun beel sungah sangphut zatekhat le palang sungah olif hriak malte lawng a nei. Asinain cuih a neihsun zate in Elijah hrangah a tuahsak. Cutikah kum 3 le thla 6 sung ruah sur lo ih a umsung hmuahhmuah beel sungih sangphut a cem dah lo ih palang sungih hriak khal a cem dah lo. Pathian hnenin cem thei lo thluasuh hmuifu a dong ngah. Nuhmei nu in a neihsunte cu an nufa hrang hmang sawn ta sehla veikhat ei hrang lawng a si ih a cem mai ding. Sikhalsehla Pathian ih thlahmi Profet Elijah a cawm tikah kum 3 le thla 6 sung Pathian in a cawmsal. Pathian hnenah an neihmi zate an pek ruangah lungawinak in a khat ih thinnuam tein a um thei tiah kan hmu thei (1 Siang. 17:8-16).

qha lo kan tuah ruangah vuaknak a tong. Hremnak a tuarmi cu kan damnak a si. Vuak a tuarnak cu kan rundamnak a si," tiah simfiangnak a nei (Isa. 53:5).

Curuangah Pathian hnenah ziangtinkim kan pek tikah lungawi thusimnak thawn pek ding kan qul a si. Nitin kan nun sungah lungawi thusim ding tampi kan nei. Kan ruat qheu lo ruangah kan lungawi thei lo a si men ding. A si lole kan thei lo ruangah kan lungkim thei lo ih kan lungawi thei lo a si ding.

A tanglam thu pawl hi qhatein ruat cio hnik uhsi. Pathian in:

- (a) Nitin kan hawp ding thlithiang in pe nain a man dingah sui le ngun in dil lo. Thli (*Oxygen*) hi siizung lamah cun thawthawt ding a harsa pawl hrangah man tam zetzet cemin hawp a qul nain Pathian cun thli kan hawp man dingah zianghman in dil ve lo. Nitin kan nunnak hrangah a lakin hawp ding thli tampi in pe.
- (b) Nitin kan in ding tidai thiangan in pe nain a man dingah sui le ngun in dil lo. Tithiang kan in duh tikah tulaifang ah thawlpi pakhat ah a malbik Ks. 500/- in lei a qul. Kan Pathian in tidai hman ding tampi in pe nain zianghman in dil sal lo. Kan taksa hrangah a qulmi vekin famkim le khopkham in in ding tidai in pe.
- (c) Nitin tleunak hrangah ni le thla le arsi tleumawi in pe nain a man dingah sui le ngun in dil lo. Tulai meisa (electric) man hi thlakhat ah tampi kan cem. Pathian ih in pekmi tleunak kan hmanmi pawlhi a man in quat sehla a mal hrimhrim lo ding. Asinain kan Pathian cun cumi hrangah zianghman in dil sal lo.
- (d) Nitin nunnak caanqha in pe hrih nain a man dingah sui le ngun in dil lo. Zovek milian, mifim khalin nunnak caan qha

hi mai' duhvekin lei theih a si cuang lo. Pathian in kanmah le nunnak cio ah Amai' rem a ti vekin nunnak caan qha in co ter ih in hmang ter.

- (e) Nitin dam cahnak in pe nain dam man ah sui le ngun in dil lo. Dam lo tikah paisa tampi cemin, sii a phunphun thawn kan tuamhlawm awk rero. A damcak salmi khal tampi kan um, mi tampi cu dam lonak in thlanmual ah an liam. Qhatein kan ruat le kan dam lo caan hnakin kan dam caan hi a tam sawn timi kan hmu thei ding.

Hih a tlun ih thu pawl kan zoh tikah kan Pathian in man zianghman in ngen lo ih zaangfahnak liolio thawn minung zate parah ruah a sur ter, ni a tlang ter ih kan qulmi zatein famkim zetin in pek. Curuangah Saam ca ngantu cun "Ka parih a qhatnak ruangah hin Bawipa cu ziangso ka pek ve ding?" tiah a ti (Saam 116:12). Kan parih Bawipai' qhatnak pawl kan hmufiang ahcun lungawi thusim loin kan um thei hrih ding maw? kan um thei hrimhrim lo ding.

Lungawi thu kan sim thei qheu lonak cu Pathian ih in tuahsakmi pawl parah kan lungkim thiam dah lo ruangah a si. Thusimtu cun hitiin a sim: "Milai hrangih qhabik cu an nun sungih lungawi le nunnuam ih an um thei hi a si. A in a ei ih a hnaquannak ah lungkimnak a neih hi Pathian ih laksawng a si" (Thusimtu 3:12-13). Curuangah ziangkim parah lungkimnak kan neih ding hi a thupi zet. Kan lungkim lo a si khalle zianghman kan tuah thei cuang lo ding. Thil cangmi parah lungkim phot sehla thinlung a hahdam bik.

B. Sian lonak thinlung le sir awknak thawn pe lo ding

Pathian hnen thil kan pek tikah thinlung kan qhencat ngah hnu ah pe ding a qulih sir awk sal ding in le ka quanvo a si ti pawlin pe ding kan si lo. Lungawi aipuangte ih kan pekmi lawng Pathian in a duh a si (2 Kor. 9:7). Curuangah duhdawtnak lole lungawinak thinlung put tel lomi thilpek cu zianghman qhathnemnak a um lo, a lak men a si. Duhdawtnak tel lo ih peknak, tuahnak, ap awknak pawl cu a lak an si (1 Kor. 13:1-3). Pathian ih duhdawtnak kan co ngah taktak ahcun ziangkim kan pe siang tengteng ding. Pe lo dingin dawnkhamnak um hman sehla Pathian duhdawtnak a co ngahtu cun zohman ih dawnkham theih lo tiangin pe ding thinlung a nei ding. Cuih pek duhnak thinlung cu sunglam ih hna a quantu Pathian Thlarau hnen ihsin a rami a si. Thlarau Thianghlim ih hnaquannak in a siih minung sunglam nun ihsin hna a quan qheu.

Vei tampi, caan tampi kan peknak pawl kan zohsal tikah Pastor pawl in in lawm lo pang ding tiah siseh, ka pek lo ahcun ka tlaksiatnak a si pang ding ti phang ah siseh a petu khal kan um thei men. Kan Pathian cun, leilung minung pawl a duhdawtzet ruangah a fapa neihsun tiang a pek zo (Joh. 3:16). Pathian in "Pek lo cu a qha lo ding" tiih a ruah ruangah a fapa Jesuh kan hrangah in pek a si lo. Leilung minung pawl in duhdawttuk ruangah in pek a si sawn. Siannak thawn a pekmi a si. Paul in, "Siannak thinlung nan neih ahcun nan pekmi Pathian in a co ding; Pathian in nan neih lomi a lo dil lo," a ti (Rom 8:12). Curuangah kan pekmi parah sir awksal ding le sian lo cingin pe ding a si lo. Siangzet le lungawi aipuangte ih a petu lawng kan Pathian in a duh tihi thei ringring cio uhsi. Neih ruangah pek a si lo ih siannak thinlung thawn pekmi hi a sunglawi deuh.

Bung 4 DUNGTHLUNTU SINAK

Dungthluntu hmuahhmuah hi zumtu kan si. Sikhalsehla zumtu hmuahhmuah hi dungthluntu kan si lo. Ziangatile dungthluntu sinak hnakin hotu, hruaitu si ding hi zumtu tampi in kan fehpi sawn ruangah a si. Mi tampi cun dungthluntu timi cu a hmaisabik Jesuh Khrih dungthluntu pawl lawng sim duhmi a si tiah kan ruat qheu nain Jesuh thupek vekih a thluntu pawl hmuahhmuah cu dungthluntu kan si. Kan thei cio vekin Jesuh ih dungthluntu pawl cu thlacamnak, biakkhawmnak, duhdawtnak, peknak le thuthangqha phuang tlangmi mipa le nunau zumtu mibur an si. Jesuh ih thuthangqha hrangah anmai' duhnak hmuahhmuah tanta in thudik thutak hrangah nunnak a pek awtu pawl an si.

Tuini khalah Pathian in cuvek dungthluntu pawl si dingah in duh thocho. Nangmah le keimah vek mi menmen pawl khal Pathian in a ram hrangah ropi zetin in hmang thei thocho a si. Kumzabi pakhatnak lai ahcun zumtu hmuahhmuah hi a tlangpi thu in dungthluntu an si thluh. Cumi cu tuini kannih zumtu pawl nunnak thawn a bang aw deuh lo. Ziang a si khalle himi zumtu mibur pawl cu Thlarau Thianghlim in an khat ih leilungpi hi Jesuh Khrih thawngin an linglet ter thluh hai. A tawinak in kan sim a sile annih pawl hi "Jesuh Khrih ih Dungthluntu dik pawl" (*true disciples of Jesus Christ*) tla an si. Dungthluntu sinak tel lomi Khristian sinak cu Jesuh Khrih tel lo thawn an bang aw a si (*Christianity without discipleship is Christianity without Christ*).

Cuvek qhiamqhiam in Thukam thar sung khalah nauhak pa te in a neihsun sanghlom pa nga le nga pum hnih cu Jesuh hnenah a keng tikah nunau le nauhak pawl siar cih loin pacang hlir thawng nga khop ko in an ei qheh hnu ah a hleimi bawm hlei hnih a um lai timi thu khal kan thei cio mi a si (Mat. 14:15-21).

Pathian ih cohlanmi le cohlan lomi peknak

Kan pekmi zatein Pathian in a cohlang maw? kan ti tikah kan *pekmi thilri* le kan *thinlungputhi* a thupi zet ding tiah lak theih a si. Khuimi a thupi deuh timi cu simfiang a har men ding.

Seemtirnak 4:3-7 sung kan siar a sile Kain le Abel te unau ih peknak thuhla kan hmu thei. Himi thuanthu ah Abel ih pekmi hi Pathian in a cohlang ih Kain ih pekmi cu a cohlang lo, tiin a um. Ziangruangah a si pei? Thusimtu hrekhat in Abel ih pekmi cu rannung a siih thiisen a tel ruangah tin an sim qheu. Kain cun a lo suakmi thlairawl a pek tikah thiisen a tel lo ruangah Pathian in a cohlang lo a si, tiah an simmi ka thei dah.

Baibal qongfang hi qhatein kan siar a sile "...Kain cun *a lo sungih a suakmi rawl pawl* kha Bawipa a pek. Cuih hnuah Abel khal in *a tuu faate suak hmais a bik pawl* a that ih *a sa qhatnak bik Bawipa a pekve*," tiah kan hmu thei. Kain cun pe ding ti ruangah a pek men. Asinain Abel cun a thinlung sungah duhdawtnak, lungawinak le siannak thawn a pek ti fiangzetin kan hmu thei. A hmaisabik le a qhatnak bik kha a pek a si.

Abel ih pekmi cu Pathian in a cohlang ih Kain ih pekmi cu a cohlang sak lo ruangah Kain cu a thin a heng ih a mithmai a sia. Cutikah Pathian in Kain hnenah, "Ziangah so na thin a heng? Ziangah so na mithmai a siat? A qhami tuah cila cohlan

na si ko ding. Sikhalsehla a qha lomi na tuah ruangah sualnak in nangmah neh dingah sahrang bangin sangka in a lo bawh; uk a lo tum; asinain na neh hrimhrim a qul ding," tiah a ti. Hinah Pathian in *thiisen a tel lo ruangah a ti lo*. A pekmi lungput kha Pathian in a sim duhmi a si sawn. Pek ding ti ruangih pek ve menmen, daan kimnak ih tuah ve maimai kha Pathian in a duh lo tinak a si.

Kan pekmi a tam le a mal thu ah Jesuh Khrih ih simmi Luka 21:1-4 sungta kan zoh hnik pei. Biakinn sungih tangka kuang sungah mi tampi in thawhlawm an thlak rero mi sungah nuhmei farahzet nu ih pekmi a tambik a si, a ti. A pekmi cu paisa pia hnihte lawng a si. Ziangah cuzat te cu a tambik a ti a si pei? Milian pawl cun an inn ah tampi an nei hrih, an keng thluh lo. Sikhalsehla nuhmei nu cu a neihsunte, a neihi zate in a pek ruangah a si. Ziangzat kan pek timi a tam le a mal tahnak cu biakinn ih kan pekmi le inn lamih kan tantami ziangzat a si timi ah hram a bun aw. Ziangzat ka pek timi hnakin *zateek ziangzat* ka pek timi hi a thupi sawn, tiah kan Baibal in in zirh duh a si.

Tlangkawmnak

Tuihsan ah qhenhra qhenkhat kan pe thluh pam thlang. Malte kan ngah cun qhenhra qhenkhat pe ding a ol. Tampi ngahtu hrangah a ngah tam deuhdeuh le a pe lam kan siang lo deuhdeuh qheu. Paul ih theology kan zoh a sile Pathian zaangfahnak timi hi thupizet ah a ret. Cumi zaangfahnak cu Jesuh a run peknak parah a lang, misual a duhdawtnak thu a siih leitlun misual pawl Pathian in a faate ah phu lo cingin in cohlang ih kumkhua nunnak co thei dingin in timtuahsak. Cuih zaangfahnak a co ngahtu cu an sual ngaithiam an si tikah sualman tuar dingmi hell tlak ding ihsin an luat. Curuangah lungawituk ah an nun

sungin Pathian hrangah pe loin an um thei lo. Ziangkim hi Pathian ih malsawm a si ti an tep ngah ruangah pe tengteng an duh thlangnak a si.

Jesuh ih simmi paisa tam deuh leiba olh a simi pa cu a lungawinak khal a tam. Pathian ih duhdawtnak a theitu le a tep ngahtu cu Pathian hnenah pe loin kan um thei hrimhrim lo ding. Pathian ih duhdawtnak tam deuh le thuk deuh ih kan co, kan tep ngah ahcun kan lungawinak a tam sinsin ding. Pathian hnen kan pek tikah siannak thinlung taktak thawn kan pekmi hi Pathian in a duh. Lungawi aipuangte ih a petu pawl lawng Pathian in a duh a si (2 Kor. 9:7). Ziangkim in petu Pathian ta cu Pathian hnenah kan pe sal a si ti kan thei awk asile ziangkim siangzet le ui loin in petu Pathian cu siang loin kan um ngam nawn pei maw? Pathian hmaiah kan thinlung qhencat ngah hnu ah lungthiangten kan pe ding hi a thupi ngaingai a si. Kan siannak vekin Pathian cun a let tamswn in in pe theitu a si. In pe qheutu a si. In pe ringringtu a si.

pumhlum ap-awk ding a qul: "Nannah tla nan neihmi hmuahhmuah nan tanta lo ahcun keimah ih dungthluntu nan si thei lo pei," tiah Bawi Jesuh in a sim (Luk. 14:33). Nunliam ding tiang pek awk a qul: "Zokhal keimah thlun a duhtu cu amah ih duhnak kha taanin a thinglamtah phur in i thluh seh," a ti (Mat. 16:24). Dungthluntu zatein a net tiang Bawi Jesuh dungah an thlun thei lo: "Curuangah Jesuh dungthluntu misenpi cun kir in an tlansan," (Joh. 6:66).

Bawi Jesuh in Khristian timi qongfang a hmang dah lo. "Khristian" timi qongfang hi Tirhthlah sungah a lang hmaisa bikmi a si: "... Hi Antiok khua ahhin a si dungthlun pawl cu 'Khristian' tiin an kawh hmaisa bik," (Tirh. 11:26). Baibal thiam tapi in an zummi cu dungthluntu pawlin anmah le anmah "Khristian" tiah an pek awkmi a si lo ding, an ti. Kawhhran hmaisa san laiah anmah le anmah "dungthluntu - disciples" (Tirh. 13:52; 20:1; 21:4); "Pathian mi - saints" (Rom 1:7; 1 Kor. 16:1; Efe. 1:1) le "unau pawl - brothers" (1 Kor. 1:10; 1 Pit. 3:8) an ti.

"Khristian" timi hmin ih sullam cu "Khrih ih ta" tinak a siih Kawhhran leng ih a ummi zum lotu pawlih phuahcopmi hmin a si hmang. Himi qongfang hi hmuhsuam nautatnak qong ih hmanmi deuh a si. Thukam Thar sung hmun tapi ah a lang nawn lo nain "Agrippa in Paul cu, 'Hi tikcu tawite sungah Khristian canter i tum maw si?' tiah a ti," (Tirhthlah 26:28) le "Khristian nan si ruangih nan tuar a si ahcun nan ning zak hlah uh; Khrih hmin a kengtu nan si ruangah Pathian hnenah nan lungawi sawn uh," (1 Piter 4:16) timi hmun lawngah a langbet a si.

I. Khristian Dungthluntu timi cu ziang a si? (What is Christian discipleship?)

A sullam vek a si ahcun mai' cohlangmi thu karhzai theinak dingah dungthlunnak kha a si. Khristian dungthluntu timi cu Jesuh Khrih ih thupek vekin thuthangqha phuangtu dingah a dungthluntu pawl kha a si. Cutin phuang theinak dingah Jesuh Khrih ih dungthluntu si theinak dingah qhang vivo in Thlarau Thianghlim ih thuam famkimmi si a qul. Cuih Thlarau Thianghlim cu zumtu ih thinlung sungah a caam ringring ih harsatnak le buainak ziangvek a thleng khalle nehsaktu a si. Cutin a si theinak dingah thinlung sangka on in hmun pek a qul. Cule sunglam nun ihsin Pathian thu bangin zirhnak, thuruah theinak fimnak pawl a remsak vivo ding. Cumi hrangah nitin Baibal siar, Zir le ruat, thlacam, le zawnlunnak in a thlun a qul. Cutik lawngah ziangvek tikcu caan khalah midang hnenah kan nun ih a ummi Pathian thuhla kan phuang thei ding a si: "Nan thinlung in Khrih cu qihzah uhla Bawipa tiin upat uh. Nan thinlung sungih nan pommi nan ruahsannak kha a lo suttu pakhatkhat an um ahcun an thusuhmi let thei dingah ralring ciain um ringring uh," (1 Pit. 3:15).

Khristian dungthluntu timi thu ah a tanglam thu pawl khalah qhangso vivo ding a qul.

1. Jesuh lawng a pakhatnak ah (Mar. 8:34-38).

Jesuh Khrih dungthluntu cu hi khawvel thawn hlatnak ah a um a qul. Kan hmuitinmi cu kan Bawipa lawng a si peih hmunkip ihsin Amah lungawi ter ding a thupi. Kanmah le kanmah thupi ih kan ret awknak ihsin Jesuh Khrih thupi ah ret ding a qul (*We must put off self-centeredness and put on Christ-centeredness*).

2. Jesuh ih zirhmi vekin thlun ding (Joh. 8:31-32).

Pathian thu ngai in a thu vekin tuahtu kan si a qul. Thungai zawnlunnak (*obedience*) hi kan zumnak ziang a bang tiah hniksaknak a si (1 Sam. 28:18). Cumi cu Bawi Jesuh Amah rori in a nunnak hmangin a langter thluh zo a si (Fil. 3:6-8).

3. Rah tampi rahsuahnak (Joh. 15:5-8).

Rah ter ding hi kan hnaquan a si lo. Kan hnaquan cu Jesuh Khrih thawn pehzom ding a si. Cutin kan um tikah Thlarau Thianghlim in kan nunnak hmangin rah tampi a rah ter ding. Cumi cu zawnlunnak ih suahpimi a si. Bawipa duhnak vekin zawnlung in kan nung ahcun a fehnak lamzin kan zawh thei dingih kan nunnak khal a thleng qheh ding. Thleng-awknak diktak kan nunnak ah a thleng tik lawngah kan ruahnak, kan qongkam, kan cangvaih daan pawl in a langter thei ding. Thlarau Thianghlim thawngin sunglam thleng awknak cu lenglam ah hmu thei in a langter. Cumi cu kanmai' zuamnak ruangih a rahsuahmi a si lo. Sunglam nun in thlengtertu ih cangvaihna thawngin a si.

4. Midang pawl duhdawt ding (Joh. 13:34-35).

Pathian ih innsang sungtel kan si le si lo thu hi zumtu dang pawl parih duhdawtnak kan neihmi parah a langfiang thei a si (1 Joh. 3:10). Duhdawtnak thu famkim thuhla cu 1 Korin 13:1-13 sungah a um. Himi Baibal kan siar tikah duhdawtnak hi tuahnak in a lang qul tiah kan hmu thei. Duhdawtnak kan nei timi cu tuahnak pakhat khat thawn kan langter a qul. Culawng si loin midang ih an duhnak kha hmu thiam ding a qulzia khal in sim (Fil. 2:3-4). Himi Filipi a peh (caang 5) kan siar bet tikah a thu tawizawng ih simmi cu "kan thinlung put daan hi Jesuh Khrih bangtuk si ding" kha a si. Jesuh Khrih ih in hmuhmi

vekin zumtu pawlin Khristian nun ah ke kan kar ve ding a thupi tuk.

5. Evangelism – Dungthluntu canter (Mat. 28:18-20).

Zum lotu pawl hnenih kan phuan dingmi thu cu kan nunnak sungah mangbangza in hna a quantu Bawi Jesuh kan zumnak thu hi a si. Zum lotu pawl hnen thuthangqha kan phuang tikah kan nunnak ih Bawi Jesuh'i tuahmi mangbangza thleng awknak pawl kha simphuang ding a si. Kan nun ih kan tep ngah lomi cu ziangtin so kan phuan thei ding? Cule Khristian nun ih kan qhanlen pitlinnak thu pawl khal kaa ih sim lawng si loin kan nun in kan langter ding a qul. Pathian thu kan phuang tik khalah taimak suah in le a hiarzetmi palai sinak thawn phuan ding a thupi ngaingai. A hmin men ih Pathian thuthangqha phuangtu kan si ahcun mangbangza Pathian ih duhdawtnak hi zum lotu pawlin an tep ngah thei lo ding. Pathian ih duhdawtnak kan tep ngahmi rori kan phuan lawngah hmual a nei thei ding a si.

II. Khristian le dungthluntu ih an bang aw lonak.

Khristian le dungthluntu hi pehzomnak an nei, a sinain a tican an bangaw lo. Dungthluntu timi hi Grik qong in "*mathetes*" ti a siih a sullam cu "tlawngta" lole "zirtu" tinak a si. Dungthluntu timi cu mi pakhat ih zirhnak vekin ziangzongza ah pompi lole thluntu a si. Farasi pawl an uar awk qheumi cu anmah le mah Moses ih dungthluntu kan si tiah an ti awk hi a si (Joh. 9:28). Bawi Jesuh dungthlun pawl cu "dungthluntu" (Tirhthlah) tiah kan ko. Zianghtile Bawi Jesuh ih kawhnak vekin an nunnak sungah cangvaitu pawl an si ruangah a si (Mat. 9:9).

Bawi Jesuh lawngin a dungthlun pawlih man an liam qulmi sinak cekci a sim thei. Cumi cu a dungthlun thei dingah nun

Zirtu le zirhtu karlak ih zirh-awknak phun vek lawng si loin cuih a zirtu in duhnak taktak le thinlung tak in zirhmi pawl a ngai a qul. A zirhtu hnen ihsin a thei ngahmi hmuahhmuah kha ka hrangah ziangtin ka lak ding? ziangtin ka nunnak ah ka hmang thei ding? tiah duhnak taktak thawn zir a qul.

V. Dungthluntu sinak hrangih a qulmi pawl (The Requirements of Discipleship)

Thuthangqha Luka 14:25-35 sungah Bawi Jesuh in Dungthluntu sinak hrangih a qulmi le sinak pawl a simmi kan hmu thei. Bawi Jesuh ih simmi thu hi mi tampi in an zummi le an pom theimi tla an si. Himi thu a simmi hi mi hmuahhmuah hrangah a si. A hleice in a simmi cu Farasi le Daan thiam zirhtu pawl hrangah a si. Himi thu a sim ruangah mi tampi in Jesuh an thei sinsin. Hitin a tuahnak cu ruahsannak phundang thawn a dungthluntu pawl kha an theifiang theinak ding hrangah a si.

Mi hrekkhat cu Bawi Jesuh ih mangbangza a tuahmi pawl ruangah a dungah an thlun vekin a hrek cun a lakih ei ding an ngah ruangah khal an thlun. Mi hrekkhat ih an ruahsanmi cu Bawi Jesuh in Rom uknak a qhiatbal thluh dingih Pathian uknak kha a din ding ti hi a si. Curuangah Bawi Jesuh in mipi pawl theifiang theinak dingah cutin thu a simnak san a si.

6. Jesuh in tam le mal (quantity) hnakin sinak (quality) a duh sawn.

Dungthluntu sinak thawn pehpar aw in Jesuh Khrih in tam le mal (*quantity*) timi hnakin sinak (*quality*) kha thupi ah a ret sawn. Curuangah Luka 14:25-35 sungah famkimzetin a simmi kan hmu thei a si.

Khristian timi cu Jesuh Khrih cohlang in a zumtu pawl an si (Joh. 1:12). Cuih Khristian cu Thlarau Thianghlim huham cahnak thawngin hrinsalnak a co (Joh. 3:3). Curuangah Khristian timi Khrih ih ta pawl cun nitin an nunnak ah Jesuh Khrih bangin tharthawh in a thleng vivo a si (2 Kor. 3:18).

Khristian diktak hnenah midang pawl khal dungthluntu an si theinak dingah quanvo pekmi an si (Mat. 29:19-20). Khristian diktak ih a nunnak cu amah a si lo, Khrih sawn a sungah a nung khi a si: “Curuangah a nungtu cu kei ka si nawn lo; ka sungih a nungtu Khrih sawn a si. Atuih ka nun hi cu i duhdaw ih ka hrangah a nunnak a petu Pathian Fapa rinnak in ka nung a si,” (Gal. 2:20).

III. Dungthluntu si ternak hi ziangruangah a thupi?

Midang pawl dungthluntu si ter ding timi hi Bawipa Thlacamnak hrang kimter dingih lehnak a si: “Vancung ih a ummi kan Pa, Na hmin thianghlim seh, Na uknak thleng hram seh. Vancung ih na duhnak a kim bangin leitlun khalah kim ve seh,” (Mat. 6:9-10). Bawi Jesuh ih tahqhim theih lomi fimnak thawn a dungthluntu pawl a hril ih leitlun khuazakip ih a ummi minung hmuahhmuah hnenah rundamnak thuthangqha phuang dingih a fial hngai (Mat. 28:18-20).

Dungthluntu si ter ding hi a thupi, zianghatile Bawipai' rundamnak thuthangqha karhzai dingah Jesuh Khrih ih fialmi a si ruangah. Bawi Jesuh hi leitlun kum thum sung thuthangqha phuangin a tlanlen laiah dungthluntu ah cang ter ding hi a hnaquan tumbik a si – cumi hrangah a hrilmi hleihnih pawl kha zirhnak a nei hai. Cu pawl hnenah Pathian Fapa a sizia, Messiah a sizia a phuanglang ih famkim lozet in an cohlang ve. Mipi hnenah a

thuhla an theifiang theinak dingah mangbangza le thuqhimnak tampi hmangin a zirh hngai. A reihlan ah a thih ding thu, thihnak ihsin a thosal ding thu pawl khal a simcia thluh (Mat. 16:21; Joh. 12:23-36; 14:2-4). A dungthluntu pawlin an theifiang ngaingai thei lo nain mangzangza thukam tampi a pek hngai: "Thungaite in ka lo sim: Keimah i zumtu cun ka tuahmi hi a tuah ve ding; a si, ka Pa hnenih ka feh ding ruangah hi hnakh thil mak sawn hman a tuah ding," (Joh. 14:12). Thlarau Thianghlim (Bawmtu dang) thlah ding thu le kumkhua in umpi ding thu khal thukamnak a tuah (Joh. 14:16-17).

Thukam cia vekin Pentikos ni ah Thlarau Thianghlim cu huham cahnak thawn zumtu pawl hnenah a qum taktak. Mi tampi in Bawi Jesuh an zum ih a dungthluntu ah an cang. Cumi an duh lo ruangah, "Hmunzakipah buainak a suahtertu pawl, atu ah kan khuasung an ra thleng," tiah an ti (Tirh. 17:6). Zirhsualtu, a hleice in biaknak lam hotu pawlih hremnak nasazet an tuar ko nain Bawi Jesuh ih thupekmi cu an thlau ter lo, hnget zetin an pom sinsin. Cutiin Rom ram uknak sungah le leitlun hmun tinkim ah Kawhhran an din vivo ih a karhzai sinsin.

Netalam ah dungthluntu Martin Luther le a dang pawl ruangah Jesuh Khrih ih rumdamnak thuthangqha cu kawhhran remqhatnak thawngin Europe le hmun tinkim ah a karhzai sinsin. Bawi Jesuh ih neta bik thuchahmi vekin, "Feh uhla mipun hmuahhmuah ka dungthluntu va siter uh. Pa le Fapa le Thiang Thlarau hminin baptisma va pe uh," (Mat. 28:19) timi cu an kim ter vivo a si.

Dungthluntu sinak ih lamdannak pawl cu a tanglam vekin kan tarlang thei a si.

- Bawi Jesuh ih rundamnak thu a fiang awmi (Joh. 3:16) le Thlarau Thianghlim cu sunglam nun ah cencilh ih hnaquannak (Joh. 14:26-27);
- Kan Bawipa le Rundamtu ih duhdawt zaangfahnak le theihnak sungah qhanglian ih um ringring (2 Pit. 3:18); le
- Thlarau a hlomi pawl hnenah Bawi Jesuh ih phurrit sawngtu. Bawi Jesuh in, "Rawl khawm ding tampi a um nain a khawmtu ding minung an malte a si. Curuangah rawl lak ding neitu bawi hnenah rawl khawmtu ding milai tampi thlah dingah thlacam uh," a ti (Mat. 9:37-38).

IV. Kannih teh Dungthluntu dik kan si maw? (Are We True Disciples?)

Dungthluntu dik kan si ahcun kan Khristian nun hi sawmngiarnak le lungthonak (phuurnak) a um dingih tumtahnak le lamhmuhnak cotu kan si lam kan theifiang aw ding. Sikhalsehla kan Khristian nun fehnak lamzin hi a fiang lo, a hlawhtling lo ih lungthonak zianghman a um lo (*boring*) ahcun dungthluntu sinak thawn pehpar aw in Jesuh Khrih ih simmi pawl kha thungaithlak in kan hliakhlai awk ding a qul.

Cumi hnu ah Jesuh Khrih ih fialnak (*the Great Commission*) vekin leitlun khuazakip ah fehin mi hmuahhmuah dungthluntu an si theinak dingah ziangtin kan famkim ter ding timi kan theifiang hmais a qul (Mar. 16:15; Mat. 28:19). Jesuh Khrih ih fialmi kan theifiang lo ahcun ziangtin so mi hmuahhmuah cu dungthluntu si dingah kan can ter thei ding?

Dungthluntu timi cu zirtu, tlawngta tiah simfiang theih a siih phundang in kan sim a sile zirhnak cohlang dingah a ratu tiah kawh theih a si.

thu na ngai ruangah a si," tiah a ti (Seem. 22:16-18). Abraham in a thinlung takin Pathian a duhdawtzia a langter ruangah fapa khal a nei thotho. Thluasuah tampi khal a co ngah thotho a si.

Pathian in tuini khalah thinlung tak thawn amah dungthluntu si dingah in duh ringring a si. Dungthluntu diktak tampi a suak ding kha a hngakhlap a si. John Wesley in, "An thinlung taktak in Pathian a duhdawtu le sualnak a huatu mi zakhat in pek awla hi leilung hi ka qhawn thei ding," a ti.

Kannah teh kan neihmi Isaak kha Pathian hnenah kan pe thei ve maw? Cumi cu Pathian hnakin thupi sawnih kan retmi kan innsang sungtel lole kan rualpi a si thei men. Dungthluntu dik kan si theinak dingah cun cumi hmuahhmuah hnakin Pathian kan duhdawt thei sawn ding hi a thupi ngaingai a si. Bawi Jesuh ih simmi dungthluntu dik cu ziang hmuahhmuah hnakin Pathian a duhdawt sawntu kha a si.

A qulmi # 2 nak: Mah le mah el-awknak le Thinglamtah phur (Deny Yourself and Take up the Cross).

"Zokhal sisehla amah ih thinglamtah phur tahratin ka dungih i thlun lotu cu ka dungthluntu a si thei lo ding," (Luk. 14:27).

"Zokhal sisehla i thlun duh ahcun mah zawnruehna kha tlansan sehla nitinte a thinglamtah phur in i thlun seh," (Luk. 9:23).

Pathian dung kan thlun thei lonak hrangah dawnkhamtu tumbik cu kanmah le kanmah kha kan thupi ter ruangah a si. Minung cu mai' duhnak thinlung a luahnak mibur sungah ummi kan si. Bawi Jesuh ih thupek cu a hakmi kan thinlung kha nem

Ziangruangah himi thu pawl hi Bawi Jesuh in a thluntu mipi pawl hnenah a sim a si pei? Thungaiten kan ti a sile mipi in theifiang hai seh, ti a duh ruangah a simmi a si. A dungthluntu pawl lakih mi hrekhat pawl hnenah a sim hrimmi a si. Himi thawn a bang-aw zetmi thuhla hi Thuqhentu 7:1-2 sungah kan hmu thei. Cunah cun Pathian in a siahlawh Gideon kha a ral Midian ral donak parah nehnak pek a duh. Sikhalsehla Pathian ih cahnak thawngin nehnak an co ti a langter duh fawn. Curuangah hniksahnak a phunphun a tuahter hnu ah Pathian in Gideon ih ralkap mipum 32,000 ihsin 300 lawng a hril suak a si. Mi tampi hnakin thinlung taktak thawn ral a dotu ding mi 300 lawng a hril hngai a si.

Luka 14 sung Jesuh ih thusimmi sungah "ka dungthluntu a si thei lo" timi qongfang vei thum a hmang a si. Phundang in kan sim a sile Bawi Jesuh in thinlung tangdornak nei in dungthluntu si ding hi a hmuhsak duhmi a si. Bawi Jesuh in fiangtein a simmi cu dungthluntu sinak ah "tam le mal" hnakin "sinak" hi a duh sawn. A qongmi pawl kan zoh tikah sinak (*quantity*) hi a sim tam bikmi a si.

A qulmi #1 nak: Ziangkim hnakin Pathian duhdawt ding (Love God More Than Anyone Else).

Bawi Jesuh in hitin a sim: "Zokhal siseh ka hnen ah a ra ih a nu le a pa, a nupi le a faate pawl, a unau le a farnu pawl le amah le amah khal keimah hnakin a duh deuh a si ahcun ka dungthluntu a si thei lo ding" (Luk. 14:26).

Hinah ahhin Bawi Jesuh in dungthluntu kan si theinak dingah mai' innsang, rualpi pawl le mah le mah a duh deuh a timi hi huat-awk ding tiah sim duhmi a si lo. Himi caang ahhin a sim

duhmi fiangter a duh ruangah thukalh vekin a hmanngmi a um. "Duh deuh" timi qongfang hi "huat" tinak a si lo. A sim duhmi sawn cu innsang duhdawtnak kan neihmi vek kha mi hmuahhmuah hnen ah duhdawt ve ding tinak a si. Cule Pathian lawng hi a hmaisabik ah ret ding tinak khal a si. Ziangahtile Pathian cu duhdawtnak a siih Amah in in duhdawt hmaisaisa ruangah a si (1 Joh. 4:16, 19).

Pathian kan duhdawt tikah thu qhencat harzetmi a um thei. Luka 9 sung kan siar tikah Bawi Jesuh in mi pakhat hnenah amah tlun ding in a ko. Asinain cumi pa cun, "Bawipa, ka pa ka va phumta hmaisaisa pei," tiah a sawn (Luk. 9:59). Himi zawn ahhin thukalh awmi (*paradox*) a um. Hinah ah cumi pa ih sim duhmi cu, "Bawipa, ka nu le pa an tar thlang. Curuangah an thi hlan lo ka kilkhawi ta pei ih cumi hnu a remcang tikah ka lo thlun leh pei," ti khal a si thei. Asinain Bawi Jesuh in, "Mithi cu mithi pawlin phum ko hai seh. Nang cu feh awla Pathian Uknak thu phuang sawn aw," a ti (Luk. 9:60). Cutin a si ahcun kan nunnak ah midang thawn remtein um kan duh ahcun Pathian thawn kalh aw ding a qul, a si lole Pathian thawn remtein um kan duh ahcunh midang thawn kalh aw ding a qul, tinak a si. A pahnih hmunkhat in kan fehpi thei lo ding. Curuangah dungthluntu si ding hi thil ol a si lozia a fiang ngaingai.

"Leilung tlunah remnak thlentertu ah a ra tiah i ruat hlah uh. Remnak tuahtu ah ka ra lo, ralnam kengin ka ra sawn a si. Pa le fapa, nu le fanu, ni le vah pawl ral awter dingah ka ra a si" (Mat. 10:34-35). Kanmahte in khuimi lam kan pan ding tiah kan qhencat aw a qul. Pathian thawn rem aw ding in kan hril ahcun midang thawn kan thu a kalh tengteng thlang ding. Bawi Jesuh in kan thinlung kha hniksak ding a duh. Ziangahtile

ziangtinkim hnakin Amah kan duhdawt sawn maw, duhdawt sawn lo timi hi fiangter ding a duh ruangah a si.

Thukam Hlun sung kan siar tikah Abraham thu kan hmu. Pathian in a tar hnu ah fapa Isaak a pek. A fapa cu Abraham hrangah duhung bik le mankhung bik a si. Himi a fapa cu Abraham ih thinlung zate aiawhtu khal a si. A qhanglian tikah Pathian in Abraham ih duhdawtnak a hniksak thlang – Isaak maw Pathian a duhdawt sawn – timi a si. Himi hi Abraham hrangah a har bik tikcu caan a si ko ding.

Pathian in, "Na duhzetmi na fapa neihsun Isaak cu hruai awla Moriah ram ah fehpi aw. Cutawk ramih a ummi ka lo hmuh dingmi tlang parah Isaak cu mei-ur thawin ah pe aw," tiah a ti (Seem. 22:2). A.W. Tozer in, "Himi Abraham tei' pafa duhdawtnak qhensak lo dingah Pathian in runsuah dingah a ke a kar a si," a ti.

Abraham in hniksaknak a nehsuak: Abraham cu Pathian ih hniksaknak kha mangbangza a nehsuak thei tikah Pathian in a Isaak ih nunnak a humhim lawng si loin thluasuah tampi a pek (Seem. 22:3-18). Pathian in Abraham ih thinlung taktak a hmu ih, a fapa neihsun a sianmi a hmu tikah a lung a kim ngaingai. Cuticun, "Bawipa in hiti in a ti: Ka hmin in thu ka lo kam - hi thil na tuah ih na fapa neihsun ka hrangih na sian ruangah tlamtling zet in ka lo thluasuah ding. Na tesinfa pawl cu ka karhzaiter dingih vanih arsi zat in le tiffinriat vunnel zet in an tam ding a si. Na tesinfa pawlin an ral pawl cu an neh thluh ding. Cun annih ka thluasuah bangtuk in leilung tlunih mipun kip in thluasuah in dil ding. Hi thil hmuahhmuah cu keimah ih

Bawi Jesuh in zatek 20%, 30% Iole 50% lawng nunhlan-aw dingah in ko lo. Kan nun zatein ap thluh dingah in ko a si. Billy Graham in, "Rundamnak cu a lak a si, a sinain dungthluntu sinak ih man cu ziangkim kan neihmi hmuahhmuiah a si," a ti (*Salvation is free, but discipleship costs everything we have*).

7. Na duhmi na hril thei.

Pathian ih duhdawtnak na co ngah. Pathian na duhdawt thlang ih a dungthlun dingah na duh. Cutin a sile na duhmi na hril thei thlang:

- * Na hrangah na nung ding maw na el aw ding?
- * Thinglamtah na hnong ding maw na lak ding?
- * Na nunnak run dingin na tuah dingmi runnak ngah dingin na nunnak na liam ding?
- * Leitlun sunloihnak co ding maw leitlun duhnak na hnong sawn ding?
- * Na thlarau hloral ding maw kumkhua nung ding na duh? Dungthluntu taktak cu kan malte ko. Sikhalsehla kan lam qangtu cu ziangkim sersiamtu a nung Pathian a si. Amai' tumtahmi le timtuahmi vekin a hmanrua qha kan si cio theinak dingah a hnenah kan ap awk cio ding a thupibik.

ter ding hi a si. Sikhalsehla tuini kawhhran tampi hi mah le mah thupitter le khaisang duhnak thawn kan khat ih kan thinlung a hak ngaingai. Curuangah a tanglam thu pawl hi kan theifiang aw dingah Baibal in in sim a si.

Mah le mah duh awknak le sualnak nei dinhmun.

Baibal ca in fiangtein in simmi cu kan zatein sualnak ro kan co thluh timi thu a si:

- * Zoso, "Ka thinlung ka thianter zo, Ka sualnak in ka thiang zo," a ti thei? (Thuf. 20:9).
- * "Kan zatein misual kan si qheh ih Pathian sunloihnak kan co baan lo," (Rom 3:23). "Sualnak cu mi pakhat ruangah leilungah a ra ih cuih a sualnak cun thihnak a thlenpi. Curuangah thihnak cu mi hmuahhmuah hnenah a thleng, ziangtintile zozo khal an sual qheh. Daan pekmi a um hlan ihsin sualnak cu leilung tlnmah hin a rak um zo; sikhalsehla Daan a um lonak hmun ahcun sual cu sual ah siar a si lo," (Rom 5:12-13).
- * "Sualnak kan nei lo kan ti ahcun kanmah le kanmah kan bum aw ih kan sungah thutak a um lo," (1 Joh. 1:8).
- * Curuangah mi thiang zohman kan um lo. Paul in kan sinak a theifiang tuk ruangah, "Mi lungrethei ka va si so! Thihnak lamzin a pantu hih taksa pum ihsi hin zoso i runsuak ding?" (Rom 7:24) tiah a qap rangro a si.

Baibal in fiangtein a simmi pakhat cu mah le mah kan duhdawt timi hi a si. Paul in, "Zohman in amah ih takpum lala a hua dah lo. Khrih in kawhhran cu a cawm ih a kilkhawi vekin zozo khal in an takpum cu an cawm ih an kilkhawi fingfing a si," a ti (Efe. 5:29). Himi ih a langtermi cu mah le mah ziangtluk in kan duhdawt ti hi a si. Asinain Jesuh in mah le mah duhdawt dingah

in fial lo. Mah le mah el awk ding sawn in fialmi a si. Phun dangin kan sim a sile kan sualnak kha kan el ding tinak a si.

“El awk” timi cu qhensuak, sung, nautat, pehtlai duh lo tinak a si.

C. S. Lewis in, “Pathian hmai ih hniksaknak taktak timi cu mah le mah hngilh awk lawlaw a si lole mah le mah zianghman lo ih hmu awk a si. Ziangkim hngilh thluh-awk hi a qha bik a si,” a ti. El awknak ruangah ziangmi qhathnemnak a suaipi? Bawi Jesuh in, “Ziangahtile zokhal siseh amah ih nunnak a hum duhtu cu a nunnak a sung ding; sikhalsehla keimah ih hrangah a nunnak a sungtu cu a nunnak a hum ngah ding,” a ti (Luk. 9:24). Hinah ih simmi “nunnak” timi cu Grik qongin “psuche” ti a siih “thlarau nunnak” tinak a si. A sullam cekci cu duhnak, tumtahnak, duhhiarnak a si.

A qulmi # 3 nak: Kan neihmi hmuahhmuah tansan thluh (Forsake All That You Have)

“Cuvek thotho in nannih tla nan neihmi hmuahhmuah nan tanta lo ahcun keimah ih dungthluntu nan si thei lo pei,” tiah Bawi Jesuh in a sim (Luk. 14:33).

Tansan thluh timi cu ziangkim hnon thluh hi a si. Ka neihmi ziangkim hi Jesuh Khrih ta a si, timi kan theifiang lo ahcun Jesuh Khrih ih dungthluntu kan si thei lo. Jesuh Khrih hnenah milian tlangval pa in, “Kumkhua nunnak ka co theinak dingah ziangso ka tuah ding?” tiah a sut. Jesuh Khrih in, “Thukham pawl cu na thei a sisi. Mi that hlah; qaangqawm sualnak tuah hlah; rukru hlah; a dik loin midang sual puh hlah; mi va bum hlah; na nu le na pa upat aw,” a ti tikah, “Sayapa hi thukham pawl cu ka nauhak lai ihsin ka thlun qheh ciami an si,” a ti.

Jesuh in cupa cu duhdawtnak thawn a zohhhiah ih, “Thil pakhat na sam lai. Va feh awla na neihmi hmuahhmuah zuar in tangka na ngahmi kha mifarah v ape awla vancung ah hlawnthil tampi na nei ding. Cuih hnuah i ra thlun aw,” tiah a ti. Cuih thu a theih tikah mithmai sia le riahsia in a feh; ziangahtile amah cu milian ngaingai a si (Mar. 10:17, 19–22).

A qulmi # 4 nak: A man quat a qul (Count the Cost)

“Nanmah lakah pakhat khat in inn saangpi sak a tum a si ahcun hmaisabik ah to ta ciamciam in a inn sak qhehnak dingah tangka kimtein a neih le neih lo kha a quat qhehta a si lo maw?” (Luk. 14:28).

Bawi Jesuh in dungthluntu sinak ih man a quat qulzia a sim. Mi tampi cun thu kan tawlrel dingmi hi a rahsua dingmi ruatta hmaisai loin kan duhtawk in caan kan hmang, nupi kan qhit lohli. Cuvekin Jesuh Khrih dungthlun ding khalah ol-zetin, thuruat ciamciam ta loin kan thlun lohli hi riahsiatza a si.

Himi thu thawn peh aw in Luka 9:57-58 sungah, “Cutin an feh vivo laiah mi pakhat in Jesuh cu, ‘Na fehnak kipah ka lo thlun ding,’ a ti. Jesuh in, ‘Cinghnia pawlin kua an nei ih vate tla in bu an nei; sikhalsehla Milai Fapa cun riahnak le lu hngauhsannak hmun khal a nei lo,’ tiah a ti”. Himi pa hi kawh a sihlun in thlun a tum zo. Manhlap zetin pum a pe aw tum. A thinlung cu a qha zet ko nain thuruat ciamciam ta loin a ummi a si. Cupa ih sinak cu Bawi Jesuh in a hmu cia thluh zo ruangah himi thu a simnak a si. Himi thu ih a sim duhsanmi cu, “Ziangtlukin duhnak thinlung na neih a si khal le Pathian qongkam le thlacamnak nasa zetin nei hmaisai awla kawhnak na ngah taktak lawngah hmanrua qha ah na cang ding,” ti tluk khi a si.

Thinglamtah lamzin cu inn kan thlen theinak dingah lam in hmuhtu a si (Joh. 1:14; 14:6; 1 Tim. 2:5; Heb. 8:6; 9:15; 9:24; 1 Joh. 2:1). Remnak tuahtu palai timi cu lamqang nei loin a laifang ah dingte in ding daan a si. Jesuh Khrih cu minung sinak lawng nei loin minung pawl kan sualnak in thlahsak thluhtu Pathian khal a si.

- (4) Cuih “remnak tuahtu minung palai ” a simi Jesuh Khrih cu minung hmuahhmuah rundam dingin a nunnak liamin a thi. Sualnak a nei lomi Jesuh Khrih cu sualnak a neimi minung pawl hrangah a thi. Thungai kan sim a sile sualnak a neimi minung pawl hi thinglamtah parah thlai tuar dingmi kan si. Minung kanmah cio ih sualnak ai ah midang in thihsak a theih lo. Jesuh Khrih siar lo in rundam theitu dang an um fawn lo. Curuangah kan sual ai ah thihnak a tuartu Jesuh Khrih ih duhdawtnak cu mi hmuahhmuah in an hmu thei ih, rundam an ngah thluh theinak dingah thlaza kan camsak a qul. Kumkhua san a thlen tikah Pathian thawn kumkhua ih um thei dingin thlaza camsak kan qul (Mat. 20:28; Rom 3:24; 1 Kor. 6:20; 7:23; Efe. 1:7; Kol. 1:14; Heb. 9:15; 2 Pit. 1:18-19).
- (5) Pathian hnaquantu pawl in rundamnak thu lawng phuang ding a qul a si. Paul in zumnak thu le thudik phuangtu palai kan si. Cuih thu cu Zentail mi le zum lotu pawl hnenah phuang ding ah in thlah a si, a ti. Curuangah Pathian hnaquantu cun thuthangqha phuang ding, tirhthlah pawl vekin quan ding le zirhtu hnaquan pawl khal quan cih ding a qulzia a lang ter. Paul bangtuk in thuthangqha phuangin, Tirhthlah pawl vekin Pathian thu zaiter in quan a qul. Zumtu pawl an pitling theinak dingah zirhnak thawn bet a qul.

Bung 5 ZUMTU IH QUANVO PAWL

Baibal siarding: 1 Timote 2:1-15.

Kawhhran sungah zumtu pawl pitlin qhanlennak hrangah a thupizetmi quanvo tumpi kan nei. Cumi cu thlacamnak a si. Thlacamnak thu cu mi tampi in kan thei zo ruangah tampi kan rel nawn lo ding. Hi hmun ah kan tarlang duhmi cu Timote cakuat sungih a simmi zumtu ih quanvo pawl hi a si. Paul in Timote hnenih a simmi a si vekin zumtu nangmah le kaimah hnen khalah quanvo in pekmi a si. Zumtu pawlin thla kan camsak dingmi pawl cu:-

1. Mi hmuahhmuah hrangah thlacam ding.

Paul in Timote hnenah caang khatnak sungah Pathian hnaquantu pakhat sinak diktak ih nung in zumtu hmuahhmuah hrangah thlacam dingin quanvo a pekih a forh hngai. Cumi cu nitin pelh loih tuah dingmi pawl an si:

- (1) Pathian thu ah ciah aw in minung zate hrangah thlacam sak ding.
- (2) Sungtel pawl le zumtu hmuahhmuah hrangah thlacam sak ding; a hleice in Pathian hnenah puithiam dinhmun la in thlacam sak ding.
- (3) Pastor pakhat dinhmun in Kawhhran le thuthangqha hrangah thlacam ding, ti pawl hi an si. Thlacamnak kipah a cang thei tawk in hotu dinhmun ah telpi ringring dinghi a thupi ngaingai.

Thlacamnak hi hnaquan pakhat a si. Pathian le zumtu karlak ih a thupbik pehzom awknak a si. Kan qulmi pawl Pathian hnenah

theiher in amah ih lamhruainak parah qum aw ding a qul. Hmun khiah nei ih thlacam ding a thupi vekin ziangvek lai khalah khuivek hmun ihsin khal in thlacam ding hi a qul ih a thupizet. A thupi bik ah Pathian thawn pehzomawknak dik neih ding kha a si. Pathian hnaquantu cun zumtu le sungtel pawl hrangah nasazet in thlacam sak a qul. Pathian hnaquantu pawlih an hnaquan tumpi pakhat cu thlacam hi a si. Anmai' pumpak ih qulmi le zumtu zate ih qulmi pawl cu catbang loin Pathian hnenah dil in, theiter in Satan ral donak ah thlacam tengteng a qul. Cuihtlun ah Pathian hnaquantu cun kawhhran sung thlacamnak ah a hoha ding a qul. Zingpit thlacam, thlacam bur, cikcin thlacam tivek pawlah taimak suah in hotu ding a si (Mat. 5:44; 7:7; Luk. 18:1; Fil. 4:6-7; 1 Thess. 5:17; Jeim 5:16-18).

2. Ram uktu pawl hrangah thlacam ding.

Siangpahrang le ram sung hotu upa pawl hrangah thlacam uh, timi khal hi a thupi zetmi a si. Mi zovek khalin thlacam seh, tinak a si. Ram uktu pawlin duhdawtnak le zawnruahnak thawn rampi an uk tik lawngah mipi pawl khal thinnomnak, daihnak, zalennak pawl kan ngah thei ding. Paul in zumtu pawl hnenah Rom ram uktu Nero siangpahrang san lai ah siangpahrang le uktu bawi pawl hrangah thlacam dingin a fial. Ram uktu timi hi Pathian lungkim ih hriimi lawngin uk theih a si. Acozah uktu timi hi Pathian thu locun an dinghnget thei lo tihi thei ringring in thlacam sak ding a thupi ngaingai. Rampi sungah remdaihnak a um ih, a qhangso tikah ramsung um mipi hrangah qhansonak le zalennak a um. Kawhhran hi Pathian ih duhdawtmi minung pawl hrangah qhatnak a tuahtu ding a si. Mipi zate thinlung, taksa, thlarau ah lungawi hngam ih a um ringring theinak dingah zumtu pawl in thlacam sak ding quanvo tumpi kan nei. Cuticun mai' innhnen nan duhdawt pei tiih Jesuh in cah tami

vekin kan minungpi a simi uktu pawl hrangah thlacam sak ding kan qul. Pathian kan duhdawt cun kan minung pi duhdawt in thlacam sak ding a thupi (Thuf. 11:11; Rom 13:1; Tit. 3:1; 1 Pit. 2:17).

3. Mi hmuahhmuah rundamnak ngah dingah thlacam ding.

Mi hmuahhmuah thutak thei haisehla, rundammi si haiseh ti a duhtu in Rundamtu Pathian a lung a awi ding, tiah Paul in a ti (1 Tim. 2:3). Pathian thutak hi mihmuah hrangah a si ruangah a hmaisabik ah thlacamsaknak thawn hramthok a qul. Thlacam sak ding a qulnak (5) a um ih cumi pawl cu:

- (1) Pathian cu rundamtu a si ruangah minung hmuahhmuah khal rundamnak co ter qheh a duh. Rundamnak co lawng si loin thutak theih ter thluh a duh. Jesuh Khrih cu lamzin a si. Nunnak le thutak khal a si. Jesuh Khrih tel lo cun zohman Pathian hnenah a thleng lo ding (Joh. 14:6). Curuangah minung zate hrangah thlacam sak ding hi kawhhran tin, zumtu tin ih quanvo tumpi a si (2 Pit. 3:9; Eze. 33:11).
- (2) Lei le van a sersiamtu Pathian pakhat lawng a um. Pathian tampi a um lo. Pathian cu minung hmuahhmuah ih Pathian a si. Midang in an thei lo nain minung hmuahhmuah sersiamtu Pathian Amah lawng a um a si. Vancung khal pakhat lawng a um ih a fehnak lamzin khal pakhat lawng a si. Minung zate in sersiamtu Pathian hnen lawngah thlacam cio ding kan qul (1 Kor. 8:4; Efe. 4:6; 1 Joh. 5:7).
- (3) Jesuh Khrih lawng hi cuih rundamnak hrangah "remnak tuahtu minung palai " a sizia theih ter a duh. Remnak tuahtu palai um loin kan duhnak hmun ah kan thleng thei lo ding. Lamzin a um lo cun feh a theih lo. Jesuh Khrih thawngin kan lamzin in ongak ih Pathian hnenah kan thleng thei. Kan hrangah Jesuh Khrih in thla in camsak rero (Rom 8:34).

- (ii) Hmuan sungah (Mat. 26:36),
 - (iii) Hnarpawn mi um lonak ah (Mar. 1:35),
 - (iv) Tlangpar ah (Luk. 6:12),
 - (v) Thawng sungah (Tirh. 16:25),
 - (vi) Hmun kipah (1 Tim. 2:8),
 - (vii) Biakinn ah (Is. 37:14-15).
3. Baibal ih simmi thlacam caan pawl cu a tanglam vekin a si.
- (i) Zing, sun le zan (Saam 55:17),
 - (ii) Nikhat ah veithum (Dan. 6:10, 13),
 - (iii) Zing thlapit ni suah hlan (Mar. 1:35),
 - (iv) Zanvaar in (Luk. 6:12),
 - (v) Cat bang loin (Luk. 18:1; 1 Thess. 5:17),
 - (vi) Ziangtik caan poh ah (Efe. 6:18),
 - (vii) Sun le zan in (1 Thess. 3:10).
4. Baibal ih simmi thlacam um daan a phunphun a um.
- (i) Leilung dai lu kuun in (Suah. 34:8),
 - (ii) Ban phar in (Saam 28:2),
 - (iii) Lu kuun le Khukbil in (Saam 95:6),
 - (iv) Khuk karah hmai ret in (1 Siang. 18:42),
 - (v) To phah in (Dan. 9:3),
 - (vi) Ding phah in (Mar. 4:39),
 - (vii) Vanlam zoh phah in (Joh. 17:1).
5. Baibal ih simmi thlacam hman daan a phunphun a um.
- (i) Baibal siar, hlasak phah in (Saam 23, 27),
 - (ii) Hlasak phah in (Saam 98, 103, Tirh. 16:25),
 - (iii) Dai tein (Mat. 6:6; Luk. 5:16),
 - (iv) Bawipa thlacam siar phah in (Mat. 6:5-13),
 - (v) A bur in (Mat. 18:19-20; Tirh. 1:14-15),
 - (vi) Mi pakhat honak in (Mat. 26:26).

4. Kut thlirin thlacam hai seh.

Pathian biaknak hmunkip ah mipa in thlacam haiseh ti ka duh. Pathian hnenah pum a pe awmi thinhengnak le thu-el awknak um lotein mipa in an kut thlir in thla cam haiseh, a timi pawl hi Kawhhran hruaitu mipa pawlih quanvo tumpi pawl tla an si. Hitin a simmi hi mipa pawl thlacam an mal deuh ruangah a si thei. Pathian ram karhzainak ding hrangah thinlung tak tein thlacam phahin quan ding a qul a si. El-awk rero le tisa nun tukih hruai awk ding a si lo. Kawhhran sungah Pastor le Kawhhran upa pawl siseh, mipi thawn siseh zumtu zatein khat le khat upat aw in kut-ong zom awtein thlacam phah in quan tlang ding quanvo tumpi kan nei.

Tuisun ah kawhhran hruaitu mipa tapi cu Kawhhran hnaquan le thuthangqha karhzainak hnaquan pawl ah mah rori tel loin a leng lam ihsin mi soisel a hmangtu kan tapi. Thu neihnak ah hmuah kan nei duh tuk fawn. Kan tel khalle thinhengnak, thu-el awknak pawl thawn khawvelmi pawl bangin kan nung. Cuti si sawn loin mipi thawn hmunkhat ah thlacamnak neiin, mi va sawm ih hmunkhattein Pathian hmaiah kutthlir in thlacam ding a qul. Pacang qha kut thlir thei lo kan tam tuk. Pathian thawn pehzom awknak ding hrangah thinlung tangdornak neih a qul. Pathian hmai ah kut thlir kan timi hi kanmah le kanmah zianghman ka si lo, tiih Pathian hmai ih tangdornak langternak a si. Kut kan thlir tik khalah tangdornak thinlung kan nei taktak a qul. Ti aw ter men a ngah lo. Pathian ih ho mi hnuai ah um ding a qul. Pathian in hram in thoksak dingih cin le daan qhate nei in quan tlang ding hi a qul a si.

Bung 6 THLACAM NUN.

“Thlacam” timi cu sersiamtu Pathian le sersiammi minung karlak ih pehzomnak, pawlkomnak le biaksawn awknak a si. Thlacamnak hi Khristian nun ah Pathian thawn pehzom pawlkomnak sangbik le thukbik a si. Sersiamtu Pathian thawn biaksawn awk caan hi zumtu hrangah a thupi bik miangmo a si. Martin Luther cun, “Puanqhittu cun puan a qhit, kadam tuahtu cun kadam a buah vekin zumtu pawlih hnaquan cu thlacamnak a si,” a ti. Stephen Winward in, “Thlacamnak timi cu zumtu pawlih thli hawpnak a si,” a ti. Thli hawp loin kan nung thei lo vekin thlacam lo cun thlarau nun a cau tengteng ko ding.

Thlacam ih sullam.

“Thlacam” kan timi hi Mirang qong in “PRAY” a si. PRAY timi qongfang pakhat ciar ih sullam kan zoh tikah a tanglam vekin kan hmu thei.

- P = Praise to God (Pathian qhangthatnak)
- R = Repentance (Mai’ sualnak thei aw in siir-awknak)
- A = Ask (dilnak)
 - A = Asking (Dil)
 - S = Seeking (Hawl)
 - K = Knocking (Sangka king)
- Y = Yoke sharing with God (Pathian thawn bawmrit hlawm awknak)

Curuangah Thlacam (Pray) timi qhatein kan zoh tikah Pathian hnenah dilnak lawng si loin thangqhatnak, lungawinak, misual ka si timi theiin phuan awknak, siirnak, Pathian ih duhnak theifiang, kan phurrit pawl Pathian hnenah hlawm/qhum awknak pawl a tel thluh a si.

Pathian cu ziangkim theithluhtu a si (Saam 139:4). Sikhalsehla a thei thluh zo pam tiah thlacam lo ih um men ding kan si lo. Kan qulmi pawl cu Pathian hnenah thlacam in kan dil ding a qul. Curuangah Thlacam timi qongfang hi Baibal sungah vei 453 tiang a umnak a si. Pathian in thlacam ter in duh ruangah Baibal sungah a langnak a si.

Thlacamnak ih tawhfung.

Inn sung kan luhnak ding hrangah tawhfung a qul vekin thlacamnak ih tawhfung cu “zumnak” a si. Zumnak a nei lotu cun thla a cam dah lo ding. Pathian thawn pehzomnak kan nei theinak ding hrangah a thupibikmi cu “zumnak tawhfung” a si. Baibal in, “Zumnak locun zohman in Pathian lungawiter a theih lo; zianghatile Pathian a pantu in Pathian a um, ti le amah a hawlto hnenah hawlman laksawng a pe, ti an zum a qul a si,” a ti (Heb. 11:6). Zumnak hi thlacamnak ih tawhfung a si.

Baibal ih zirhmi Thlacamnak.

Baibal thianghlim qhatein kan siar tikah thlacamnak hi thupizet ah a tarlang a si. Paul in, “Himi pawl nan buah tikah thlacam pahin buah uhla Pathian hnenah bomnak dil uh. Thlarau ih a lo hruainak bangtuk in ziangtik caan poh ah thlacam uh. Hi ruangah ralring cia in um uhla nan beidong hlah uh. Pathian minung pawl hrangah cat loin thlacam uh,” a ti (Efe. 6:18). Baibal ih zirhmi thlacamnak pawl cu a tanglam vekin kan zohta hrih ding.

1. Pathian hnenah pan in thlacamnak kan nei a qul (Jeim 4:8; Saam 50:15).
2. Baibal ih zirhmi thlacamnak hmun pawl cu a tanglam vekin a si.
 - (i) Innkhaan sungah (Mat. 6:6),

Profet pawl cun rawl-ul hi a lenglam langternak men a si tiah an soisel (Is. 58:3-7; Jere. 14:12; Zek. 7:4-10). Bawi Jesuh ih dungthluntu pawl khal rawl an ul dah lo (Mat. 9:14-15; Mar. 2:18-20; Luk. 5:33-35). Bawi Jesuh in rawl-ul ih um daan ding thu pawl fiangtein a sim hngai (Mat. 6:16-18).

Ziangtin rawl-ul thlacamnak kan nei ding?

Rawl-ul hi a phunphun in a um thei. Biaknak thu ah rawl-ulnak, harhdamnak hrangih rawl-ulnak tivek in a um thei qheu. Zumtu pawlih rawl-ul thlacamnak cu Baibal ih simmi vekin kan thlunding kha a si. Rawl-ul kan timi hi rawl ei lo ih umnak lawng sim duhmi a si lo. Mi hrekkhat cu an hnaquan a tam tuk ruangah vei khat, vei hnih rawl ei ngah loin an um. Cumi cu rawl-ul thlacam a si lo. Rawl ei man loin caan an liamter ruangah a si.

Khristian pawl ih rawl-ul thlacam timi cu “Pathian thawn thungaihlak ih pawlkomnak kan nei ruangah rawl ei ding tiang hnigh ko in caan kan hmanngmi” kha sim duhmi a si. Mai’ duhhiarnak le ziangkim el tahrat in siirnak thinlung thawn Pathian thawn caan hmanng rero ruangih rawl ei ding hngilh khi a si. Kan thinlung zate Pathian hnenah hram kan bun ruangih thil dang tuah ding a zatein kan hngilh thluh khi a si. Rawl duh lovek ih sup qunqo in thlacammi kha sim duhmi a si lo. Sup qunto ih rawl-tu pawl cu a qheh vetein rawl an hawl lohli qheu.

Baibal cun ziangtin rawl-ul thlacam ding tiah a sim cekci lo. A thupimi cu Pathian thu lawng ruat ruangih thil dang hmuahhmuah hngilh in thlacam kha sim duh bikmi a si. Rawl-ul thlacam ding tiah kan qhencat tikah Satan ih thlemnak tampi a ra thei. Cumi pawl cu zumfeknak thawn Bawi Jesuh hminin kan dawisuak ding a qul ngaingai.

Thlacamnak ih rahsuaahmi pawl.

Thlacamnak ruangah mangbangza thil tampi a ti theizia Baibal sungah kan hmu. Tuihni zumtu kan nunnak khalah thlacam ih hmual a neihzia kan tep cio ko ding. Pathian rinsan taktak ih thla a camtu pawl cun mah le nunnak ah an tepsuak tengteng a si. Baibal sungih thlacam huham pawl mallai kan zohta ding.

- (1) Samson in thla a cam tikah thazaang a ngah sal (Thuqhen 16:25-30).
- (2) Hanah in thlacam ih a dil vekin fapa Samuel a nei (1 Sam. 1:9-20).
- (3) Solomon in fimnak a dil tikah fimnak le theihthiamnak a pek (1 Siang. 3:5-14).
- (4) Hezekiah cu thi ding dinhmun ah a um ko nain thlacamnak thawngin kum 15 tiang a nungbet sal (Is. 38:1-5).
- (5) Daniel cu nikhat ah vei thum thla a cam ringring ruangah kiosa khur sung ihsin luatnak a ngah (Dan. 6:10, 22).
- (6) Jonah cun ngapi pum sung ihsin thla a cam tikah luatnak a ngah sal (Jon. 2:1-10).
- (7) Nineveh khua mi pawl cu rawl-ul in thla an cam ruangah an zatein siatsuat tuar ding ihsin luatnak an ngah (Jon. 3:1-10).
- (8) Thinglamtah parih misual pa in thla a cam tikah Paradis ah um ding timi thu a ngah (Luk. 23:42-43).
- (9) Zumtu pawl ih thlacamnak thawngin thawnginn sung ihsin Piter luatnak a ngah (Tirh. 12:6-15).
- (10) Paul le Silas thla an cam tikah mangbangza huham cahnak a thleng ih thawnginn kiltu innsang khal an lung a thleng (Tirh. 16:25-34).

Rawl-ul Thlacamnak.

Zumtu pawlih rawl-ul thlacamnak hi sullam a neizetmi a si. Bawi Jesuh khal hnaquan thupi a quan zik tikah “Rawl-ul Thlacamnak” a nei hmaisai a si. Paul in, “Nannih tla cu Pathian duhdawtmi fahniang nan si ruangah amah bangtuk si dingin zuam uh,” a ti (Efe. 5:1). Bawi Jesuh in qhathnemnak a um lomi ziang thuhla hman in zirh dah lo a si.

Rawl-ul thlacamnak in sullam tampi a nei. Cumi pawl cu mah le mah el-awknak, man peknak, khawvel thil duhhiarnak pawl thawn qhen awknak, thilung tak in Pathian thawn pawlkomnak le kan ti thei lomi thil hmuahhmuah Pathian hneah pumhlum apnak pawl tla an si. Rawl-ul thlacamnak cu zumtu pawlin mah le mah el awk in Pathian thawn a thukbik pehzom awknak a si. Bawi Jesuh in, “Zokhal keimah thlun a duhtu cu amah ih duhnak kha taan in a thinglamtah phur in i thlun seh,” a ti (Mat. 16:24).

Satan ih hriamnam tumbik cu ti le rawl a si. Eden hmuan ih Adam le Eve hnenah Satan a ra ih ei ding thingrah thawn a leem (Seem. 3:4-5). Bawi Jesuh khal ni 40 sung rawl-ul thlacam a qheh tikah Satan in rawl thawn thlemnak a tuah: “Pathian Fapa ngaingai na si ahcun hi lungto pawl hi sang ah cang dingin thu pe aw,” a ti (Mat. 4:3). Curuanga Satan ih thlemnak hriamnam qha bik cu tirawl a si tiah kan hmu thei. Phun dang in kan sim a sile rawl-ul thlacamnak cu Satan ih hriamnam qhabik kha hnong in Pathian thawn pawlkomnak pumhlum nei dingah caan pek hi a si. Zumtu hmaisai pawl khalin pumpak rawl-ulnak le Kawhhran ih rawl-ulnak tiah caan an hmang (Tirh. 14:23). Baibal ca sungah “rawl-ul” timi qongfang vei 55 a hmang a si.

Baibal ih zirhmi Rawl-ul thlacamnak.

Rawl-ulnak thu thawn pehpar in Thukam Hlun sungah a tanglam vekin kan hmu thei.

- (1) Moses cu ni 40 sung rawl a ul (Suah. 34:28).
- (2) Israel mi pawl ih sualthlahnak ni ah khawmnak le thawinak tuah in rawl an ul (Puithiam 23:27).
- (3) Profet Elijah cu ni 40 sung rawl a ul (1 Siang. 19:8; Jeim 5:17).
- (4) David cu rawl a ul qheu. A hleice in damnak hrangah rawl-ul in thla a cam (Saam 35:13; 2 Sam. 1:12, 12:22).
- (5) Daniel cu zarh thum sung rawl-ul in thla a cam (Dan. 10:2).
- (6) Joel hmangin Bawipa in Israel mipi pawl sualsir le rawl-ul dingah a fial (Joel 2:12-13, 15).
- (7) Nineveh khua mi pawl Pathian thupekmi zum in rawl-ul thlacamnak an nei (Jonah 3:5).

Rawl-ulnak thu thawn pehpar in Thukam Thar sungah a tanglam vekin kan hmu thei.

- (1) Bawi Jesuh cu ni 40 sung rawl a ul (Mat. 4:2).
- (2) Baptisma petu Johan le a dungthluntu pawlin rawl an ul (Mat. 9:14-15; Mar. 2:18-20; Luk. 5:33-35).
- (3) Damaskas ah Paul a thleng aw hnu ah ni thum sung rawl a ul (Tirh. 9:9).
- (4) Antiok khua ah Barnabas le Saul cu a veikhat khaultlawnnak hlanah rawl-ul in thla an cam (Tirh. 13:2-3).
- (5) Paul le Barnabas in Listra khua, Ikoniam khua le Pisidia peng Antiok khua zumtu pawl thawn rawl-ul in thla an cam (Tirh. 14:21-23).
- (6) Paul le a rualpi pawl Rom ah Tangphawlawng thawn an feh laiah ni 14 rawl an ul (Tirh. 27:33).

6. Duhnungza a simi (lovely):

Himi hi duhdawtnak famkim neih hi a sim duhmi a si. Grik qong cun "*prophile*" ti a siih a sullam cu "duhdawtnak a umnak" kha a si. Hmun tampi ah huatnak, lehrulnak, thangsiatnak, qihphannak tampi a um. Cumi sungin duhdawtnak thinlung a um thei ding kha Paul in a sim duhmi a si. Moffatt in "midang thinlung a nuam tertu" tiah a let. Jesuh Khrih ih thuthangqha in in fialmi cu midang parah duhdawtnak, zaangfahnak, zawnruahnak le ngaithiamnak neih thei ding kha a si.

7. Hminqhatnak a petu thil pawl (excellence):

Ziangkim kan tuahmi poh ah a qhabik tuah zuam ding a qul. Zumnak lam ah a qha bik, tuahnak lam ah a ttha bik, zohqhimtlak nun neih pawl hi hminqhatnak a petu thil pawl an si. A duhdawt aw-mi, a qhami, a dikmi, a dingmi, upat tlakmi, a thiangmi, duh a nungmi nun daan pawl kha an nunpi dingah a qulzia kha seherhnaq tumpi thawn a zirh hngaimi a si. Tuini zumtu kan nunnak khalah hi bangtuk thil qha tuah hi a qul taktakmi le hminqhatnak a petu thil pawl tla an si.

William Barclay in, minung pawlin sui, ngun, hlawnthil, inn le lo, sinak, thuneihsak, hminthannak timi pawl lawng kan ruat tikah khawvel tisa duhnaq sal ah kan tang. Khawvel mi bangin kan nung, a ti. Cumi pawl thawn Pathian thu sungah nung a theih lo. Pathian thu sungah kan nung theinak dingah cuih khawvel thil duhnaq hmuahhmuah kan sup aw thei a qul ti hi zumtu pawlin kan thei cio dingah a thupi zet. Zumtu kan si vekin Pathian ih duhnaq ziang a si ti theiin nunpi dingmi kan si. Zumtu pawl kan nun daan zohin zum lotu pawl hrangah thazaang a si theinak dingah le Khrih hmel a lang theinak dingah kan nunnak ah thil qha tuah ding hi zuam ringring cio uhsi.

Bung 7 ZUMTU le THILQHA TUAHNAK

"Thunetnak ah, ka u le ka nau pawl, a qhami, porhtlak a simi, a taktak a simi, upat tlak a simi, a dikmi, a thianghlimmi, duhnungza a simi le hminthattak a petu thil pawl thawn nan thinlung cu khatter uh" (Filipi 4:8).

Filipi Cakuat hi Lungawinak cakuat a si tiah a tlangpi in kan thei cio. Cumi lawng si loin Khristian nun ih kan nunpi ding a thupi zetmi pawl khal Paul in a sim hrih. Paul in Filipi kawhhran hi zohqhim a tlakmi le porh a tlakmi kawhhran si ter ding hi a duhsak hrimhrim ko. Nitin an nunnak ah Jesuh Khrih in tuah hngai seh, ti a duhmi nun daan in nun ding kha a duhsakmi a si. Cule Khristian zumnak cu mithmuh le kuttham theimi thil qha pawl tuah in a dikmi sinak pawl kha mi hmuahhmuah in an thei ding kha a duh fawn. Pathian thu sungah kan nung tik lawngah hngam daihsak kan ngah thei ding. Pathian thu sungah kan nung tik lawngah thil qha pawl kan ruat thei ringring ding. Kan thinlung sungah a cam ringring ding. Curuangah zohqhim a tlakmi nun daan ding pawl kha a sangsang in a sim hngai a si.

1. A qhami, porhtlak a simi (good report/praise):

Pathian in a qhami tuah hai seh, tiah in duhsakmi pawl tuah thei tikah porhnaq kha a si. Grik qong in "*euphema*" ti a siih "midang ih theih dingah a nuammi" tinak a si. C. Kingsley in "hminqhatnak" a ti. Minung pawlin thil qha lo tampi kan tuah. Pathian hmaiah fihnungmi thil tampi kan sim. Kan nunnak in Pathian duh lomi kan tuah ringring qheu. A qhami tuah hi Pathian ih duhmi a si. Filipi kawhhran sungah a qhami tuahtu tampi an um. Porhtlakmi pawl an si. Tuihsan zumtu lak khalah a qhami tuah ruangih porhtlakmi zumtu tampi an um. Pathian in porhtlak

a timi cu a lenglam zohnak lawng si loin sunglam nunnak, ziaza le thlarau in Pathian duhnak a tuahmi, thil qha a tuahtu pawl kha sim duhnak a si. A caancaan ahcun leitlun mit in a palh a si, tiah kan ruatmi pawl hi Pathian hmaiah miding, mi qha an si. Pathian in minung thinlung sung lawng a zoh qheu.

2. A taktak a simi (true):

Leitlun ah a taktak a si lomi thil tamtuk a suak. Kawl qongin *aquh* (t w) an tiih a lem a si lole a taktak a si lomi thil hmuahhmuah kha a sim duhmi a si. Thilri lawngah a si lo, minung khal kan nunnak ah a taktak in a nung lomi tampi kan um. Cun zirhnak a phunphun a suak ih a dik lomi le thuphan zirhnak khal a um. Filipi khua ah Paul ih zirhnak thuthangqha kha a dik lo, tiah a dotu zirhnak khal a um. Mi a bummi le thuphan zirhnak khal a um. Tuah thei lo dingmi kha tuah thei ding vekin thu a kamtu khal an um. Daihnak le hnangamnak kan lo pe ding tiah thuphan thawn midang a zirhtu khal an um. Kan leitlun hi a taktak a si lomi thil in a khat thluh. Curuangah a taktak a simi cu Jesuh Khrih ih thuthangqha lawng a si. Cumi thuthangqha in tuah ter in duhmi nunnak kha a hmaan bikmi le a hmunmi thil a si.

3. Upat tlak a simi (noble):

Himi qongfang hi Grik qong in "*semnos*" ti a siih a sullam leh ding a harzet. Falam Baibal cun "upat tlak a simi" tiah a let. RSV in khal "*honorable*" tiah a let ve. KJV cun "*honest*" a ti ih dingfelnak thinlung a neimi a ti duhnak a si. Mi pakhat in thuphan a sim ahcun midang ziang siar lonak a si. Thuphan sim duhnak a um lomi, dingnak thinlung le khuaruah daan khi upat tlak a simi kha sim duhmi a si. Miding cun midang an bum dah lo. Midang hrangah thil qha tuah duhnak a neitu le a tuahtu an si. Midang hrangah harnak an tuah dah lo. Tikcu caan her

vekih an ruahnak a thleng theitu pawl cu upat tlak an si dah lo. Ziangvek dinhmun a thleng khalle dingfelnak kha qanpi in an qongkam, an nun daan ah midang hrang thil qha a tuah ringringtu le zawnruahnak le duhdawtnak a neitu, upat qihzah tlakmi pawl kha sim duhnak a si.

4. A dikmi (just):

Pathian cu dingnak a siih thu a qhen tikah dingfelnak thawn a qhencat qheu. Grik qong in "*dikaiois*" ti a si. Pathian hnenah pek a simi le minung hnenah pek ding leiba a neihmi kha a sinak vekin a pekmi kha sim duhmi a si. Acozah hnenah pek ding siah pawl cu famkimtek pek le Pathian hnenah pek dingmi thawhlawm kha hlep loin pek ding hi a thupizetmi a si. Tuah ding a ummi kha dingtein an tuah tikah lung nuam lo ding zianghman a um nawn lo. Pathian cu thlarau a si ruangah amah kan biak tikah thudik le thutak thawn kan biak ding a si (Joh. 4:24). Thil um daan le a hman daan vekin tuah kha Pathian ih duhmi a si. Thil kan tuah tikah dingfelzet ih quan ding kha zumtu hrangah a qulmi lungput a si.

5. A thianghimmi (pure):

Thinlung thianghimnak lam kha sim duhmi a si. Thinlung borhhlawh cingin Pathian ton theih a si lo. Thinlung thiangmi cu lungawimi an si. Ziangah tile Pathian kha an hmu ding (Mat. 5:8). Grik qong in "*hagnos*" ti a siih a lenglam taksa thiannak si loin Pathian duhnak veki a nungmi pawl an thinlung thiannak le thinlung mawi an neihnak kha a sim duhmi a si. Khristian nunnak ah a thiangmi thinlung cu a qul hrimhrim ko. Midang in parthaunak, ziangsiar duh lonak, soiselnak pawl an neih khalle midang parah duhdawtnak le thianghimnak thinlung put a nei theimi kha Jesuh Khrih thuthangqha ah canter ding ah Paul in a fialmi a si.

kan si. Lei tisa duhnak hnuai ih a ummi zumtu kan si lo dingah kan thei-aw a qul.

(c) Baibal khalin thianghlim nun nei dingin in fial. Thukhamnuk a tuah. "Kei ka thianghlim ruangah thianghlim ve uh" a ti (Pui. 11:45; 19:2; 20:7, 26). Baibal hi minung pawlin kan duh daan in rem theihmi a si lo, thianghlim tein nung dingah in khiihmuhtu a si (2 Kor. 7:1; Heb. 12:14; 2 Pit. 3:11).

Minung san thuanthu sungah Pathian ih kutneh kan hmu theimi zate ih a thupitnak cu a thianhlimnak zawn a si. "**A lo kotu Pathian cu Pathian thianghlim a si**" a ti (Luk. 1:49; Joh. 17:11). Zumtu mi thianghlim pawl in sun le zan Pathian thianghlim sinak hla in an thangqhat (Is. 6:1; Thup. 4:8).

Baibal sungah thianghlimnak thawn pehzommi thu tampi a um. Moses a dinnak hmun ah Pathian a um ruangah a thianghlim (Suah. 3:1-5; Tirh. 7:33). Biakinn khal a thianghlim (Mat. 24:15). Hmun thianghlim a si (Heb. 9:2-3). Khrih hmuihmel thleng awknak tlang khal a thianghlim (2 Pit. 1:18). Pathian le Abraham thukam tuahnak hmun cu a thianghlim (Luk. 1:35). Baibal ca hi a thianghlim (Mat. 7:6; Rom 1:2). Pathian thawn pehzommi pawl cu a thianghlim ding. Israel miphun khal a thianghlimmi miphun an si (Suah. 19:6). Mi thianghlim cun Pathian kha a rian ding a qul (Rom 4:1-25). Qenhra qhenkhat kan pekmi cu a thianghlim (Pui. 27:30-32).

Jesuh Khirh cu ziang tinkim ah a thianghlim. A suahnak hmun ah a thianghlim (Luk. 1:35). A hmin khal a thianghlim (Luk. 1:49). Kawhhran cu a thianghlim (Joh. 17:14, 16), curuangah zumtu pawl khal thianghlim miphun kan si (1 Pit. 2:5, 9). Kan

Bung 8 THIANGHLIM NUN

"Curuangah hnaquan thok dingah nan thinlung timtuah ciain um uh. Tiar ciain um uhla Jesuh Khrih a lang tikah nan ngah dingmi zaangfahnak parah nan ruahsannak zatein bun uh. Pathian duhnak thlun uhla nan aat lai caanah nan rak neihmi tisa duhnak ih nan nunnak in lo uk nawn hlah hai seh. A lo kotu Pathian cu Pathian thianghlim a si bangtuk in nitin nan nunnak ah thinghlim in nung ve uh. Ca Thianghlim sungah, 'Keimah ka thianhlim ruangah nannih khal thianghlim ve uh', tiin a um" (1 Piter 1:13-16).

Baibal siarbet: Puithiam 11:44-45; 19:2.

Kawhhran thuanthu kan zoh tikah tluang le nuamzet ih nunkhua sa mi an si lo ti hi kan thei ciomi a si. Harsatnak le hremnak a phunphun thawn caan an hmang. Kawhhran thokpek lam Piter tei' san ih zumtu pawl cu a phunphun in hremnak nasazetin an tuar rero laifang caan a si. Khristian an si ruangah harsatnak an tuar. An phur theimi thilri phur in hmunkhat hnu hmunkhat ah a thuptein tlan rero a qul. Cuti ih an tlan phah cun an thlennak hmun tinkim ah rundamnak thu, ruahsannak thu, kumkhua nunnak thu pawl ralqazet in an au, an phuang phah vivo. Cumi pawl cu zo in tha a pek pei? An harsatnak teh zo in ziangtin a hnem hngai pei? Piter in cuih harsatnak tampi an tuar laifangah ruahnak le thazaang a pek hngai. Ziangvek dinhmun a va si hmanah "thianghlim nun" ih nung dingah forhnak neiin thazaang a pek hngai. Cumi thuhla pawl mallai zohin thazaang kan lak cio hnik ding.

Ruahsannak parah bun ding (c.13)

Piter in zumtu pawl nitin an nunnak ah tiar cia le timtuah cia ih um dingah a sim. Cule “Jesuh Khrih a lang tikah nan ngah dingmi zaangfahnak parah nan ruahsannak zate in bun uh,” tiah forhna a nei hngai. Kalbak pakhatnak cu kan thinlung timtuah cia ding kha a si. Zumtui’ nitin kan nun ah Pathian thutak vekin nung ding, ralring tein nun ding a qul. Kan thinlung kan vaivuan ter lo ding. Leitlun hlawn thilri pawl duh tuk lo ding kan qul. Ziangatile Pathian thu thawn in hlattertu an si. Himi pawl ralrin thiam ding hi Khristian pakhat hrangah a thupi zet. Cuih san laiah Rom khuapi ih umtu pawl cu kawrfualpi an hrukih an tai ah taikhap an khap qheu. Cumi cu an hnipuan hngat theinak ding hrangah a si. Cuvek in kan thinlung khal Pathuan thu vekih kan hngat theinak ding hrangah taikhap khap ter ding a qul. Kan thinlung kan sup aw ding, thudik thutak in nung ding, dingfelnak, thianghlimnak, duhdawtnak thu tvp. lawng ruat in nung ding a qul.

Bawi Jesuh ih pekmi zaangfahnak thawngin a thupibik kan co dingmi laksawng cu “rundamnak” a si. Cumi rundamnak ih in pekmi tla cu “duhdim nun neih le kumkhua nunnak” pawl tla an si. Tlamtling nun ah kumkhua nunnak hram a thok rero thlang a si cu!! Cumi cu zumtu pawlih kan ruahsannak bik a si. Cuih ruahsannak parah hram kan bun cio hram pei.

Pathian duhnak thlun ding (c.14)

“Pathian duhnak thlun uhla nan aat lai caanah nan rak neihmi tisa duhnakih nan nunnak in lo uk nawn hlah haiseh”, tiah Piter in forhna a nei. Tisa duhhiarnak le Pathian duhnak cu an ral aw. Tisa duhhiarnak cun thihnak ah a thlenpi. Cuih tisa duhnak dung ah nitin kan pilhlo cingcing. Pathian duhnak hi zianghman

lo ah kan ret. Curuangah pakhat le pakhat qongkam qha lo hmangin siseh, to-awknak in siseh, relsiat le iksik awknak in siseh, kan caan kan cem ter thluh. Kan thinlungah ‘keimah’ timi thinlung neiin puarthaunak lawng a suahti.

Sikhalsehla Pathian duhnak cun zawnlunnak in pek. Tangdor tein nung daan ding in zirh. Curuangah Piter in Pathian rinsan dingin in zirh in forhna a si. Pathian thu vekih nung dingin in sawm hngai. Pathian zum in amah rinsan ding ih a duhnak kan thlun thei ding a si. Pathian ka zum kan ti fawn si, Amai’ duhnak kan thlun lo ahcun ziangso qhathnemnak a um?

Thianghlim tein um ding (cc.15-16).

Zumtu cu kan tuah, kan quanmi ziangkimah thianghlimnak neih ding kan qul. Thianghlim timi qongfang hi Grik qong in “*hagios*” a siih “dingfelnak”, “sualnak thawn hlat awknak”, “Pathian thu sungah nung ringring”, “a thianghlim lomi le a borhhlawhmi thawn hnawihnih aw loin a hrante ih umnak” tiah sullam a nei. A sile ziangruangah thianghlim kan qul, timi thu hi phun 3 hmangin kan ruat tlang hnik ding.

(a) Pathian cu a thianghlim (Saam 99:9). Cuih a thianghlimmi Pathian cun a borhhlawhmi minung thawn pehzomnak in tuah. Thlarau Thianghlim in pek ih hna a quan. Thianhlim nun ih kan nung theinak ding hrangah a si.

(b) Pathian thawn kumkhua a um tlang ringring dingmi kan si ruangah kan thianghlim a qul. Kan famkim a qul. Pathian teeknak vekih famkim ding kan qul. Ziangatile hi leitlun ah tlanglengmi kan si ko nain Pathian in Amai’ hrangah in hrilmi kan si. A hnaquantu ding kan si. Thlarau duhnak vekih a nungmi zumtu

vorh uh, in ti a si ahcun kan vorh a si pei cu," a tiih sur cu an vun vorh tikah nga tampi an awk (Luk. 5:1-7). Tili dangah vorh dingin fial sehla cu a awm zet. Asinain Simon te ih nitin an vorh ringringnak hmun ih vorh dingah Bawi Jesuh in a fial. Simon khalin Bawi Jesuh thupekmi cu el loin zanvarte an vorh nain zianghman an awk lonak hmun ahcun a vun vorh sal mai. Hiti in Pathian thupekmi thlun in a tuah ruangah hlawhtlinnak tumpi a ngah.

Pathian thu hi hna lawngih theih men dingmi a si lo. Kan thlun dingmi tampi Baibal sungah in sim thluh. Baibal sungah zohqhim ding tampi in a um. Noah vekin Pathian thupek kan thlun ahcun himnak kan co ding. Naaman vekin Pathian thupekmi kan thlun ahcun damnak kan ngah ding. Simon vekin Pathian thupekmi kan thlun ahcun hlawntlinnak kan ngah ding. Pathian in, "Keimah i duhtu le ka thukham pawl a thluntu ih par ahcun ka duhdawtnak cu cat loin san thawng tampi tiang ka thlenter ding" (Suah. 20:6) a timi hi ziangtik khalah hngilh hlah uhsi.

taksa ruangpi hi Pathian biakinn thianghlim kan si (Efe. 2:21-22; 1 Kor. 3:16; 6:19-20).

Tuisan ah zumtu tampi cu Pathian thu kan theihmi a tam zet. Piangthar kan tam nasa, ka lawng ih piangthar kan si deuh hmang. Sikhalsehla nun thianghlim lo ih um kan tampi. Kan nun a borhhlawh. Pathian fa kan si, tiah kan au nain midang hrangah tungdingtu dinhmun ah kan um qheu lo. Midang tluksiati tertu kan si riangri. "Sung thu leng naal" lawnglawng kan tam tuk. Rundam cia le piangthar diktak kan si ahcun kan nun thianghlim tein nung dingmi kan si. Kan tuah, kan thlun thei dingmi a si ruangah Baibal in tuah dingah in fialmi a si. Kan tuah thei lomi le kan thlun thei lomi pawl cu Baibal in tuah in fial lo. Curuangah rundam fa, mi piangthar kan si tiah thei awin thianghlim nun ih nun ding in duhtu Pathian ih duhnak kha ziang siar loin kan um hrih pang maw? Ruahsannak nei lo pawl bangin kan tlang leng pang maw? Kanmah le nunnak cio cekfel awk ringring ding kan qul a si.

Bung 9 BAWIPAI' THU THLUN HI...

“Keimah i duhtu le ka thukham pawl a thluntu ih par ahcun ka duhdawtnak cu cat loin san thavng tampi tiang ka thlenter ding” (Suah. 20:6).

Kan biakmi a nung Pathian ih duh bikmi cu a thupekmi vekin a thluntu hi a si. Pathian cu a thupek theitu men si loin amah duhdawt le a thupekmi thlun in a takih nunpitu parah a lungawi sawn. Pathian thu hi theihnak lawngin cem ter dingmi a si lo. Nitin kan nunnak ah a thupekmi vekin thluntu si ding hi a qulzetmi a si. Tuih ni zumtu tampi cu Pathian thu kan theihnak ah a sang tuk zo. Sikhalsehle kan nun ah cuih kan theihmi thu pawl cu a nung thei lo. Curuanga Khristian nun ih rah qulmi pawl a rah thei dah lo. Pathian cu a thukham pawl a thluntu ih par ahcun a duhdawtnak cu cat loin a thlenter ding a si. A thukham thlun timi cu mai' duh daan veki nung loin Pathian thu vek ih nun, tuah le kekar hi a si.

Bawipa thu thlun hi Khristian nun ah a thupi zetmi a si vekin a thluntu hrangah kan co dingmi pawl kan zoh ta hrih ding.

Himnak a si.

Pathian in Noah hnenah lawng tuah dingin a fial. Noah in Pathian ih thupekmi vek cekci in a tuah qheh a si (Seem. 6:13-22). Pathian in Noah hnenah vei tampi a fial bet rero lo. Veikhat thupekmi cu qhatein a cingkeng ih a tuah cih. Tulai zumtu tampi cu Pathian duhnak vei tampi kan thei rero hmanah kan thlun duh cuang lo. Pathian thu kan theihmi pawl hi nunpi ding khal kan tum lo. Noah in Pathian thupekmi vekin famkimtein a tuah

ruangah tilik a thlen taktak tikah amah le a innsang cu siatsuahnak ihsin an him thluh a si (Seem 7:1-16). Pathian thupekmi veki nun hi humhinnak qhabik a si. Kan zatein Pathian thupekmi vek ih kan thlun ih kan nun ahcun himnak kan co tengteng ding. A thu sungih a nungtu pawl cu an ram, an miphun le an innsang parah Pathian in himnak a pek a si.

Damnak a si.

Naaman cu Siria ralkap hotu ralbawi pakhat a si. Asinain phaarnat a tuar ngelcel (2 Siang. 5:1). Cuih phaarnat ihsin dam duh ah a ral a simi Israel miphun Pathian mihman profet Elisha hnenah a pan. Damnak ngah theinak dingah a thinheng zet ko nain profet Elisha ih simmi vekin Pathian thupek a thlun. A netnak ah Pathian mihman profet Elisha ih fialmi vekin Jordan tiva ah vei sarin in a hnim aw ih a phaarnat cu a dam ngaingai (2 Siang. 5:10-14). Pathian thupekmi thlun hi kan thlarau hrang lawng si loin kan thinlung le kan taksa hrangah damnak a si. Pathian thupekmi kan thlun ahcun kan thinlung a dam ding. Kan thinlung a dam ahcun kan taksa khal a dam ding. Pathian thupekmi vekin a zohtu pawl khal nunnak le damnak an ngah (Mipum. 21:8-9). Pathian thupekmi vek ih a umtu pawl hrangah damnak a um ringring.

Hlawhtlinnak a si.

Bawi Jesuh cu *Gennesaret* Tili kapah a dingih Pathian thu a sim. Cuih hnu ah Bawi Jesuh cu Simon ih lawng sungah a lut ih titlang ihsin a hlatnak ah qhawn dingin a fial. Cuih lawng sungah Bawi Jesuh cu a to ih misenpi pawl cu a zirh. Thusim a qheh tikah Simon hnenah ti thuknak lamah na lawng hi qhawn awla nan sur cu vorh hnik uh, a ti. Simon in, “Bawipa, taima zetin zanvarte kan vorh nain zianghman kan awk lo. Sikhalsela

(Thuf. 18:12). Hnagal le puarthau ih um hi Baibal in a duh lo tiah kan hmu thei. Ca Thianghlim in, "Pathian in mi puarthau a do ih lungnemmi a zaangfah a si," a ti (Jeim 4:6). Piter khalin, "Nan zatein tangdornak thawn thuam aw uhla pakhat le pakhat bawm aw uh. Zianghatile Ca Thianghlim in, 'Mi hngal pawl cu Pathian in a dodal ih tangdormi cu mithmai qha a pek a si,' tiah a ti. Curuangah a cakmi Pathian ih kut hnuai ah tangdorte in um uhla Amah in caan a kim a ti tikah a lo khaisang leh ding," tiah a sim ve (1 Pit. 5:5-6). Bawipa ih hmaiah tangdor in kan um a si ahcun in khaisang hai ding a si (Jeim 4:10). Kaa lawng ih tangdor si loin nunnak ih tangdor kan si cio ding hi a thupi ngaingai.

Pathian in minung zatein in khaisang thei, khaisang ding in duh. Amah lawngte mi hngal le puarthau pawl cu a khaisang dah lo ding. Zumtu zatein kan theih qulmi cu tangdornak hi minung mithmuh lawngah a tawk lo Pathian hmai khal ah a qul. Minung hmai ahcun thinlung sung tel loin tangdor a theih. Asinain Pathian hmaiah cun tangdor awter khal a ngah lo, tangdornak thinlung neih taktak a qul. Zianghatile Pathian cu kan thinlung hmu thluhtu a si. Tangdornak hi minung le Pathian hmaiah bangrepte ih kan nunpi dingmi sinak le ziaza thupizet pakhat a si. Pathian kha kan khaisang ih kan sunloih ahcun Pathian ih cawisannak kan co ding a si. Curuangah "I sunloih tu sawn kha ka sunloih ve pei ih i hmuhsuamtu cu ka hmuhsuam ve ding" (1 Sam. 2:31) tiah Baibal ih simmi kha cing ringring in Pathian hmaiah tangdorte in um cio uhsi. Cuticun Pathian in a caan a kim tikah in khaisang leh ding a si.

Bung 10 ZUMTU LE TANGDORNAK

"Curuangah a cakmi Pathian ih kut hnuai ah tangdorte in um uhla amah in caan a kim a ti tikah a lo khaisang leh ding" (1 Piter. 5:6).

Zawnruahnak, zaangfah thinpemnak, tangdornak, thinlung nemnak le thinsaunak pawl (Kol. 3:12) hi dungthluntu dik pakhat in neih lo theih lo nei qulmi sinak pawl an si. Pathian faate cun cuih sinak pawl neih tengteng ding kan qul. Cumi pawl cu zaangfahnak thawngin ngah theihmi a siih Pathian hnen kan dil tik lawngah kan ngah thei ding. "Zaangfah thinpemnak" pawl kan neihmi cu midang hmuh thei dingin nunpi a qul. Thinlung tangdornak hi Khristian nun ah a thupi zetmi sinak pakhat a si.

Hlanlai Judah san laiah thinlung tangdormi pawl hi zianghman ah an siar aw lo. Puarthau le hngal zet in mi hnakh a cungcuang aw thei deuh pawl kha mi in an uar deuh. Hotu ah a tlak an ti. Sikhalsehla cubang mi pawl ih hotu quan cu caan reipi tiang a daih thei lo. Tangdornak a neimi hotu pawl lawng caan reipi tiang rinsantlak an si.

Curuangah Jesuh Khrih in zohqhim dingmi sinak in tanta a si. Cumi cu Jesuh Khrih in amai' sinak hmuahhmuah cu a tanta ih hnen-um vekin a um. Minung ah a cang ih minung pianzia in a piang, tiin kan hmu thei (Fil. 2:6-7). Tangdornak ih sinak pakhat cu midang kha hmunkian thiamnak hi a si. Amah zawn a ruat lo ih a thinlung khal a nem. Cumi cu thazaang a mal tinak a si lo. Ziangkim ah suup theinak huham a neimi a si sawn. Thinlung

nem le tangdor pawl cu Thlarau Thianghlim ih huham cahnak in a uk vekin kannih khal in uk ve ding.

Jesuh Khrih nunnak ih a thupizetmi a sinak pakhat cu "tangdornak" a si. Curuangah zumtu pawl nitin kan nunnak ih kan neih ding a thupi bikmi cu tangdornak a si. Tangdornak hi zovek zumtu khal ih nei thei dingah kan tuah theimi a si. Sikhalsehla tangdor nun a neitu hi hmuh ding a mal nasa. Kan biakmi Pathian in zumtu pawl nitin kan nunnak ah tangdor nun neih ding kan qulzia Baibal cang hmun tampi ah in sim. Tangdor nun a neimi zumtu kan si theinak dingah minung le minung zoh aw loin kan Bawipa Jesuh kha kan zohqhim ringring dingah a qul a si.

Tangdornak cu Jesuh ih sinak le a thinlung put a si.

Kan Bawipa Jesuh cu leitlun misual pawl rundam dingah a sinak vancung sunlawinak hmuahhmuah tan-in leitlun a niamnak bik hmunah tangdor zetin a ra, timi cu kan thei cio. Hi leitlun ih a tlanlen sung hmuahhmuah nunnem le tangdor zetin a pa Pathian ih duhnak vekin a thlun ih a nung (Mat. 11:29). A suah ihsin a leitlun a nunsung hmuahhmuah le a thih tiang tangdornak thawn caan a hmang. A netnak ah tuar ding a duh lo zetmi thinglamtah parih thihnak tiang tuar in tangdor zetin a nunnak a pe. Himi pawl hi kan pa Pathian ih mizia le sinak diktak cu a siih a thinlung put umzia khal a si (Fil. 2:5-8). Jesuh Khrih cu in rundamtu le ka Bawipa a si, ka Pathian diktak a si tiah a zumtu pawlin kan Bawipa ih sinak pawl zohqhim in kan nunnak ah nunpi kan qul. Himi thu hi kaa ih sim le rel cu a ol zet ko. Sikhalsehla kan nunnak ah a takih hman ding hi a harsazetmi a si. Jesuh Khrih kan duhdawt taktak ih zumtu diktak kan si ahcun a ol lo zet nain kan nunpi tengteng ding zuam a qul.

Tangdornak cu tuahnak in langter dingmi a si.

Mi tangdor kan si le si lo hi kan tuahnak in a lang mai. Tangdor awter ih hna kan quan tum khalle tangdornak taktak kan neih lo ahcun a rei hlanah a fiang lohli qheu. Tangdor nun kan nei taktak ahcun a dingmi kan tuah dingih zaangfahnak le tlaihsannak pawl thawn kan nunah a lang tengteng ding a si (Mikah 6:8). Cumi cu Pathian ih siter a duhmi a si.

Tangdormi ka si kan ti aw ko nain kan tuahnak le nunnak ah a langsuk lo a sile cuih tangdornak cu tangdor taktak a si thei hrimhrim lo. Pathian biak le thla kan cam tikah thinlung puarthau loin tangdornak thawn kan um a qul (Luk. 18:9-14). Farasi pa bangin Pathian hmaiah kan puarthau pang ahcun a poizet ding. Bawipa Jesuh Khrih cu tangdormi a sinak kha a dungthluntu pawl ke kholhsaknak in a langter. Cubangtuk in kan minung pi pawl hnenah tangdornak thawn tuah ve dingah Bawipa in in fial (Joh. 13:1-17). Curuangah tangdormi kan sinak hi kan tuahnak in langter ding hrimhrim kan si. Tuahnak tel lo kaa lawngih tangdor timi cu a dik lomi a si. Kan qongkam hnakin kan tuahnak sawnin langter ding kan qul. Kan qongkam hnakin kan tuahmi hi a ring sawn a qul.

Tangdor in um cu khaisang conak a si.

Bawipa Jesuh in midang hnakh thupi deuh ih um lo dingah a zirhmi kan hmu thei (Mat. 20:26-28). A porh awmi pawl cun hmuhsuamnak an tong ding, curuangah tangdor ih um a qha deuh (Thuf. 11:2). Thinnem le tangdor nun a neitu pawl cu Pathian in a khaisang a si. Khaisang le upatnak co kan duh ahcun tangdor hmais a ding a qul (Thuf. 15:33). Zokhal tangdornak a neih hlan lo cu upatnak pek a si dah lo; mi hngal pawl cu siatnak lamzin ah an um, tiah Thufim sungah kan hmu

Bung 12

PATHIAN MI PAWLII HRUK DINGMI HNIPUAN

“Nannih cu Pathian ih minung nan si; a lo duhdawt hai ih amah ih hrangah a lo hrilmi nan si. Curuangah zawnruahnak, zaangfah thinpemnak, tangdornak, thinlung nemnak le thinsaunak pawl cu hnipuan bangtuk in hruk uh.” (Kol. 3:12).

Zumtu pawl cu Pathian ih minung kan si. Pathian ih minung (Kol. 3:12) timi cu a hrante ih hrilmi pawl kan si, khawvel mi kan si lo. Cu pawl cu quanvo pakhat tuah ter dingih hmunkhat ih ret khawmmi pawl an si. Pathian ta kan siih kanmai’ ta an si (1 Kor. 6:19-20). Pathian ih duhdawtmi faate pawl kan siih a Fapa neihsun ih thiisen luangin tlencia zomi kan si. Curuangah sualnak sungih kan umsal tikah Pathian a ningna zet a si. Pathian ningna ter lo dingin kan nun kan ralring a qul. Pathian kan duhdawt taktak a sile A qongkam ngai in nunpi ding kan qul. Pathian faate pawlin nitin kan nunnak ah hruk qulmi tiah Paul ih a simmi pawl cu a tanglam vekin kan zoh ta hrih ding.

Zawnruahnak: Hlan deuh ahcun hi leitlunah zawnruahnak hi a rak um tuk lem lo. Kut le ke a famkim lomi, a tarmi, santlai lomi pawl hrangah zawnruahnak a rak um tuk dah lo. Sikhalsehla Jesuh Khrih ih a kenmi Thuthangqha cun santlai lomi, mi dam lo pawl, a tarmi pawl, taksa pum a famkim lomi pawl le thazaang a qawnqaimi pawl parah zawnruahnak le duhdawtnak a langterzia kha himi qongfang in a dinpi. Tuini khalah hmun tampi ram tampi ah mi harsa pawl parah zawnruahnak neiin ngakttah le farah santlai lo pawl hrangah bomnak a phunphun tuah a si rero. Midang parah zawnruahnak thinlung kan neih ding a qul ngaingai.

Bung 11

ZUMTU LE KHAWVEL DAAN

“Hi khawvel daanah hin kop nawn hlah uh; cuhnak in nan thinlung kha tharthawh tahratin thleng aw sawn uh. Cutiin Pathian ih duhnak cu nan thei dingih Pathian ih hmaiah ziangso a qha, ziangso a lungawi mi a si tile ziangso a famkimmi a si ti nan thei ding” (Rom 12:2).

Himi Baibal cang kan siar tikah Pathian in a fale pawl hi leitlun khawvel mi nun daan ih nung dingah in sian lozia kan hmu thei. Ziangruangah Pathian in khawvel daan ih nun ding in siang lo a si pei? Khawvel daan ih kopmi minung pawl cu ziangtin an nung? Himi thu thawn peh aw in khawvel daan ah kop ih nun daan pawl cu ziangmi pawl an si timi zoh tlang hnik uhsi.

Mah le mah an ret thupi aw.

Pathian mi pawl hrangah Pathian hi kan ziangkim a si. Sikhalsehla khawvel mi, Pathian thei lomi, pawl cun Pathian hnakin mah le mah thupi ah an ret aw sawn. An tlunah Pathian in thu a nei timi hi an pom thei lo, an cohlang thei lo ih a ruat khal an ruat dah lo. Fimthiamnak, lennak, hlawhtlinnak, hminthannak tvp. an neihmi kha mai’ zuamnak le taimaknak ruangah a si tiah an ruat. Cumi pawl hi Pathian ruangah a si timi an cohlang thei lo. Ziangkim sersiamtu Pathian a um lam hman an thei ban nawn lo. “Bawipa in mihngalhngawng pawl cu a hua. Cuvek pawl cu hremnak in a luatter lo ding” (Thuf. 16:5). Zumtu pawl kha cuvek ih nun ding Pathian in in siang lo. Zumtu diktak cun Pathian hnakin mah le mah thupi ah kan ret aw lo ding a thupi.

Leitlun thil hi thupi ah an ret sawn.

Leilung mi kan si hrih ruangah leitlun thil pawl ziang siar lo ih umsan men ding cu a theih lo. Minung cu thinlung, taksa, thlarau ih nung kan si. Curuangah thinlung le taksa hrang kan ruat a qul. Leitlun thil ah amah tawktein kan buaipi ding a qulnak tampi a um. Cuvek in thlarau nun khal thupi ah kan ruat a qul. Pathian nei lo mi tampi cun thlarau lam thil hrimhrim hi an ngaihsak paih lo. Milian mi aa pa bangin leitlun ih dukhop an ngah ih an nom ahcun a tawk tiah an ruat (Luk. 12:16-21). Pathian thei lo khawvel mi pawl cun leitlun hi kumkhua a hmun dingah an ruat ih khawvel duhnak thlunin caan an hmang. Cuticun leilung thil hi thupi ah an ret sawnnak a si. Baibal in, "Hi leilung le a sungih thilri hi tlaihsan hlah uh; hi leilung hi nan tlaihsan a sile Pathian duhdawtnak nan nei lo a si... Leilung le a sungih ummi thilri, milai ih an tlaihsanmi pawl hi an hloral vivo zo; asinain Pathian duhnak a tuahtu cu kumkhua in an nung ding", a timi kha cing ringring kan qul (1 Joh.2:15,17).

Biaknak hi a leng mawinak men in an hmang.

Tuihni zumtu nun sungih qih a nung zetmi pakhat cu Pathian thu hi a lenglam lawng in thei ih mi tampi ih numuril ah Pathian thutak a um lomi hi a si. Nu le pa, pi le pu zumtu an si ruangah a hmin men zumtu an tam tuk zo. Zumtu mi tampi cun Pathian biak le Pathian lam thil pawl hi a lenglam mawinak men ah an ruat. Pathian khal harsat caan ih mi bawmtu ding le buainak an ton tiki tawrel saktu ding fang men ah a biatu an tampi. Pathian hrangih thungai thlak in hman awk hi sanman lo le aat hna, farah zonzai bom awknak men ah an ruat. Curuangah Paul in, "Kan biaknak hi a lenglam cun an pom ding; asinain a sunglam ih an cahnak hmual ngaingai cu an hnong ding. Cubangtuk

minung pawl cu kom hlah uh," a ti (2 Tim. 3:5). Pathian thutak sungah thungai thlak in nung ding a qul ngaingai.

Pathian a thei taktak lotu khawvel mi pawl cun tisa hiarnak ih duhzawng hlir in an nung. Mah le mah an ret thupi aw ih an nun ah Pathian qihnak hrimhrim an nei lo. Santiluan ih fehpmi, "Na duhduh in nung aw, na duhduh tuah aw, na tlunah zohman in thu an nei lo, nangmah na thuthu si ko," tvp. ah diriam in an nung. "Cuvek in nung hlah, Pathian in a duh lo", tivek ih simmi thu pawl cu an ngai paih lo, an duh lo. Cutin a simtu cu san man lo santiluan daw ban lo tluk ah an ruat. Pathian thu sim khal le Pathian ih duhdawtnak le a qhatnak lam lawng ngainuam an ti. Nunsimnak lam hi ngai ding an duh hrimhrim lo. Curuangah Paul in, "Hi khawvel daanah hin kop nawn hlah uh; cuhnak in nan thinlung kha tharthawh tahratin thleng aw sawn uh. Cutiin Pathian ih duhnak cu nan thei dingih Pathian ih hmaiah ziangso a mha, ziangso a lungawi mi a si tile ziangso a famkimmi a si ti nan thei ding," tiah in sim hngai a si (Rom 12:2).

Bung 13 PATHIAN THU NGAINAK

“Nun ka lo sim laiah q̄hatein ngai uh. Ruahnak q̄ha ka lo pe ding ih ka fimnak kha ka lo seu ve ding a si... Asinain ka thu a ngaitu pawl cu an him ding ih, q̄ihphannak zianghman an nei lo ding” (Thufim 1:23, 33).

Nun sim awk timi hi kan q̄hatnak ding hrangah a si. Minung kan si ahcun nun sim awk a q̄ul. A sia le a q̄ha, a dik le a sual t̄vp. kan theifiang theinak dingah nun simmi pawl vekin thu ngai a q̄ul. Cuticun kan nun in rem vivo dingih rinsantlak mifim ah in cang ter thei ding. Pathian in nun in sim, thu in simmi pawl khal hi Amai’ hrangah a si lo. Kanmai’ hrangah a si. Pathian in in duhdawt ruangah sualnak sungah kumkhua thi men ding in siang lo. Curuangah duhdawtnak thawn nun in sim q̄heu. Cumi cu q̄ha tein kan ngai ding a thupi ngaingai. Pathian kan duhdawt taktak ahcun a simmi thu pawl hi kan ngai hrimrhim ding a q̄ul a si. Pathian thu kan ngai taktak ahcun a lak a si dah hrimrhim lo. Thufim ngantu cun Pathian thu a ngaitu cu (1) an him ding, (2) q̄ihphannak an nei lo ding, a ti.

An him ding.

Hi leitlun khuitaw̄k hman ah himnak a um lo kan ti ahcun kan palh lo ding. A q̄hangso zetmi America ram ah kan um khalle a him cuang lo. Buainak le harsatnak phunkim lak ihsin kan luat thei cuang lo ding. Natnak a phunphun a karhzai vivo ih ziangkim ah himnak a reh vivo. Sikhalsehla Baibal in Pathian thu a ngaitu pawl cu an him ding, a ti. Cumi cu Pathian ih thukam pakhat a si. Bawi Jesuh in inn saktu pahnih thu tahq̄himnak a simmi sungah a thu ngai in a thluntu cu lungpi par

Zaangfah thinpemnak: Zawnruahnak le zaangfah thinpemnak hi hmantlangmi an si. Midang parah duhdawtnak langter hi a si. Zaangfah thinpemnak timi cu Grik q̄ong in *chrestos* ti a siih a sullam cu midang parah q̄hatnak tuah menmen kha si loin mai’ hrangah ruahsannak nei loin q̄hatnak tuah kha a si. Midang parah a thiangmi thinlung put, tirhsiagnak, q̄hatnak tuah duhnak thinlung put pawl kha a sim duhmi a si. Hibangtuk zaangfah thinpemnak thinlung le hnaquannak in pakhat le pakhat pehzomnak a q̄hatter ih zumtu pawl karlakah duhdawtnak a karhzaiter a si.

Tangdornak: Tangdornak timi cu mai’ sinak zate q̄hum awk thluh hi a si. Puarthau le hngal zetin a um lo. Jesuh Khrih cu Pathian sinak a nei ringring ko nain Pathian bang dingah hramram in a tum dah lo... Tangdornak thinlung a neiih Pathian thu thlun in, thianglamtah thihnak tiangin a tuar (Fil. 2:6, 8). Jesuh Khrih in tangdor nun in zirh. Amah rori in a dungthluntu pawlih ke a kholh sak. Grik mipun pawl hi ka fim, ka thiam tiah a ruat awmi an siih tangdornak thinlung an nei thei lem lo. An q̄ongfang hmanah tangdornak timi a um lo, tiah an sim. Zumtu pawl dinhmun in minung cu Pathian sersiammi kan si ruangah Pathian hmaiah tangdor tein kan um a q̄ul a si. Curuangah Piter in, “A cakmi Pathian ih kut hnuai ah tangdorte in um uhla amah in caan a kim a ti tikah a lo khaisang leh ding” a ti (1 Pit. 5:6). Sersiamtu Pathian hmaiah hngal le puar thau ih um ding kan si hrimhrim lo.

Thinlung nemnak: Hlanlai mifim Grik mi pawlih ruah daan ahcun thinlung neem hi mi santlai lo pawl an si tiah an ruat. Sikhalsehla Khrih ih zirhnak ahcun “Lungnemmi pawl cu mi thluasuak an si; Ziangah tile Pathian ih kam ciami an co ding” a

ti (Mat. 5:5). Thinlung nem cu a dik lomi parah qong ngam loin um san men khi a si lo. A qulnak ahcun ral qha zetin a sim ngam dingih a thin khal a heng ngam dingmi a si. Moses hi ral qha zet pakhat a si vekin leitlun mi hmuahhmuah lakah thinlung nem bik a si. Thinlung nemnak le tangdornak hi a bangaw deuhmi an si. Thinlung a nemmi cu amah le amah a uk aw theitu a si. Thinlung tangdornak hi Khristian pawl hrangah a thupi zetmi sinak pakhat a si. Hlanlai Judah san laiah thinlung tangdormi pawl hi zianghman an siar aw lo. A puarthau le hngal zetin mi hnakih a cungcuang aw thei deuh pawl kha mi in an uar. Hotu ah a tlak an ti. Curuangah Jesuh Khrih in zohqhim dingmi sinak in tanta. Jesuh Khrih in amai' sinak hmuahhmuah cu a tanta ih hnen-um vekin a um. Minung ah a cang ih minung pianzia in a piang, tiah kan hmu thei (Fil. 2:6-7).

Thinsaunak: Thinsaunak timi cu thlarau laksawng pa kua sungih a telmi a si (Gal. 5:22). Thinsaunak a um lonak hmun ahcun thinhengnak le to awknak hlir in a khat ko ding. Thinsaunak cun tuar theinak a suaipi. Pathian in misual pawl parah thinsau zetin in ngaithiam vekin minung pawl khal thinsaunak kan neih a qul. Midang kan ngaithiam thei ahcun kanmah khal ngaithiam kan si ve ding. Pathian ih thinsaunak cu minung pawl khalin misual kan si cingin in theithiam thei timi theifiang in thinsaunak thawn kan thuan awk ding a qul ngaingai.

Pathian faate cun cuih sinak hnipuan pawl kan hruk a qul. Cumi pawl cu zaangfahnak thawngin ngah theihmi a siih dil tik lawngah kan ngah thei ding. Zaangfah thinnemnak pawl kan neihmi cu midang hmuh thei dingin nunpi a qul. Khristian sinak ih a mawi bikmi nuncan ziaza cu duhdawtnak famkim thawn

qemqawn-awk hi a si. Duhdawtnak cu Thlarau in a hmaisabik a rah termi a si (Gal. 5:22). Duhdawtnak in a ukmi zumtu cu a sangbik Khristian nun le duhungza nun neitu an si. Duhdawtnak cu a dang thil qha tuahmi a finkhawmtu lawng si loin a famkim tertu a si. Zawnrhahnak, zaangfah thinpemnak, tangdornak, thinlung nemnak, thinsaunak le ngaithiamnak pawl hi duhdawtnak a um lo ahcun Pathian thinlung a tong ban dah lo ding. Duhdawtnak a tel tik lawngah sullam famkim a nei theih qhatnak hmuahhmuah ih a laimuril a si. Cuih famkimnak cu duhdawtnak lawngin a tuah theimi a si. Cumi duhdawtnak hnipuan cu zumtu kan zate hrangah a siih kan hruk ringring dingmi a si.

kan nei thluh. Cuih caan pawl kan hman thiam ding hi a thupi ngaingai. Caan qha timi hi a sunglawi tukmi a si. Mi tampi cun kan caan hi man nei lo zet le sullam nei lo zet in kan liamter men qheu ih pamhmaiza ngaingai a si. Baibal in kan caan qha man nei lo menih liam ter men cu in siang lo. Ei le ih lawngin caan cemter lo ding a qul (Thuf. 23:21). Kan tikcu caan hi zualkotu hnakin a zamrang sawn a si (Job. 9:25). Curuangah caan hman daan thiam ding hi a thupi ngaingai.

Thlarau in khat sawn ding.

Thlarau ih kan khah ding hi Baibal ih in sawm mi a si (Efe.5:18). Minung cu thinlung, taksa le thlarau tiin komkhawm ih nungmi kan si. Mi tampi cun thinlung le taksa hrang lawngah kan caan kan hman ih thlarau hrangah zianghman kan ruat dah lo. Curuangah Thlarau in kan khah thei ding kha in duh saknak a si.

Thlarau khat lo ih kan cangvaihnak pawl cu tisa hnaquan hlir a rak si. Tisa duhnak thlun in zu kan in, kan ri, kan buai. Zu in cu mi hmuhsuam tonnak a si (Thuf. 20:1). Baibal sungah Thlarau in a khatmi pawl thuhla kan hmu. Zakariah cu Thlarau in a khat ih Pathian thu a sim (Luk. 1:67). Thlarau in a khatmi hruaitu pawl an hril (Tirh. 6:5). Antiok khua ih dungthluntu pawl cu lungawinak le Thlarau in an khat (Tirh. 13:52). Thlarau Thianghlim ih kan khah lawngah kan cangvaihnak ah Pathian a sunglawi ding a si.

Pathian thangqhat ringring ding.

Lungawi thu sim in Amah thangqhat ringring ding hi Pathian duhmi a si (Efe. 5:20). Pathian in kan parah thil qha a phunphun in tuahsak ih catbang loin in kilkhawi ringring. Ziangtik hmanah

ih innsaktu mifim vek a siih thu ngai duh lotu cu mi-aa vek a si, a ti (Mat. 7:24-27). Lungpar ih sakmi inn cu ziangtluk ruah sur in, ti a lian ih thlipi in a nuai ciamco khalle a hngetkhoh a si. Thu ngainak nei ih sakmi inn a si ruangah cuih inn cu a him. Thu ngai duh lotu cu himnak um loin a tlu ih a siatbal thluh mai a si. Thu ngainak hi a thupizet. Bawi Jesuh sungah kan nun tungdin theinak hi thu ngainak ruangah a si. Bawipai' thu ngai cu kan nun himnak a si.

Qihphannak an nei lo ding.

Bawipai' thu ngai ruangah "qihphannak a um lo," a ti lo. Qihphannak cu a um ko ding nain "qihphannak an nei lo ding," a ti. Qihphan ding tampi a um, in hnaihok ko ding nain Bawipa ih humhimnak hnuai ah kan um ruangah qihphannak kan nei lonak a si sawn. Saam cangantu in, "A thimmi thihnak horkuam sung zawh hman ningla, Mawi Bawipa, ka qih lo ding, zianghtile nang cu ka hnenah na um. Na talhtum le na kianghrol in ka hna in ngamter," a ti (Saam 23:4). Hnangamnak cu Bawipa in in pek lawngah kan nei thei ding. Bawipa in, "Zianghman qih hlah, na hnenah ka um a si. Keimah cu na Pathian ka si, zianghman in lo phangter hlah seh..." a ti (Is. 41:10). Qihphan ding cu a um ko ding, sikhalsehla Bawipa thawn kan um tlang ruangah qihphannak kan nei lo ding a si.

Qhatnak ding hrang ahcun nun simmi pawl qhatein ngai a qul. Zokhal mah le mah kan theifiang awk taktak thei lo. Kan palh lam khal kan thei aw lo. Curuangah Bawipa in nun in sim tikah qhatein kan ngai a qul. Bawipai' nunsimnak kan ngai ahcun kan hrangah siatralnak a um lo ding. Kan hrangah himnak le hnangamnak a si sawn. Thufim ngantu ih "Nun ka lo sim laiah qhatein ngai uh. Ruahnak qha ka lo pe ding ih ka fimnak kha ka

lo seu ve ding a si... Asinain ka thu a ngaitu pawl cu an him ding ih, qihphannak zianghman an nei lo ding" (Thuf. 1:23, 33) timi kha qhatein cing ringring in Bawipa ih thu hi ngai in thlun cio uhsi. Bawipai' thu ngai nun hi Khristian nun hrangah thil thupi zet pakhat a si.

Bung 14 **BAWIPAI' DUHMI NUN DAAN**

"Curuangah nan nun daan ahhin ralring uh. Mi aa bangin nung hlah uh; a fimmi bangin nung uh" (Efe. 5:15).

Baibal sungah Pathian ih duhmi nun daan thuhla tampi a um. A sersiammi minung pawl nitin kan nunnak ah tuah ter in duhmi thu tampi in sim. Cumi nun daan ding pawl cu kan thei cawk lo ih kan thlun cawk fawn lo. Cumi nun daan ding tampi sungin Paul in Efesa 5:15-20 sungih a simmi thuhla hmangin thazaang lak tlang uhsi.

Nun daan ralring ding.

Paul in zumtu pawl kan nun daan ahhin ralring cio dingah in forh. A hleice in mi aa bangin nung dingah in siang lo, mifim bangin nung cio ding hi in duhsak a si (Efe. 5:15). Kan nun daan ralring ding kan qulmi pawl cu kan qong daan, kan cangvaih daan, kan caan hman daan, kan tlanlen daan tivek pawl tampi a um. "Mi hmuhsuamnak qong a qongtu cu mi aa a si. Mifim na si ahcun na qong suup aw" (Thuf. 11:12). Thu qhatein a ruattu cun mi aa nun daan ziang a siih mifim nun daan khal ziang a si timi cu nitin kan nunnak in siseh, ca a phunphun le Baibal ca sung in siseh kan thei cio ko ding.

Caan hman daan thiam ding.

Atu kan san hi nitin tein a mha lam hnakin a sia lam ah in fehpi rero ti cu kan thei cio. Curuangah caan qha kan neihmi pawl cu man nei zetin hman thiam ding a qul (Efe. 5:16). Minung hrangih caan hman qhat a qulzia kha in theifiang ter. Minung in no lai caan, quan thei lai caan, cah lai caan, remcan lai caan tivekin

sungah a dirthlak thei lo. A netnak ah Pathian duhnak vekin hmuitinnak hmun ah a thleng thei.

Daniel le a rualpi pawlih nunnak kan zoh tik khalah Pathian ih qongkam parah qhumin a nungtu an sizia kan hmu thei. Mai' ram le miphun pawl umnak hmun lawngah Pathian thu an ngai a si lo. Kaih an tuarnak Babylon ram khalah Pathian qongkam vekin an nung. Ziangvek dinhmun an thleng hmanah an zumnak cu a fek ngaingai. Curuangah thihnak ding tiang an tong ko nain thlacamnak thawn an do neh thei. Midang ih an tuah thei lomi khal an tuahsuak thei. Zumtu unau, nitin kan nunnak hi ziangmi parah hram kan bun timi hi a thupi ngaingai a si.

Judah in, "Asinain nannih ka duhdawtmi pawl cu a thianghlimmi nan zumnak parah (hrambun in) qhangso vivo uh. Thlarau Thianghlim cahnak thawn thlacam uh," (Juda 1:20) tiah a sim. Kan nitin nunnak ah Pathian cu thupibik hmun ah ret in kan zumnak hngetkhoh ding h a thupi zet. Bawi Jesuh ih simmi vekin kan zumnak hrampi hi lungpi parah sakmi inn vekin a hnget khoh ding hi a thupi ngaingai. Zumnak hrampi a hngetkhoh tik lawngah kan nunnak ih kan tonmi harsatnak a zatein kan lansuak thei ding a si. Bawi Jesuh ih simmi vekin mifim lungpi parah inn saktu si cio ding hi a thupi ngaingai.

in tansan dah hrimhrim lo. Curuangah Bawipa hnenah cat loin lungawi thu sim ding kan tuah ding hrimhrim a si. Paul ih nunnak kan zoh tikh ziangtluk harsatnak a tong khalle Pathian thangqhat in lungawi thu a sim ringring (Tirh. 16:25; Fil. 4:4,6). Kan parih Bawipai' qhatnak tinkim pawl ruatin Pathian hnenah lungawi thu simin thangqhat ringring ding kan qul a si.

Nitin kan nunnak ah kan nun daan ralring in mi aa si lo ding hi a qhupi ngaingai. A fimmi bangin kan nung cio ding a qul. Mi aa si lo in Bawipa in tuahter in duhmi kha hawl tum sawn dingmi kan si. Curuangah kan nun daan ralring in, caan hman daan thiam in, Thlarau thawn khat sawn in Pathian hnenah lungawi thusim le thangqhat ringring ding hi Pathian duhmi zumtu nun daan pawl an si.

Bung 15 ZUMNAK HRAMPI

“Asinain nannih ka duhdawtmi pawl cu a thianghlimmi nan zumnak parah (hrambun in) qhangso vivo uh. Thlarau Thianghlim cahnak thawn thlacam uh,” (Juda 1:20).

Siarbet ding - Matthai 7:24-27.

Minung in kan umnak ding inn pawl kan sak qheu. Cutin inn kan sak tikah innhram hi a thupi zet. Ziangvek innhram parah kan sak timi zohin kan inn sakmi a khohzia kan thei thei. Cumi thu thawn pehpar aw in Jesuh Khrih ih simmi thuqhimnak hi a fiangzetmi a si. Innsak tikah innhram hi a thupi zet vekin zumtu pawl hrangah zumnak hrampi hi a thupi ngaingai. Kan nunnak hrampi hi ziangmi parah kan din timi cu nitin kan cangvai daan in a fiang thei a si. Minung tampi cun zamrang ih qheh theimi a lenglam mawinak kha thupi ah kan ret. Sikhalsehla Bawi Jesuh in hngetchoh ding hi a duh deuh a si. Himi Baibal caang kan siar tikah kan nunnak hram dinnak innhram pahnih thu simfiangmi kan hmu thei. Lungpi parah dinmi innhram le vunnel parah dinmi innhram tla an si. Phundang in kan sim a sile Mifim le Mi-aa innsak daan tiah kan ti thei.

Vunnel parah sakmi inn hrampi.

Vunnel parah sakmi innhram cu phundang deuhin kan sim a sile mi-aa insak daan kan ti thei. Vunnel parah sakmi inn cu ziangtin khal a hngetchoh lo ding ti cu kan thei ciomi a si ko. Kannih zumtu pawl khal thinlung sung ihsin si loin a lenglam lawngin zumtu kan si pang ahcun ralrin ding tampi a um.

Cubang minung kan si ahcun Pathian qongkam cu kan thei ko ding nain tuahsuak dingah a tlohmi pawl kan si ding.

Pathian in minung pawl kha nitin a phunphun hmangin thu in sim qheu. Cumi cu mi tampi in hna kan nei ko nain kan thei lo, kan thei duh lo. Kan thei khal le zianghman kan siar duh lo, kan thinlung sung a lut duh lo ruangah kan Khristian nun khal a kel a awr ringring. Noah san lai khalah atu vekin a rak cang dah ti cu Baibal in kan thei thei. Minung pawl cu Noah hmangin Pathian qongkam kum tampi sung an thei rero nain zianghman ah an siar duh lo. A simtu hman hnihsuah capoh ah an tuah bet lai. Netabik ti a lik taktak tikah cun a tlai tuk zo. Minung hmuahhmuah an thi thluh. Thei cingin ngai duh lo ruangih rahsuahmi a si.

Tuihni hi ni netabik caan kan thleng rero zo. Cuih netabik caan khal hi Noah san lai vekin a cang rero ti cu kan theifiang a qul. A lenglam nun lawng cun a hngetchohmi hram kan sak thei dah lo ding timi cu thuruat thiam ding kan qul thlang.

Lungpi parah sakmi inn hrampi.

Himi hi phundang in kan sim a sile mifim innsak daan a si. Lungpi parah sakmi inn cu a hngetchoh. Thlisia, tilet a phunphun a tuar thei. A inn hrampi a hngetchoh ruangah zianghman harsatnak a tong lo. Cuvek thotho a si, Pathian qongkam a thei ih a thluntu pawl cu lungpi parah a nunnak hram a buntu thawn an bang aw a si. Ziangtluk hniksak, harsatnak hmanin a siatsuah thei lo vekin a tluh thei fawn lo. Josef ih nun hi zoh hnik uhsi. A nunnak hi Pathian qongkam par lawngah khoh zetin a ret tiah kan hmu thei. Curuangah ziangvek thlemnak le harsatnak hmanin sualnak khurthuk

Bung 17
BAWIPA IH HMAI AH

“Bawipa hnenah na nunnak pe aw; Amah rinsan awla a lo bawm ding... Bawipa ih hmaiah daitein um aw, Amah ih cangvaihnak cu thinsau in hngak aw,” (Saam 37:5, 7).

Minung tampi cu kanmai' thil ti theinak le hlawhtlinnak kan comi ruangah Pathian zianghman siar duh lo in kan um pang qheu. Sikhalsehla Baibal ca sungah in sim ringring mi cu Pathian rinsan ding, a hnenah nunnak pek aw ding, a hmai ah daitein um ding, amah ih cangvaihnak pawl kha thinsau in hngak ding tvp. a si ringring. Curuangah kan biakmi a nung Pathian hi ziangkim ti thei Pathian a si timi thu hi cingkeng ringring in A hmaiah daitein a kutcak lang dingmi hngakin um thiam ding hi a thupi ngaingai.

Kan nunnak pe ding.

Kan nunnak hi Bawipai' pekmi a si. Curuangah zumtu cun Pathian hnenih ziangkim kan ap thiam ding hi a thupi zet. Kan biakmi a nung Pathian cu ziangkim ti theitu a si. Kannih minung pawl cu Amai' sersiam copmi kan si. Pathian hnenan kan nunnak ziangkim kan ap hnuhnu cun kan nunnak cu Pathian kut sungah a um. Huham cahnak ziangkim a neitu Pathian kutah ziangkim a um ahcun hngam ding lawng a si thluh. Kan um daan ding, kan nunnak, kan neihmi thilri le kan ziangkim hi Pathian hnenah kan pe thluh ding a qul. Pathian hnenih ziangkim ap dinghi Saam cangantu ih in zirhmi khal a si. Zumtu diktak cun Pathian hnenah kan nunnak pek aw in a duhnak sawn in in uk dingih lam in hruai ding hi a thupi sawn a si.

Bung 16
ZUMNAK VEKIN

“Cule Jesuh in ralbawipa hnenah, 'Inn ah va tlung awla na zumnak vekin tuhsak na si ding,' tiah a ti” (Mat. 8:13).

Mi tampi in thu an sut qheumi pakhat a um. Cumi cu ziangruangah Pathian pekmi thluasuah kan co mi a bang aw lo? Kawhhran bang-aw, qenhra qenkhat pek khal bang-aw, ahlu pek khal bang-aw, biakkhawm khal bang-aw, Baibal kaihmi khal bang-aw ko nain midang pawl cu thluasuah tampi an dong. Kannih hmuah midang tlukin thluasuah kan dong lo. Zum lotu pawl hman kanmah hnakin thluasuah an dong. Cumi cu ziangruangah a si pei? timi hi a si. Ziangruangah timi a cekci kan theifiang lo nain Baibal cun “zumnak vekin” thluasuah in dong ter timi thu hmun tampi ah kan hmu thei (Mat. 8:13). Kan zum ngam zat thluasuah in pek. Curuangah kan nunnak ah Pathian thluasuah co sinsin ding kan duh ahcun kan zumnak a fek a qul. Zumnak a fek tikah kan comi ziangkim le thluasuah pawl khal an pungzai vivo ding a si.

Thupek in dam ding tiah zumnak.

Kapernaum khua ah Rom ralbawipa pakhat cu Jesuh Khrih hnenah ra in a hnen-umpa besia zetin a na mi kha dam ter dingah a dil. Bawi Jesuh in amah ra in dam ter ding a ti tikah cuih ralbawipa in a inn tiang rat ter dingah a tlak lozia thu a sim. Amah cu ralbawi a si vekmi a kut hnuai pawl kha thupek theinak a nei. A kut hnuai pawl kha thupek in a duhmi a fial thei. Cuvek qhiamqhiam in Bawi Jesuh in thu a pek ahcun a kut hnuai hnen-umpa cu a dam ko ding tiah a zum. A zumnak vekin Bawi Jesuh in thu a pekmi a dam taktak. Himi ralbawipa ih zumnak

bangtuk Israel mi lak hmanah ka hmu hrih lo, tiah Bawi Jesuh in a ti (Mat. 8:5-13). Ralbwipa ih 'zumnak vekin' Pathian in a tuahsak a si.

Kutsuang in dam ding tiah zumnak.

Jairas timi Sinakok uktu pakhat cu a fanu a dam lo ruangah Bawi Jesuh hnenah a ra. A fanu a besia tuk ruangah a inn ah Bawi Jesuh amah rori ra in a parah a kut a suang ahcun a fanu a dam ding tiah zumnak a nei. Curuangah Bawi Jesuh hnenah ra in a dilnak a si (Mar. 5:21-24; 35-43). Jairas ih 'zumnak vekin' Bawi Jesuh cu a inn tiang a thlun ve. Cuhnu ah a fanu parah kutsuang in damnak a pek. Jairas in a zumnak cu a hmurka in a phuang. A zumnak vekin Pathian in a tuahsak. A dang zianghman a tuahbet lo. Jairas ih zumnak a fanu parah Jesuh Khrih kut a suang ahcun a dam ding tiah a 'zumnak vekin' Pathian in a tuahsak thluh. Pathian in kan parah kutsuang in thluasuah in pe thei.

Puan tham ahcun dam ding tiah zumnak.

Bawi Jesuh le mi tampi cu Sinakok uktu Jairas ih inn lam panin an feh lai ah kum hleihnih sung thidok in a na mi nunau pakhat a um ve. Anih in Bawi Jesuh ratnak thu a thei tikah to men ih thih ding hngah hnakin Bawi Jesuh ih puan ka tham ngah ahcun ka dam ko ding tiah zumfeknak a nei. A zummi cu a phuan suah ih miburpi lakah Bawi Jesuh hnenah panin a feh. Zumfektu pawl cu an umnak hmunah an ding men dah lo. An phuan vekin an quan qheu. A netnak ah nunau nu cun a zumnak vekin Bawi Jesuh thei lo ding in a puan cu a tham tikah Pathian in thidok natnak ihsin a dam (Mar. 5:25-34). Cu nu cun Bawi Jesuh kha a inn ah rat ding khalah a ko lo, kutsuang ding khal a dil lo. A 'zumnak vekin' Bawi Jesuh thei loin a puan tham

ding kha a si. A netnak ah a 'zumnak vekin' Pathian in damnak a pek a si.

Rom ralbwipa ih zumnak vekin Pathian in a tuahsak. Sinakok uktu Jairas khal zumnak vekin Pathian in a tuahsak vekin thidok nat a tuartu nunau nu khal a zumnak vekin a tuahsak ih damnak a pek. Zumnak cu Pathian hnaquantu kan si le si lo parah hram a bun lo. Zumnak kan neihmi a takih kan hmanna parah a um a si. A thupek vekin a dam ding tiah a zumtu cu a thupek vekin a dam taktak. Kutsuang in a dam ding tiah a zumtu khal kutsuang in damnak a pek. Kum hleihnih sung thidok ruangih biakkhawm hmun a feh thei lotu nunau nu khal a 'zumnak vekin' Pathian in a dam ter. Minung pawl thluasuah kan don daan a bang aw cio lo. Curuangah kan nunnak ah Pathian kan 'zumnak vekin' a thluasuah co dingah in siang a si timi hi cing ringring uhsi. Kan 'zumnak vekin' Pathian thluasuah relcawk lo kan dong cio ding a si.

Bawi Jesuh in kan unau thawn kan rem awk lo ahcun thawinak tuah lo dingah, unau kan rem awk hnu lawngah thawinak tuah ding tiah in zirh (Mat. 5:23-24). Kan unau pawl parah duhdawt zaangfahnak kan neih hmaisa a qul. Pathian pekmi kan unau kan duh lo, thlarau hlo zawnruehkan kan nei lo ahcun Pathian hmaiah cohlanlakmi kan si hrimhrim lo ding. Ziangtluk thil qha kan tuah khalle Pathian duhmi a qunghmunmi duhdawtnak thinlungput thawn tuahsuak ding hi a thupi a si.

Mei-ur thawinak hnakin Pathian theihnak.

A hmaisa kan sim zo vekin thawinak timi cu Pathian thawn nel-awk theinak dingah a si. Pathian thawn naihzetih kan nun theinak ding hrangah a si. Pathian in a hrangah biakqheng tuahin amah kan biak ahcun cuh hmun ah amah a ra dingih thluasuah pe dingah a simmi a um (Suah. 20:24). Sikhalsehla Pathian hnenah mei-ur thawinak pekin kan biak rero ko nain Pathian theihnak le nel-zet ih kan um thei lo hi ziangruangah a si pei tiah mah le mah suh aw ding kan qul thlang.

Tuihni zumtu pawl cu biakinn ah kan feh, Pathian kan thangqhat, ahlu kan pek, thangqhat hla kan sak, thuthangqha ngai in thazaang kan lak cio. Sikhalsehla kan nunnak kan zohsal tikah Pathian duh vekin kan nung taktak lo. Pathian thawn kan nel-awk taktak thei lo. Pathian cun amah duhmi vekih tuah in amah thawn kan nel-awk ding hi a duhmi a si. Biakkhawmnak hrangah caan pek ding a thupi zet vekin Pathian duhmi thei in amah thawn nelzetih kan nun ding hi a thupizetmi a si.

Curuangah kan thinlung tak thawn Pathian zumin a qunghmunmi duhdawtnak kan neih a qul. Culawngah Pathian thawn kan nel aw thei ding. Pathian kan nel tikah a sersiammi kan minungpi

Amah rinsan ding.

Pathian rinsan ding timi hi Baibal ih in zirhmi a si. "Bawipa cu na thinlung zate in rinsan aw. Nangmah ih ruahnak le theihnak kha rinsan aw hlah," (Thuf. 3:5). Milian le mifim pawl rinsan ding a ti lo. Pathian in Amah rinsantu hmangin a kutcak langter qheu. Baibal sung hmun tampi ah Pathian rinsantu pawl an zumnak an hngetzia, a kutcak an langterzia thu pawl kan hmu thei. Curuangah ziang tinkim ah Pathian rinsan thiam ding hi a thupi zetmi a si. Kan minungpi pawl kan rinsan ding a qul caan a um ko nain a netnak tiang in qanpi thei thluh lo ding. Pathian a rinsantu pawl cu ziangtik khalah Pathian in a tlansan dah lo. Pathian in amah rinsantu hmangin a kutcak a langter qheu. Cun Pathian in a kutcak a langtermi pawl kan zoh tikah a hrilmi minung pawl le amah a rinsantu pawl hmang in a cangvai qheu a si.

A cangvaihnak cu thinsau in hngak ding.

Minung hrangah thil harzet pakhat cu hngah hi a si. Thu pakhat khat ruangih hngah qulnak a um tikah thinsau in hngak ding hi a ol lo ngaingai. Cubang pawl hrangah cun hngah caan hi a rei duh cuang. Thinsau ih kan hngak thiam qheu lo ruangah mi tampi cu mualpho in kan um qheu a si. Minung pawl Pathian cangvaihnak ah lungkim loin kan thin a sau qheu lo hmanah Pathian cu amah remruat cia mi vekin a cangvai ringring. Tlai khal a tlai dah fawn lo, tikcu caan khel in hna a qun ringring qheu. Pathian kutcak lang dingin thinsau in a hngak theitu cun a caan a kim tikah Pathian in an hrangah an mulmi pawl kha famkim zetin a pe tengteng ko ding.

Zumtu diktak kan si ahcun Pathian ih cangvaih ding kha thinsau tein kan hngak thei a qul. Thinsau ih kan hngak thei lo ruangah ziangpipa kan tuahsuak thei cuang lo ding. Pathian cu ziangkim ti thei Pathian a si vekin a caan khelin a cangvai ringring qheu. Curuangah Bawipa ih hmaiah daitein um in, Amah ih cangvaihnak cu thinsau in kan hngak cio ding hi a thupi zetmi a si.

Bung 18 PATHIAN DUHMI

“Nan hnen ihsin a qunghmunmi duhdawtnak a si ka duh, ramsa ih raithawinak a si lo. Keimah in theih ding a si ka duh, mei-ur thawinak a si lo” (Hosea 6:6).

Pathian kan biak tikah a thupimi pakhat cu Pathian theifiang ding hi a si. Cutin kan theifiang theinak dingah Pathian ih duhmi theih a qul. Minung pakhat le pakhat rualpi aw in kan nel-aw zet tikah ziang a duh, ziangmi a duh lo timi kan theisak a qul. Innsang kan din tikah caan a rei vivo cun kan duhmi kan theisak aw thei. Sikhalsehla zumtu kan sinak a rei zet thlang nain Pathian duhnak kan theifiang thei lo. Thei ding khal kan tum lo. Cumi cu Pathian thawn kan nel awk lo ruangah le tisa duhnak sawn thupi ih kan ruah ruangah a si ko ding. Kan nunnak ah Pathian thawn nel-aw in a duhmi ziang a si timi thei dingah kan zuam a qul a si.

Raithawinak hnakin a qunghmunmi duhdawtnak.

Baibal sung kan siar tikah raithawinak hi Pathian thawn pawlkomnak hrangih tuahmi a si tiah kan hmu thei. Pathian le minung karlak ih a ummi sualnak timi hlonhlonak ding hrangah a si. Sikhalsehla minung pawlin Pathian fialmi hi thungaithlak in tuah loin tiduhdah in kan quan men qheu. Raithawinak kan tuah rero nain kan thinlung cu Pathian duhnak taktak kan nei lo. Pathian kan duhdawt kan timi hi ruah tlak a si. Pathian fialmi vekih kan nung duh lomi khal hi ralrin ding kan qul thlang.

nei lo a sile Pathian hnenah thinlung tangdor le thinnem in thla kan cam a qul.

Tuihni kan biakmi Pathian hi “hinah a um lomi Pathian” a si lo, kan hnen ah a um ringringtu “Immanuel Pathian” a si. Jesuh Khrih kan hnenah a um ringring timi cu leitlun fimnak thawn kan langter thei lo men ding. Sikhalsehla Baibal ih simmi vekiin “thinlung mit a vangter” lawngah kan theifiang thei a si. Cumi cu Bawi Jesuh ih simmi a si. Kan theifiang thei hrih lo ahcun kan thinlung mit a vang hrih lo ruangah a si. Himi thu ruangah tirhthlah pawl khal riahsia nawn loin lungawinak thawn an khat theinak cu a si. Bawipa Zanriah ih kan hmanmi cu Jesuh Khrih ih taksa le thiisen taktak a si lo tiah kan ruat a si khalle Jesuh Khrih in, “Himi hi ka taksa a si, himi hi ka thiisen a si” a timi kan zum (Luk. 22:19-20). Baibal ih simmi pawl cu thutak hlir a si, thuphan le phuahcop thu a um lo. Cuih thutak pawl cu thinlung mit vang tik lawngah kan theifiang cio ding a si.

pawl kan duhdawt taktak thei ding. Pathian duhmi theiin kan tuahsuak thei ding. Pathian duh vekiin kan nung thei ding. Curuangah, “Tuu a qhabikmi thawn a hnenih raithawi hnakin amah ih thuthlun cu a qha sawn a si,” (1 Sam. 15:22) timi Baibal caang kha mang in Pathian duhmi vekiin kan nung ding a qul thlang a si.

Bung 19 THINLUNG MIT VANG

“Cun an thinlung mit a vangter ih Ca Thianghlim ih simmi kha an thei thei,” (Luka 24:45).

Mi tampi cun cabu kan siar tikah a netnak lam hi kan duh zet qheu. A hleice in cabu qha kan siar tikah a net daan hi siar nuam kan ti cio. Mi hrek cun a thuhla kan thei cia thluh zo tiah a netnak siar nawn loin khal kan tanta qheu. Thuanthu lole zuknung hrekhat cu a netnak ah kan duhzawng le kan ruahsanmi vekin a net qheu. Sikhalsehla a hrek cu kan ruah lomi thu in a net qheu. Himi Luka cabu a cemnetnak khal hi kan ruah ban lomi thu in a net ve. Cumi cu Jesuh Khrih sunglawizet in vancung ah a kai thu si loin tirthlah pawl Jerusalem khua sungah lungawinak thawn an kirsal thu hi a si (Luk. 24:50-52). Bawi Jesuh in an thinlung mit a vangter hnu lawngah an nun daan a thleng thluh a si.

Qihphannak a hlo ter.

Luka cabu netabik bung kan siar tikah qihnak thu tampi kan hmu thei. Nunau pawl thawhsal ni zing pit ih thlan an feh tikah thlankhar lung phengpi a rak qhawn aw zo. Thlan sung an lut tikah Jesuh ih ruak cu an hmu nawn lo. Cuih tlunah mipa pahnih an hmu tikah an qih ngaingai. Thlan sungah Jesuh a um lo tikah, “Hinah a um nawn lo,” tiah an sim. Culawng si loin Jerusalem khua ih tirthlah hleikhat pawl hnenah Jesuh Khrih rin lopin a lang tikah an qih ngaingai (Luk. 24:1-7; 36). Cutin thuhla a um nain a netnak ah tirthlah pawlih lungawinak thu kan hmu thei (Luk. 24:52). Thinlung mit vang hnu ahcun mihnak pawl a hlo thluh a si.

Pathian kan hnenah a um.

Tuini mi tampi in Pathian cu vancung ah a um. Jesuh Khrih cu vancung ah a um. Himi Baibal caang ih simmi khal Jesuh Khrih vancung kainak thu a si. Pathian cu hmun hnih ah hmakhat te ah a um thei lo. Pathian kan hnenah a um timi a si thei lo, ziangatile kan hmu thei lo pi, tiah an ruat. Mi tampi in Bawipa Zanriah thu khalah Sang kan eimi le Sabit kan inmi hi Pathian in in umpi timi hi a thu lawng a si. Asinain Jesuh Khrih cu vancung ah a um zo ruangah leitlun ih kan hmanmi Bawipa Zanriah ah a um ve lo tiah an ruat. Baibal ca sungih ngan ciami Pathian ih zaangfah duhdawtnak thu pawl cu Jesuh Khrih ah a famkim thluh a si. A si, Jesuh Khrih in an “thinlung mit a vangter” hnu lawngah Baibal ca sungih sim cia mi a thok ihsin a zatein an theifiang thluh sal. Pathian cu kan hnenah a um ringring a si. Immanuel Pathian a si.

Thinlung mit vang hnu ah.

Jesuh Khrih thawn netabik an um tlang caan lawngah tirthlah pawlin an Bawipa ih thu an theifiang lai a si. “An thinlung mit a vangter” hnu lawngah Pathian thutak an theifiang thei tinak a si. Kum thum sung Jesuh Khrih dungthluntu pawl khal “an thinlung mit vang” hnu lawngah an thlunmi Jesuh Khrih cu zo a si, timi an theifiang sal. Bawi Jesuh thawn nel zetin a um ringringtu Piter rori hman Thlarau Thianghlim in a thinlung mit a vansak hnu lawngah a theifiang thei lai. Kum reipi zumtu a si rero zomi pawl teh ziangruangah kan lungawi thei ngaingai lo a si pei? Lungawi thei lo dingih dawnkhamtu teh ziang a si? Puarthaunak a si maw? Zumfek lonak a si maw? Mai' zawnlawng ruatnak a si maw? Qihphannak a si maw? Sualnak ruangah a si maw? Pathian kan biak kan ti ih lungawinak kan

Bung 21
LEI IH THIL TITHEINAK

“Na qongkam in na nunnak a himter thei vekin siatnak khalah a siatter thei. Curuangah na qongkam ruangih a ra thlengmi thil pawl cu na tuar thei a qul” (Thufim 18:21).

Minung kaa sungih a ummi lei hi a fate zet nain thuhla tumpi a suahpi thei. Mi a porh thei ih mi a siatsuah thei. Mi a khaisang thei ih mi a namthlak thei. Kan pipu mifim pawlin, “Qongkam khat Siapi man” tiah an ti. Kan qongmi qongkam hi ralring kan thiam lo ahcun minung thinhennak a suah ter thei ih siapi kuan qul tiang in thlenpi thei. Curuangah kan lei hi fimkhurzetin kan hman thiam ding a thupi ngaingai. “Lei” ih sinak dinhmun zohin thazaang kan lak dingmi pawl zoh hrih uhsi.

Minung ih lei timi cu.

Vei tampi ah kan lei hi kan hmang sual qheu ruangah midang siatsuahnak a petu ah a cang qheu. Curuangah Jeim in, “Kaa sungih lei cu a hrem theitu ngaingai zohman an um lo. Lei cu a qha lomi a siih uk theih lomi a si; mi that thei tur a nei. Kan lei cu kan Bawipa le kan Pa Pathian thangqhatnak ah kan hmang ih cule amah ih hmuihmel cuangih a tuahmi kan milaipi pawl camriamnak ah kan hmang lala. Thangqhatnak qongkam le camriamnak qongkam cu kan kaa pakhat sung ihsin a suak. Ka u le ka nau tla, hi bangtuk in si ding a si lo,” a ti (Jeim 3:8-10). Saam cangantu khalin, “Nang cun midang siatsuah ding na ngaihtuah. Na lei cu lumehnak namte vekin a hriam. Cat loin thuphan na per ringring. A qhami hnakin a siammi na duh sawn ih, thudik hnakin thudik lo na tlaihsan sawn a si. Maw thuphanper pa, na qongkam in midang thinlung natter khi nuam

Bung 20
SIHTE HNEN IHSIN ZIRNAK

“Mi zaangzel pawl cun sihte khi va zoh seh. Sihte nuncanzia zoh in zir seh” (Thufim 6:6).

Minung a phunphun kan um. A hrek cu mi law zet an siih a hrek cu mi zaangzel an si. Mi law pawl cu cat bang loin hna an quan ringring. Qhanso ding ruatin taimak suahin hna an quan ih hlawhtlinnak an ngah. Sikhalsehla mi zaangzel pawl cu zianghman tuah duhmi an nei lo. Hna an quan paih lo ih an quan khalle sim tlak lo te lawng an quan. Cuih sim tlak lo an quannak cun an hrangah qhansonak zianghman a pe thei lo. Mi hrek in, “zaangzel hi a hmin a sia menna, minung hrangah a hahdam zet silawm” tiah an sim qheu. Zaangzel ruangah qhansonak zianghman a suahpi hrimhrim dah lo.

“Nauhak pawl hrial dingmi zaangzelnak phun 6” tiah tlawng ca ih kan zir dahmi biazai te cu: a dai tuk aw, a sa tuk aw, khua a thim thlang, a tuan tuk hrih, ka ril a rawng, ka pum a puar tuk, timi pawl tla an si. Himi pawl phuahlam ah hmangin hnaquan paih lonak a suahpi thei.

Thufim 6:7-8 ih a simmi Sihte pawl ih nuncanzia cu (a) hruaitu upabik le lal le uktu an nei lo, (b) asinain qhal sungah rawl an khawl ih thlatang hrangah timtuah in an ralring cia. Sihte pawl hi hruaitu an nei lo nain an zatein taimak suahin hna an quan thluh. Zo in a quan deuh, zo in a ze deuh tiah nun sim awk rero khal a um lo. Anmah le hnaquan an quan cio. Rannung an si ko nain tikcu caan an hmang thiam. Qhal caan rawl hawl a theih lai ah cat loin an tawi, an vak ih rawl an hawl, an khawl. Cuticun

thlatang a thlen tikah an khur sungah an lut ih an khawl ciami rawl an ei sal. Curuangah Sihte hnen ihsin zir dingah Thufim ngantu in a simmi a si.

Zaangzel in itthat men nawn hlah uhsi.

Hna quan paih loin zaangzel le itthat ih kan um sungah farahnak cu kawh qul loin a ra thleng mai ding. Cuticun ziangtik lai khalah tlasam in a um ding a si (Thuf. 6:9-11). Bawi Jesuh khalin sualforhnak sungih tla lo dingah itthat loin tho uhla thlacam uh, a ti (Luk. 22:45-46). Mi zaangzel pawl hi ol-tein len theinak ding lamzin an hawl, qhat lonak tuah in lennak an hawl nain a netnak ah a hloral thluh sal qheu. Zumtu cu zaangzel in itthat men ding kan si lo. Khristian thuanthu kan zoh tikah zumtu hmaisapawl zaangzel in itthat men loin taimak suahin an zumnak an phuan ruangah thuthangqha a karhzai theinak a si. Zaangzel in itthat men ta sehla Khristian biaknak hi khui hman ah a thleng, a zai thei lo ding.

Taimak suahin hna quan a qul.

Paul in, "Nan hnenih kan um laiah khan, 'Hna a quan duh lotu cu rawl khal ei hlahseh,' tiah kan lo sim qheu. Hiti ih kan lo simnak cu nanmah sungah mi hrekkhat zaangzel in an um ih hnaquan zianghman zuam loin midang hnaihnawh lawng an thiam. Cubangtuk ih a nungmi pawl hnenah felfai teih nung dingah le mahih pumcawmnak hrang quan ve dingah Bawi Jesuh Khrih hminin kan lo forhfialmi le ralrinnak kan pek duhmi an si," a ti (2 Thess. 3:10-12). Tuihni milian, mifim tampi hi an nun lamtluan ah taimak suahin a zuamzetmi pawl lawng an si. Thufim ngantu in, "Mi zaangzel in sumsaw a nei dah lo ding. Asinain mitaima pawl cu an lian ding," a ti (Thuf. 11:16). Curuangah taimak suahin hnaquan cio ding kan qul. Zumtu kan

si cio vekin zumnak kan neihmi hi quannak in kan langter ding a qul (Jeim 2:26).

Zaangzelnak in qhatnak zianghman a suahpi dah lo. Zaangzelnak in farahnak, zianghman quan duh lonak, a lakih ngah duhnak pawl a suak ter ih hlawhtlinnak a suahpi dah lo. Kan zumnak qhansonak hrangah, thuthangqha karhzainak ding hrangah, kan kawhhran qhansonak hrangah taimak suahin kan zuam cio a qul. To men ding a rem thiam lo. Zaangzel men in qhansonak zianghman a suahpi lo ding. Curuangah taimak suahin mah le ti theitawk taimak suah ih hnaquan cio dingah Sihte hnen ihsin taimak suahin hnaquan daan zir dingin Thufim ngantu nih in forh a si.

thei ding? Kanmai' qha kan ti daan hnakin Bawipa ih qha a ti daan ahhin qawmpi sawn ding hi a qha bik a si.

Amah rinsan awla a lo bawm ding.

Pathian kan biak ruangah Amah kan rinsan ding a qul. Baibal in Pathian rinsan dingah in fial. Baibal in milian le mifim rinsan dingah in fial lo. Zumtui' hrangah Pathian rinsan hi a thupi tukmi a si. Pathian rinsantu pawl cu a bawm hngai ih a tansan men dah lo. Pathian in amah rinsantu pawl hmangin a kutcak langter ding a duh. Baibal sungah Pathian rinsantu pawl ih zumnak an hngeh zia le a kutcak an langter zia hmun tampi ah kan hmu thei. Cumi ih langtermi cu ziangkim ah Pathian rinsan ih a thupi zia hmuhnak a si. Minung sinak ah milian, mifim, micak pawl kan rinsan sawn. Thubuai le harsatnak pakhat khat a thlen tikah minung kan rinsan sawn pang qheu. Rinsan a qulnak zawn khal a um ko. Asinain Pathian rinsan in kan ap hmaisai hnu ah kan minungpi kha rinsan leh ding a qha. Amah rinsantu pawl cu Pathian in a tlansan dah lo ih Amah rinsantu hmangin a kutcak a langter qheu. Pathian in minung hmangin a kutcak a langter qheu. Pathian kan rinsan ahcun in bawm tengteng ding a si (Saam 37:5).

Amah ih cangvaihnak cu thinsau in hngak aw.

Minung pawl hrangah hngah hi thil harzet pakhat a si. Ziangahatile a hngaktui' hrang ahcun hngah caan hi a rei duh tuk. Mi tampi cu kan hngah thei lo ruangah kan mual a pho qheu. Zumtu pawlin kan mang ringring ding a qulmi pakhat a um. Pathian cu amai' tikcu le caan vek ih cangvai qheutu Pathian a si, timi thu hi a si. Saam cangantu in "Bawipa ih hmaiah daitein um aw, Amah ih cangvaihnak cu thinsau in hngak aw," (Saam 37:7) a ti ruangah hngah thei dingin kan zuam a qul. Pathian

na ti zet," a ti (Saam 52:2-4). Kan lei hi kan kilkhawi thiam a qul ngaingai.

Kan Lei kan ralrin ding.

Kan lei hi thil qha a suahepi dah lo ruangah ralrinpeknak pawl khal kan hmu thei. Kan lei kan ralring lo ruangah Baibal in hmang thiam dingah zirhnak a phunphun a nei. Thufim ngantu in, "Tam deuh na qong le tam deuh na sual ding. Mifim na si ahcun na qong suup aw" (Thuf. 10:19). "Mifim pawlih lei in fimnak a karh ter, mi aa pawlih kaa in aatnak a suahter... Zaangfahnak qongkam in thinlung a nungter sal. Asinain zaangfahnak um lo qongkam cun thinlung a kuaiter," (Thuf. 5:2,4). Jeim khalin hitin ralrin dingah a sim ve: "Biaknak lam ah ka taima a si a titu nan um maw? Nan hmurka nan uk thei lo ahcun nan zumnak a parih nan taimaknak cu santlai lo a si ih nanmah le nanmah a bum awtu nan si," (Jeim 1:26).

Kan lei hman daan ding.

Pathian in kan lei ziangtin hmanter in duh? Cumi cu Baibal sungah hitin a sim: "Cungnungbik Bawipa in simthiamnak lei i pek. Thabaangmi pawl thacak tertu dingah, Ziangahatile ka beng i var ter. I zirh dingmi thei theitu dingah," (Is. 50:4). "Cuticun na dingnak cu ka than ding ih, sun nihlawh in ka lo thangqhat ding," (Saam 35:28). "Maw Bawipa, na seemsuahmi hmuahhmuah in, an lo thangqhat ding ih, na minung pawlin lungawi thu na hnenah an sim ding. Na uknak sunlawi zia le na cah zia cu annih in an sim ding. Cuticun mi hmuahhmuah in mangbangza na tuahmi le na uknak huham sunglawi cu an thei ding," (Saam 145:10-12). Curuangah kan lei hi a hman daan kan thiam a qul ngaingai.

Baibai ih zirh daan.

Kan qong daan le kan lei hman daan thawn pehpar in Baibal in ziangtin in zirh, timi kan zoh ta pei. "Ka u le ka nau tla, nannih pakhat le pakhat relsia aw hlah uh," (Jeim 4:11). "Thuphan per nawn hlah uh. Pathian zumtu pakhat le pakhat thutak kan sim-aw fingfing ding; zianghatile Khrih ruangpum sungah kan zatein sungtel ciar kan si," (Efe. 4:25). "Duhdawtnak thinlung kengin thudik kan sim kan rel sawn peih kan lu a simi Khrih sungah a phunkim in mhang ding kan si," (Efe. 4:15). "A lei le a kaa a kil theitu cu harnak in a luat ding," (Thuf. 21:23).

Kan lei hi a thupi tuk timi cu kan thei cio. Kan hman sual ahcun midang siatsuhnak petu tur a si. Curuangah kan lei, kan qongkam kan suup aw ding a qul. Kan lei cu thabangmi pawl tha caktentu dingah, zirhtu dingah, Pathian thangqhatnak dingah, Pathian uknak sunlawizia le a cah zia sim dingah, relsia aw lo ding, thuphan per lo ding, thutak simnak dingah le duhdawtnak thinlung kengin thudik sim dingah kan hmang cio hram pei.

Bung 22
NA LUNGHLITUM A LO PE DING

"Bawipa ah na lungawinak hawl awla, na lungthlitum a lo pe ding. Bawipa hnenah na nunnak pe aw, Amah rinsan awla a lo bawm ding" (Saam 37:4-5).

Mi zovek khalin lungawi ringring in kan lungthlitum, kan thinlung duhmi pawl kim thluh dingah kan duh cio. Cuih kan lungthlitum a kim theinak dingah a phuanphun in kan zuam. Saam cangantu cun kan lungawinak cu Bawipa ah hawl dingah in fial. Cuticun kan lungthlitum in pe ding a si. Vei tampi ah kanmah le kan ti theinak rinsan in Bawipa qul lo vekin kan um qheu. Ziangkim ah in bawmtu cu Pathian a si ruangah Amah rinsan ding hi zumtu pawl hrangah a thupi ngaingai.

Bawipa hnenah na nunnak pe aw.

Zumtu hin Bawipa hnenah kan nunnak ziangkim pe in kan ap thiam ding hi a thupi zet (Saam 37:5). Pathian cu ziangkim tithei a siih kannih cu a sersiam copmi kan si. Pathian hnenah kan nun kan ap hnuhnu cun kan nunnak hi A kut sungah a um, kanmai' kut ah a um nawn lo. Ziangkim titheitu Pathian kut ih kan nunnak a um ahcun hngamnak a si. Curuangah kan um daan ding, kan nunnak, kan faate pawl, kan neihmi thilri pawl cu Pathian hnenah ap thluh cio uhsi. Pathian hnenih ziangkim ap thluh ding hi Saam in in zirhmi a si. Zumtu tampi cu Bawipa hnen ih dil le ngahlam cu kan duh zet ih kan ngah tikah nuam kan ti zet. Asinain in pekmi pawl Bawipa hnenah apsal ding ti tikah cun kan siang nawn lo. Bawipa hnenah kan nunnak ziangkim kan pe ahcun a qhatnak bikah Pathian in a hmang ding a si. Kan nunnak kan pe duh lo ahcun ziangtin in hmang

hruailut thei ruangih lungawinak a umzia kan hmu thei. George Reindrop in, "Mi zaraan ih buah dingmi hna a si lo" (*No common Task*) timi cauk sungah a nganmi cu hitin a si: Veikhat lai ah siizung ih mina fingshawitu sayama (*nurse*) pakhat in mi pakhat hnenih thlacam daan a zirhnak thu a ngan. Cuih Sayama in thlacam daan a zirhnak ruangah leitlun nun kha thinnat le beidong rero mi pa cu lungawi thinnomnak thawn a khatsal, ti a si. Mina fingshawitu sayama hnaquan cu an kut hmanna a tam ruangah cuih sayama in a kut zohin thlacam caan nei dingah khawkhannak a nei. A kutzung pakhat ciar in midang hrangah a ai-awh ter. A kutzungpi cu amah thawn naihbik ih um a si ruangah unau sungkhat hrang ai-awh ih thlacam dingin ralrinnak in pe, a ti. A kutzung mehtok cu midang sawhmuhnak hrangih hmanmi a si qheu ruangah amai' nunnak ih fim a zirhtu pawl a ai-awh ter. Kutzunglai cu a saubik ruangah hruaitu, uktu pawl a ai-awh ter. Zung-nau-um cu thazaang qawnqaihmi a si ruangah zaangnem thazaang mal pawl, mi rethei harsa pawl hrangah a ai-awh ter. Zunghngete cu a fatebik le thupinak nei lobik a si ruangah amah le amah a ai-awh ter. Cucu duhungza a simi thlacam daan khawkhannak phunkhat a si ve. Kan duhdawtmi unau sungkhat le midang hrangah Pathian hnen kan thlenpimi thlacamsaknak thawngin kaa ih sim thei lomi lungawinak le daihnak cu kannun ah kan tep cio ding a si.

(ii) *Khrih Jesuh thu an phuannak ruangih lungawinak* (1:18). Mi pakhat in thluasuah hmuifu tapi a dong tikah a thinlung sungih a suakmi cu a don ngahmi lungawinak kha midang hnenih zem ve ding hi a si. Cuvek in Jesuh Khrih ih duhdawtnak sungah zumtu pakhat hnu pakhat bet vivo tahrat in leitlun pumhlum ah thuthangqha cu phuan in a um ti thu kan ruahsan tikah lungawinak kan ngah.

kutcak lang ding a hngak theitu cu a caan a kim tikah Pathian kutcak a langmi a ngah tengteng ding. Mi tapi cu Pathian kutcak a lang ding hi thinsau le daitein kan hngak thei qheu lo ruangah sunralnak kan tong qheu. Ziang a si khalle Pathian hmaiah daitein um in Amah ih cangvaihnak cu thinsau in kan hngak ahcun kan hlawhtling tengteng ding.

Kan duhmi le lungthlitum a famkim theinak dingah Bawipa hnenah kan nun kan pe ding a qul, cuticun amah in lam in hruai ding. Amah kan rinsan a qul, cuticun in bawm camcin ding. Amah hmai ah daitein kan um a qul, a cangvaihnak cu thinsau in kan hngak a qul, cuticun kan duhmi a kim thluh ding a si. Kan lungthlitum kimtein a pe theitu cu Pathian lawng a si.

Bung 23
KHRISTIAN NUNIH HMINSINNAK PAWL

Baibal sirhsan:- Filipi 1:3-11.

Filipi khua ah a veikhatnak Paul a rak thlen caan hi AD 52 hrawngah a siih a veihnihnak khualtlawnnak (*second missionary journey*) ah a si. Masidonia mi pakhat in Paul hnenih “Masidonia ah ra awla in ra bawm aw,” tiih langnak a hmuh ruangah Asia ram Troas khua ihsin Lawngin a fehieh Europe ram Neapolis khua a thleng. Cutawh ihsin Filipi khua ah a va thleng thei.

Tirhthlah 16 sungih Filipi khua ih Paul a umtlan daan nganmi thu hi siar dingin duhngza ngaingai a si. Thukam thar sungah kan siar a sile himi Tirhthlah 16 sung lawngah milai a phunphun in Bawi Jesuh thu theih hiarnak thu nganmi kan hmu thei. Cuih sungah mi pathum an tel. Cumi pawl cu Puan sendup zuartu Thiatira khua mi Lidia, Khawsia polhmi hmailam thu a simsung theitu sal nunau pakhat le Thawnginn kiltu pa tla an si. Himi mi pathum pawl hi miphun dang cio an si. Lidia hi Asia mi nunau a si, sal nunau nu hi Grik miphun a siih Thawnginn kiltupa hi Rom miphun a si. Himi pathum pawl hi miphun lawng an dang awk lawng si loin an sinak khal an dang aw cio. Lidia hi khua hlanlai ih a qhangsozotmi hnipuan zuartu a si veki a dinhmun cu sumdawng mi neinung dinhmun an timi siangpahrang fapa dinhmun tluk a si (*merchant prince*). Sal nunau cu sal a si ruangah upadi daan ih mithmuh ahhin minung a si lo. A nungmi thil tuahnak thilri men fang lawng a si. Thawnginnkiltu cu rampi hrangih hnaquantu suahnak a laizawn minung dinhmun (*middle-class*) neimi Rom miphun a si. Cuticun himi mi pathum

pawl hi minung dinhmun sinak ah dinhmun sang, dinhmun a laizawn le dinhmun niambik sinak pawl a langter. Curuangah Baibal thianghlimsungah a dang bung le caang pawl thawn bang aw loin Tirhthlah bung 16 hin a langfiang termi cu Jesuh Khrih ih rak kenmi biaknak hi mailai dinhmun zate hrangah a si, ti hmuhnak a si.

Filipi cakuat sungah Paul ih a tarlangmi Khristian Nun thawn a pehzommi hmingsinnak pawlcu a tanglam veki mallai in zoh tlang hnik uhsi.

Khristian pawlih lungawinak.

Mi pakhat hrangih hngilh lonak tuah tikah lungawi thusimnak thawn telhcieh a si qheumi hi duhngza zetmi a si. Pakhat le pakhat kan pehzomawknak sungah hngilh thei lomi pawl hi lungawinak thu lawng rak sisehla ziangtluk nomnak a si pei? Paul le Filipi khua ih Khristian pawl an pehzom awknak khal hivek thotho in hngilh thei lonak le lungawi nomnak thawn a khatmi a siih poisannak zianghman a um lo.

Hi catluan sungah Khristian nun ih hmingsinding qulmi pawl a rak um.

Khristian pawlih lungawinak: Paul in a rualpi pawl hrangah lungawinak thawn thla a camsak hngai. Filipi cakuat cu “Lungawinak cakuat” tiah kawh a si. Bengel timi pa in, “Cakuat sungih a thupitnak hi kei ka lungawi, nang teh, ti a si” a ti. Hi cakuat sungih a tarlangmi Khristian pawlih lungawinak hi zohlang hnik uhsi.

(i) 1:4 ah Khristian pawlih lungawinak thawn thlacamnak ah kan duhdawtmi pawl Pathian zaangfahnak tohkham hmaiah

tengteng ding. Kan hnen ihsin Jesuh Khrih ih duhmi laksawng pakhat cu kan nunnak ruangpum hi a si. Curuangah minung in a thupibik kan tuah qulmi pakhat cu Jesuh Khrih ih cohlaantlakmi nun pek awk hi a si. Cuti ih kan pek aw theinak khal hi Pathian zaangfahnak lawngih ngah theimi a si.

Khristian Qanpi Awknak

Hi catluan ahhin Khristian qanpi awknak thu hi a thupi zetmi a si. Khristian pakhat le pakhat qawm-awmi thil hrekkhat a um.

(i) Khristian pawl cu zaangfahnak sungah qanpi awktu pawl kan si. Khristian pawl hi Pathian zaangfahnak tlunah leiba a neitu pawl hmunkhat ih umkhat tlangmi kan si.

(ii) Khristian pawl cu thuthangqha phuannak ah qanpi awktu pawl kan si. Khristian pawl hi duhdawtnak laksawng pakhat sung lawngih hlawm awk si loin quanvo tumpi pakhat sungih qanpi awktu khal kan si. Cuih quanvo cu thuthangqha qhanso karhzaiter hi a si. Paul in Khristian pawl thuthang phuannak thu ah qongfang pahnih a rak hmang. Cuih qongfang pawl cu thuthangqha hrangih qanpi humhimnak (*defend*) le hngetchoh ternak (*confirmation*) pawl tla an si. Thuthangqha qanpi humhimnak timi cu a lenglam ihsin a ra mi ral donak pawlih do thei lo dingah qanpi in rak khamnak kha a sim duh. Khristian a si mi cun amai' zumnak kha qanpi humhim dingin tiar aw cia mi si a qul. A sungih a nungmi ruahsannak khal simthiam a qul. Thuthangqha hngetchohternak timi cu Kawhhran sungah a umtu Khristian pawl in zumnak thazang qhanter dingah le thinlung hngette ih an dinsuak theinak dingin tinak a si.

(iii) *Zumnak ruangih lungawinak* (1:25). Khristian biaknak in mi pakhat hrangah lungawinak a pe thei lo ahcun a hrangah zianghman ti theinak a um nawn lo. Saam cangantu in “Bawipa zoh uhla tleunak nan ngah ding” (Saam 34:5 - RSV) a ti. Sinai tlang parih Moses a qum tikah a mithmai cu tleunak in a khat. Khristian biaknak cu mi thinlung a nomter theitu le mithmai tleunak a neitu pawlih biaknak (zumnak) a si.

(iv) *Khristian pawl pakhat le pakhat pawlkomnak hmu ngah ruangih lungawinak* (2:2). Saam cangantu in, “Pathian minung pawl nauu bangin hmunkhat ih um tlang hi a qha in a va nuam so” tiah a ngan (Saam 133:1). Minung pakhat le pakhat pawlkom awk lonak hmun le tawh-awknak hmun ah daihnak a um thei lo. Innsungsang ah pakhat le pakhat duhdawtzet in lungual kutkai ih an um tlang kan hmu tikah siseh, Kawhhran sungtel hmuahhmuah Khrih Jesuh ah pumkhat sinak nei in lungualzet ih um tlangnak hmun ah siseh, cubang thil umzia cu a mawi ih zoh a nuam ngaingai.

(v) *Khrih hrangah tuarnak ruangih lungawinak* (2:17). Kawhhran thuanthu sungih Pa a simi Pawlikhap (Polycarp) in Khrih ruangih mei-alh sung thlak in an thah lai ah, “Maw ka Pa, hitivek in nangmai’ hrangah thih tuar ding tlah ih thu i qhensak ruangah ka lung a awi” tiah thla a cam. Bawi Khrih hrangih tuarnak cu hmai neihnak caan qha pakhat a si. Zianghantile cuti ih tuarnak thawngin rin-umza kan sinak kha thungai thlak in kan rak hmuh ngah thei ih Pathian uknak dinsuahnak hrangah kan rak qawmpi ve a si.

(vi) *Duhdawtmi hnenin thuthang kan theih ngah ruangah lungawinak a um* (2:28). Kan nunnak hi qhenqhek awknak

lawngin a khat. Caan reipi kan qhen-aw zomi duhdawtmi pawl hnen thuthang thawmvang kan theih tikah kan lung a awizet qheu. Scottish mipfun Pastor pakhat ih a sim dahmi cu, "Ca kuatnak milu te pakhat in kan lung a awi ter qheu" ti a si. Thu theihter-awknak ruangah duhdawtmi pawl an lung a awi ih thu theih duhmi thei ngan loin a um tikah lung retheinak a suak ter tihi kan thei cio mi a si.

(vii) *Khristian khaulthiamnak ah lungawi nomnak a um* (2:29). Sangka kharmi inn le sangka ongmi inn tiah inn hi phunhnih in a um. Sangka kharmi inn cu mah zawn lawng ruatmi sangka a siih sangka ongmi inn cu lungawizet le duhdawtnak thawn mi a hmuaktu Khristian sangka a si. Sangka ongmi inn cu hmuh kel lomi mikhual le harsat mangbang pawl kha duhdawtnak thawn a cohlangmi inn a siih letkirsal an siang dah lo.

(viii) *Khrih sungih a umtu pawl hnenah lungwinak a um* (3:1; 4:1). Leitlun kan nun sungih a nombik caan cu duhdawttu thawn um tlang hi a si. Khrih sungih a um kan ti tikah vate cu thli lakah, nga cu tidai sungah, thinghram cu leilung sungah a um ih an nun vekin kannih khal Khrih ih duhdawtnak sungah kan nungve a si, ti hi a hmailam ah kan thei cio. Duhdawttu thawn umtlang cu nomnak a si. Kan duhdawtmi lole in duhdawt ih kan duhdawt ve mi pa cu Khrih a si. Khrih le kanmah karlak ih duhdawtnak cu cemmi a nei lo ih zohman khal ih qhen theihmi a si fawn lo.

(ix) *Khrih hrangah zumtu (thlarau) pakhat a ngah theitu ih lungawinak* (4:1). Filipi Kawhhran sungtel pawl hi Paul ih lungawinak le sui lukhum an si. Zianghatile annih hi Khrih

hnenah Paul ruangih a ra thlengmi an si. Cuih lungawinak vek hi nu le pa, Pastor pawl in midang pawl, a hleice in nauhak pawl kha Jesuh ih duhdawtnak sungah an hruailut thei tikih an lungawinak vek hi a si. Thuthangqha karhzai ter hi Khristian pawlih quanvo a si lo, lungawinak a si sawn.

(x) *Laksawng sungah lungawinak a um* (4:10). Himi lungawinak cu laksawng ngah raungah a si lo. Mi pakhat khat in in hngilh lo, in cing ringring a si ti theih ruangih lungawinak a si. A laksawng ih man kha thupi sawn si loin laksawng pe duhnak thinlung kha a thupi sawn a si.

Khristian Pumpeknak

Caang 6 nak ah Paul in Filipi Kawhhran hnenah an Kawhhran hrangih hnaquan qha hram a thoktu Pathian in a hnaquan a quansuak qheh tiang a hlawhtlinpi ding tiih a ring-awmi thu le Khrih a ratsal tikih tiar-aw cia ringring dingmi thu a sim. Paul ih hmanmi qongfang "a thok" (Grik - *enarchestai*) le "a quansuak" (Grik - *epitelein*) timi qongfang pawl hi Grik biaknak ah raithawinak thawn pehpar awmi qongfang tla an si. Biak daan hram a thoknak le Grik pawlih raithawinak hi a pehzom awmi an si. Curuangah Paul in a thinlung sungih a rak hmu ngahmi Khristian nun hi Jesuh Khrih hrangih raithawinak pekmi thawn ruat ceem phah in hi catluan cu a rak ngan. Cuvek thothe in Rom cakuat khalah nunnak le thianhlimnak thawn a khatmi raithawinak bangin nan ruangpumpi cu Pathian hnenah pe uh, tiah Rom Kawhhran hnenah a forh hngai a si (Rom 12:1).

Khrih a ratsalnak ni hi siangpahrang pakhat a ratnak ni thawn a bang aw ding. Cuih ni ah siangpahrang ih minung pawlin an duhdawtnak le rintlak an sinak hmingsinnak ah laksawng an pe

(iii) Khristian pawl cu thuthangqha ruangih harsat tuarnak ah qanpi awktu pawl kan si. Khristian pakhat cu thuthangqha ruangih harsatnak a tuar tikah amah lawngih tuar a si dah lo. Sankhat hnu sankhat, ramkhat hnu ramkhat ah ziangbangin tuarnak a um khal le an zumnak qansantu si sawn loin Khrih hrangih a tuartu pawl le mai' tuarnak kha ruatsal in thazang la cio ding a qul.

(iv) Khristian pawl cu Khrih thawn qanpi awktu kan si. Caang 8 nak ah Paul in fiangzet ih a simmi cu, "Khrih Jesuh thinlung ihsin a ra mi tlaihsannak in ka lo tlaihsan hai a si," ti a si. A sim duhmi cu Jesuh in a lo duhdawt vekin kei khalin ka lo duhdawt ve, tinak a si. Paul in a rualpi Khristian pawl a duhdawtnak le Khrih a duhdawtnak hi thleidannak um loin a bang-aw a si. Jesuh Khrih ih duhdawtnak sungah thungai thlak ih kan um ahcun a duhdawtnak cu kanmai' hnen ihsin kan minungpi pawl hnenah a thleng ve a si. Cumi pawl hrangah Khrih in thihnak tiang tuarin a duhdawtnak a langter. Curuangah Khristian pawl cu Khrih ih duhdawtnak ah qanpi awktu kan rak si cio.

Khristian pawlih Qhansonak le Hmuitin

A minung pawl hrangah Paul ih thlacammi cu nikhat hnu nikhat in pakhat le pakhat duhdawt awknak qhang sinsin ding hi a si (c. 9, 10). Cuih duhdawtnak cun a sia le a qha felte ih an qhenthiamnak ding hrangah an theihnak qhang sinsin in an hmuhnak kau sinsin tertu duhdawtnak a si. Duhdawtnak cu thutheih tertu lamzin a si ringring. Thil pakhat khat parah siseh, mi pakhat khat parah siseh, kan duh ngaingai a sile cuih thil a si lole cuih pa, cuih nu ih thu hi fiang sinsin in theih kan duh.

Jesuh Khrih kan duhdawt taktak ahcun amai' thu le a thudik theih sinsin kan dung ve a qul a si.

Duhdawtnak cun duhdawtnak a co ngahtu ih thinlung a tong ngaingai. Cuitiin thinlung a tong awk laiah thinnatnak a suah ter ahcun duhdawtnak taktak a si lo. Jesuh Khrih kan duhdawt taktak a si ahcun a duhnak ziang a si ti thei in kan thinlung sung in tongter ding a si. Jesuh kan duhdawt deuhdeuh le kan thinlung a nem vivo ding. Qhat lonak khal amahtein a hlon aw vivo dingih duhdawtnak cu kan beisei sinsin ding. Leitlun mi tampi an sim qheumi ah duhdawtnak cu a mit a caw (love is blind) ti a si. A diknak hmun tampi a um ko ding. Asinain Baibal ih in simmi cu duhdawtnak taktak hi a mit a caw lo ih ziangtik caan khalah sia le qha a thleidan thei ringring.

Curuangah Khristian cu duhdawtnak ah qhangso in dingfel thianhlimnak thawn a khat vivo dingih path phannak le qong soal ciamco a um nawn lo ding. A thinlung dingfel thianhlimnak ruangah midang tluksia ding hi a siang dah lo ding. Mi hrekkhat cu palhnak zianghman an nei lo nain thil an ti fekkfek ruangah mi tampi Khristian sinak ihsin an rak tlanhlo ter qheu. Mi hrekkhat lala cu an qhazet nain midang an relsia duh tuk qheu ruangah a netnak ahcun qhatnak an hloh qheu. Khristian diktak cun a thinlung dingfel ih an thianghlim vekin cuih an duhdawtnak thinlung thiang cun midang pawl kha Khristian lamzin ah an hruailut qheu. Ziangtik hmanah cuih lamzin ihsin zinpial ah an zawh ter dah lo.

A netnak ah Paul in Khristian pawlih tumtahnak a ngan. Khristian pawlih tumtahmi cu Pathian thangqhatnak le sunlawinak langter nun hi a si. Khristian pawlih ziaza qhatnak

cu lawm conak, sunloih ngahnak, thuneih theinak pawl an si lo. Mi hmuahhmuah Pathian an thangqhat thei ve dingih tuah hi a si sawn. Khristian cun amai' hmaihngalnak kha rak tuah saw loin Pathian sunloihnak lawng a tawlrel qheu. Zianghtile atu a dinhmun tiang a thlen theinak hi amai' thil ti theinak ruangah si loin Pathian zaangfahnak ruangah a si ti a theifiang ih theihpitu tetti ah a qang qheu.

Hminsín: William Barclay ih nganmi " *The Daily Study Bible: The Letters to the Philippians, Colossians and Thessalonians*" sungta lakmi a si.